

Ken Andre Megård

Risiko og sosial differensiering i byen: Sikkerhet som makt

En feltstudie fra Kampala, Uganda

Masteroppgave i Sosialantropologi

Trondheim, våren 2011

Risiko og sosial differensiering i byen:
Sikkerhet som makt

En feltstudie fra Kampala, Uganda

Ken Andre Megård

Forord

I 2008 dro jeg til Kampala for å studere livet i et "gated community". Tre år etter sitter jeg med en masteroppgave som har tatt en ganske annen retning. Det har vært en lang prosess fram mot dette ferdige produktet. Oppgaven har vært jobbet gjennom og forkastet. Den har blitt tatt fram igjen og jobbet mer med. De siste månedene frem mot deadline, har vært en travel tid, men det er absolutt verdt det, når jeg nå sitter med en ferdig oppgave.

Jeg vil takke min veileder Liv Haram for gode tilbakemeldinger og for at hun har tatt tak i meg og fått meg tilbake til skrivemodus, etter at jeg har forsvunnet i lengre perioder.

Jeg vil takke min familie og spesielt mine foreldre, Steinar og Ingunn Megård for moralsk og økonomisk støtte under studiene mine.

Til slutt vil jeg takke min kjære, Tonje Eriksen. Tusen takk for støtten og hjelpen du har gitt meg nå i slutfasen.

Innholdsfortegnelse

Forord s. 3

**Kapittel 1
Introduksjon s. 7**

**Kapittel 2
Kampala – en delt by s. 17**

**Kapittel 3
Sosial organisering og sosial stratifisering –
Klasse i Kampala s. 33**

**Kapittel 4
Sikkerhet og risikopersepsjon s. 49**

**Kapittel 5
Et marked for sikkerhet s. 67**

**Kapittel 6
Sikkerhetstjenester som statussymbol s. 87**

-Kapittel 1- Introduksjon

Jeg skal i denne oppgaven diskutere hvordan de øvre klasser i Uganda benytter sikkerhetsanordninger og sikkerhetstjenester for å sikre seg selv og sine liv. Er bruk av slike tjenester og produkter en følge av at disse menneskene er spesielt utsatt for farer og kriminalitet, eller er det andre faktorer som spiller inn i regnestykket. Hvorfor velger mennesker å leve i beskyttede hus, kjøre bil i alle situasjoner og ikke ha en interaksjon med mennesker utenfor sin komfortsone og sin klasse. Hvorfor blir det ukjente farlig og hvordan forsøker mennesker å møte det som oppfattes som farlig, er alle spørsmål jeg ønsker å se på.

Oppgaven er basert på et syv måneders feltarbeid i Kampala, Uganda fra januar til slutten av juli 2008. Jeg vil starte med en kort oppsummering av de månedene jeg var i felt og kort fortelle hvordan utviklingen var, før jeg går i dybden på metodiske grep og hvordan jeg kom frem til de tankene jeg forsetter med i oppgaven.

Søken etter felt

Utgangspunktet for mitt feltarbeid var å studere livet i et ”gated community” i en forstad til Kampala. Jeg var invitert til Uganda gjennom familieforbindelser og avtalte at jeg skulle komme å gjøre feltarbeid i dette boligområdet. Dette skjedde sommeren 2007. Utover høsten hørte jeg lite fra min kontakt i Uganda og da det nærmet seg avreise var fortsatt en del usikkert. Jeg fikk noen måneder før avreise e-post kontakt med den danske representanten for utbyggerfirmaet av dette området, som tidligere hadde invitert meg, og alt var klart til å ta i mot meg. Jeg skulle få bo i dette området og gjøre feltstudiene med base her, trodde jeg. Men da jeg ankom Uganda, viste det seg at boligområdet på langt nær var ferdigstilt, faktisk var det kun ett hus som nesten stod klart da jeg ankom. Dette skulle være mitt hjem de neste månedene. I starten måtte jeg derfor ta inn på et hostel i Kampala, og starte feltarbeidet med et annet utgangspunkt enn det jeg hadde planlagt. Ettersom det fort ble klart at det ikke kom til å være noe gated community i løpet av den perioden jeg skulle være i Kampala, måtte jeg også justere mitt felt og søke en ny innfallsvinkel til min tematikk.

De informantene jeg ønsket å møte, ønsket ikke alltid å møte meg og jeg hadde særlig i starten store problemer med å finne hva jeg følte var relevant og god data. Likevel observerte jeg en del ting da jeg vandret rundt i Kampalas gater og frekventerte de bedre restauranter og barer i

byen. Den deltakende observasjonen følte jeg likevel manglet. Jeg kunne selvfølgelig nå og da møte forretningsmann X og advokat Y, men det ble med korte samtaler over en øl på byen, og jeg følte aldri jeg kom i dybden av noe eller fikk stilt de spørsmålene jeg trengte å stille. Hjemme på byggeplassen kunne jeg møte potensielle huskjøpere og prate med dem noe som skaffet meg en del gode data, men å komme i dybden på deres persepsjon av risiko og hvordan det generelle konsumet av sikkerhetstjenester i deres liv var, hadde jeg som regel for korte møter til. De første månedene i feltarbeidet var fylt med frustrasjon og jeg følte jeg stanget hodet mye i de murene jeg ville innenfor.

Når boligområdet hvor jeg i utgangspunktet skulle bo på langt nær var ferdig, førte dette til at jeg måtte forandre og utvide min lokus, samtidig som mitt fokus måtte justeres. Da jeg likevel ikke var innenfor murene, som jeg i forkant hadde tenkt, måtte jeg finne alternative metoder for å komme meg inn bak murene hos de øvre lag. Dette viste seg å skulle bli en utfordring som jeg måtte jobbe hardt med for å få løst, og som jeg kanskje heller aldri helt fikk løst.

Kroppsliggjorte erfaringer

I og med at jeg bodde i ett sikkert hus beregnet på rikfolk, kunne jeg likevel få en følelse av hvordan det var å leve og være strengt beskyttet i sitt eget hjem. Jeg hadde to sikkerhetsvakter som kontrollerte området døgnet rundt. Mine bevegelser inn og ut av huset ble kontrollert og var avhengig av vaktene.

Jeg kan si at denne måten å leve på skrev seg inn i meg som kroppsliggjorte erfaringer, som blant annet Kirsten Hastrup diskuterer i *A Passage to Anthropology* (1995). Hendelser ble inkorporert i min kroppslige erfaringsverden, jeg fikk føle på kroppen hvordan det var å leve i en overklassebolig. De daglige turene ut og inn av boligen var en ny opplevelse for meg. Jeg var vant med å kunne styre mine egne bevegelser fritt og var ikke komfortabel med å måtte være avhengig av andre for å bevege meg mellom byen og hjemmet. Dette førte til noen episoder mellom sikkerhetsvaktene og meg. La meg ta ett eksempel her: En kveld jeg kom sent hjem til Lubowa og skulle inn hovedporten på byggeplassen der jeg bodde, hadde vekten der falt i dyp søvn. Jeg fikk taxisjåføren til å bruke hornet for å vekke ham, men etter gjentatte forsøk ga vi opp dette. Taxisjåføren forlot meg og jeg fikk ideen om å klatre over gjerdet. Det gikk fint og jeg spaserte fornøyd ned mot huset. Men et lite problem da, var at vekten der ikke hadde hørt at hovedporten ble åpnet og da han så en person komme gående, gjorde han som han skulle og rettet våpenet mot meg. Noen sekunder med stor frykt fulgte da, før jeg klarte å gi meg til kjenne og situasjonen roet seg ned.

Om enn på en ekstrem måte, fikk jeg lært meg da at Kampalas sikkerhetsvakter faktisk

hadde en funksjon og jobb å utføre, som jeg selv ikke hadde helt tenkt over. Jeg hadde selvfølgelig tenkt mye på det i andre kontekster, men glemte at jeg hadde vakter som beskyttet meg og min bolig. Med erfaringen som jeg gjorde meg her, ble dette nok banket sterkere inn hos meg enn ved bare å se at det var væpnede sikkerhetsvakter rundt i byen. Uten erfaring med væpnede vakter, havnet jeg i en situasjon som var fremmed og skremmende, og som (sett i etterpåklokskapens tegn) burde og kunne ha vært unngått. Men jeg lærte at murene og vaktene var der for å holde uvedkommende ute og at de hadde en funksjon på den måten. Således fikk jeg en følelse av det jeg ønsket å se på, hva sikkerhetsanordninger og våpen gjør med bevegelsesfrihet og den generelle følelsen av sikkerhet.

En alternativ løsning

Etter hvert var frustrasjonen stor og jeg trengte å koble av litt. Jeg fikk da ordnet meg jobb som Disk Jockey (DJ) på en uteplass i Kampala, hvor jeg hver mandag fikk spille plater mellom klokken 22 og midnatt. I forbindelse med denne jobben, ønsket også den faste DJ'en på denne uteplassen at jeg skulle hjelpe ham med å skaffe ham spillejobber, jeg fikk en tilnærmet manageroppgave for ham. Dette kom da som et kjærkomment avbrudd, selv om jeg forsøkte å forsette å komme i kontakt med mulige informanter, hadde jeg nå noe annet og fylle dagene med også.

Denne jobben skulle i det videre vise seg å være nettopp den inngangsporten inn bak murene som jeg hadde lett etter i lange stunder. I forbindelse med representasjon av Stingo, som jeg nå var manager for, kom jeg med ett i møte med pengefolkene i Kampala og også andre steder i landet. I mitt første møte som manager, skjønnte jeg at her hadde jeg en mulighet til å møte de menneskene jeg hadde søkt uten hell over lengre tid. Som representant for musikeren fikk jeg møte dem med penger og som hadde mulighet til å leie inn hans tjenester for en pris som den jevne ugander ikke hadde råd til.

Jeg vil bremse litt ved dette første møtet og gå litt nøyere inn på dette for å illustrere det overnevnte. Vi hadde tidligere på dagen fått en telefon om at en person ønsket å møte oss. Vi dro til denne personens residens i utkanten av Kampala, og jeg ble på veien fortalt at dette var en viktig person vi skulle møte. Da vi kom frem til huset skjønnte jeg at dette var en viktigere person enn andre 'viktige' personer i Kampala. Før vi fikk komme gjennom porten, måtte vi gjennom innom militærvaktene som passet på huset. Etter en kort spørsmålsrunde fikk vi gå gjennom porten og kom innenfor gjerdene. Her satt personen, som jeg fikk vite var en sentral person i sikkerhetstjenesten og sønn av en tidligere president i Uganda. Huset var godt beskyttet med høye gjerder rundt og med flere militærvakter som patruljerte innenfor murene. Vi ble godt tatt i mot av

husets eier og startet møtet. Under møtet prøvde jeg så godt det lot seg gjøre å observere hva som skjedde her, men siden jeg var der i rollen som manager, var det vanskelig å bryte inn på min interesse for sikkerhetsanordningene han omga seg med.

Jeg kom også gjennom denne jobben i god kontakt med unge ugandere som var ute på byen for å hygge seg. De fleste av disse var ungdom som hadde litt penger å bruke, siden diskoteket jeg jobbet på og frekventerte ofte var relativt dyre. Noen av dem hadde inngangspenger, som førte til at den fattigste delen av befolkningen ble holdt utenfor. Likevel var de nærmeste informantene mine en gruppe dj'er som jobbet ved et annet utested i Kampala og deres venner. To av dem kom fra en rik og mektig familie fra vest Uganda, som hadde flyttet til Kampala for utdanning og jobb. Bestemoren deres, som var overhodet i familien, bodde vekselvis i landsbyen i vest Uganda og i Kampala, hvor hun hadde jobbet i store deler av sitt yrkesaktive liv. Disse to blir mer utførlig presentert i ett senere kapittel.

Innenfor murene - hva nå?

Da jeg etter hvert hadde startet å komme meg inn der jeg ønsket å være, var det lettere å prøve å søke den informasjonen jeg var ute etter. Likevel var det vanskelig, blant annet på grunn av mine mange roller, å være antropolog i en hver situasjon. I møter med personer som ønsket å hyre min ”klient” var det ikke alltid like lett å slippe antropologrollen frem, men heller konsentrere meg om å forhandle honorar med videre. Ble det flere møter derimot, som når vi flere ganger reiste til vest Uganda for å spille, ble det lettere å slippe andre roller frem. Her var det gjentatte møter og vi kunne komme forbi den første introduksjonen og gå mer i dybden på samhandlingene. Jeg kunne da stille spørsmål som ikke falt naturlig å stille i forhandlingssituasjonene, og klargjøre hva min egentlige grunn for å være i Uganda var.

Likevel må det sies at ting fortsatt var vanskelig og jeg var ikke inne blant den gruppen jeg ønsket å følge. Jeg stod på utsiden å prøvde å kikke over murene. Kontaktnettverket jeg hadde i de øvre klasser var begrenset, men noen få personer og deres nettverk gjorde at jeg sitter igjen med en viss mengde data nå.

Metode

Når jeg nå ikke hadde den ”enkle” tilgangen på informanter, som jeg hadde trodd i forkant, ble det nå en utfordring og en evigvarende tanke om hvordan jeg skulle få tak i informanter, og hvem jeg skulle prate med. Jeg ønsket fortsatt å ta tak i noe av den tematikken som jeg hadde sett meg ut i forkant, overklassen og deres tanker om sikkerhet og risiko, sett i bakgrunn av det store

antallet av sikkerhetsanordninger som var tilstedeværende i Kampalas bybilde. Jeg ønsket å se på det å sperre seg inne bak fysiske avgrensinger og hva dette gjorde med menneskers liv og hverdag. En viktig ting, slik jeg så det i starten, var å få seg et overblikk over Kampala. Hvor bor folk? Hvem bor hvor? Hvor treffer jeg min målgruppe? Dette ble viktige spørsmål i startfasen.

Videre prøvde jeg å lage meg noen arenaer, der jeg kunne være over lengre tid og komme tilbake til. Etersom det ikke var noen andre enn meg og den danske representanten fra utbyggerne som bodde i huset på byggeplassen, var det lite kontakter å skaffe seg der. Jeg fikk meg noen stamplasser i sentrum der jeg forsøkte å etablere meg som en del av det sosiale livet. Det tok sin tid, men mot slutten av feltarbeidet hadde jeg mine naturlige arenaer å oppholde meg på, hvor jeg nesten var garantert å treffe interessante kontakter.

Datainnsamlingen min foregikk mye basert på løse samtaler og ustrukturerte intervju. Notatblokken var med i lommen daglig, men den kom sjelden opp da det ikke følte naturlig og riktig å sitte å notere underveis i samtale. Ved å ikke fokusere på å ta notater underveis, følte jeg at samtale forble løs og ledig og således kunne ting komme på bordet på en annen måte enn om jeg hadde satt klar med notatboken. Å opprettholde den uformelle settingen ble viktig, men samtidig foretok jeg også mer formelle samtaler hvor jeg hadde notatblokken fremme og etablerte klart og tydelig at dette var en mer formell setting. Samtalene ble nøstet opp og analysert på kvelden eller morgenen, og hovedelementer ble ført inn i feltnotatene. Mer strukturerte intervju mangler så og si helt fra oppgaven, da det var mye tilfeldige møter og sjelden gjentatte møter. Derimot var det adskilling mer samtaler rundt bordet og diskusjoner om ulike tematikker knyttet opp mot oppgaven min. Også potensielle kjøpere av huset hvor jeg bodde, fikk jeg stilt noen grunnleggende spørsmål om hvorfor de var interessert i å kjøpe nettopp et slikt sikkert hus. Diktafonen jeg hadde med meg, ble stjålet tidlig i oppholdet og jeg fikk dermed ikke benyttet denne slik jeg hadde tenkt. Erfaringer som dette har jeg likevel tatt med inn i oppgaven, da dette var et konkret eksempel på kriminalitet som en kunne rammes av, blir det en erfaring som kan skrives inn i teksten.

I de nærrere relasjonene, sammen med mine nøkkelinformanter kom de samme tema og diskusjoner på banen gang på gang. Disse tematikkene ble også tatt opp i ulike sammenhenger der andre deltakere også var tilstede. Våpen var for eksempel et tilbakevendende tema. Antallet våpen i Kampalas gater ble ofte diskutert og diskusjonene fikk forskjellige innhold som følge av hvilke personer som deltok i samtalen. Dette var et tema som i stor grad opptok personer i den gruppen jeg fulgte.

Deltakende observasjon er vel det som har blitt min hovedmetode, da det meste foregikk i samhandlingssituasjoner som ikke gjerne var rent knyttet opp mot intervjuer-informant situasjoner. Ved å bo, oppholde meg og bevege meg i mer eksklusive områder fikk jeg en forståelse av livet her og innbyggernes tanker og holdninger. Det skal dog sies, at i den helt private sfære kom jeg meg

aldri helt inn. Det var noen få unntak her som jeg skal komme tilbake til senere i oppgaven.

Gjennom jobben som DJ og manager traff jeg som sagt en rekke mennesker fra den gruppen jeg ønsket å treffe. Et problem her var nå hvilken rolle jeg hadde og ble tillagt. I forhandlinger om spillejobber og honorar ble oftest managerrollen både spilt ut og tillagt meg. Å både være antropolog og manager i en og samme situasjon kunne være vanskelig. Ved flere anledninger i Kampala var det mye som skjedde rundt meg som kunne være veldig antropologisk interessant, men da jeg var der som manager og ikke som antropolog, var det vanskelig å ta tak i disse hendelsene og gå i dybden av dem. I andre sammenhenger, spesielt da vi dro ut fra Kampala for å arbeide, ble situasjonen noe annerledes. Da var det flere muligheter til å finne andre arenaer og rom å møtes i, det var gjerne ikke bare i forhandlingssituasjonen en møttes, og da var det større muligheter for å spille ut rollen som antropolog og dermed komme mer i dybden av temaet jeg så på.

Når feltarbeidet ikke gikk som jeg hadde håpet og trodd de første månedene, var det i første omgang veldig godt å ha noe annet å bedrive tiden med, da særlig på mandagene som var den dagen jeg jobbet som DJ. I starten fungerte dette som en type fieldbreak, hvor jeg kunne komme meg unna den hverdagen som følte nokså fortvilende til tider, samtidig som at jeg ikke trengte å ta en lengre reise og bruke lengre tidsperioder for å komme meg unna felten. Da jeg i tillegg oppdaget at denne jobben kunne brukes som en døråpner, i hvert fall i en viss grad, ble den også viktigere å forsette med. Etter hvert traff jeg også på en del mennesker som skulle vise seg å bli til god hjelp i fortsettelsen av feltarbeidet, og som kunne hjelpe meg inn der hvor jeg tidligere ikke hadde hatt muligheten og evnen til å komme meg.

Ulf Hannerz kommer i sin *Exploring the City* (1980) inn på en del aspekter ved det urbane studiet;

.... is the need for inventiveness. There is not just one finite set of authorized methods of getting at reality. Field methodology is better seen as protean, forever changing shape, as established procedures are modified to fit another context and as new tools are fashioned under the inspiration of the field situation, without obvious earlier counterparts. One may discover that the photo of an acquaintance is a revealing source of network information ..... "Be prepared", however, is a motto for anthropological field work anywhere, as well as for scouting. Perhaps urban life, by its very nature, implies a demand for an even higher degree of such methodological flexibility on the part of the researcher (ibid:310).

Å bruke andre inngangsvinkler og måter å komme til sakens kjerne på, ble for meg etter hvert viktig, og der ble jobben som DJ og manager viktig. Men også andre måter å komme til den sosiale

virkeligheten jeg ønsket å studere kunne brukes. Det å lese avisen hver dag, gav noen innsikter som kunne hjelpe meg i det videre feltarbeidet. Ofte fant jeg avisartikler som kunne gi en pekepinn på den tematikken som jeg hadde foran meg, men det var likevel noe jeg måtte følge opp mer og gjennom samtaler med forskjellige lag i befolkningen, kunne jeg danne meg et større bilde av hva jeg hadde foran meg.

Når det er sagt, var det som antropolog og feltarbeider jeg var i Uganda. Jobben som DJ og manager kunne fungere som en inngangsport til et til tids veldig lukket felt og ved nettopp å ha en annen vei å komme seg inn, følte jeg at ting etter hvert begynte å løsne. Når jeg endelig hadde kommet meg innenfor den gruppen i samfunnet som jeg ønsket å studere, hadde jeg nå mulighet til å utføre et mer tradisjonelt feltarbeid blant denne gruppen.

Kampala - en kort introduksjon til byen

Kampala er bygd på en rekke høyder og et likehetstrekk ved de ulike høydene er at høyere du kommer, jo mer eksklusive boliger og boligområder finner man. Byen er grønn og spredt over ett større areal, med en liten sentrumskerne, hvor en finner en stor diversitet i mennesker og populasjon. Her er det store slumområder i bunnen av sentrumshøyden, Nakasero, mens på toppen av høyden finner store og flotte boliger og ambassader. For å begrense feltarbeidet mitt måtte jeg holde meg til enkelte områder, og jeg endte med å holde meg i Nakasero, Kololo og Lubowa. Det meste av materialet i den følgende teksten har utgangspunkt i disse områdene. Der det ikke er basert på disse områdene, vil det være tydelig angitt i teksten. En fylligere presentasjon av Kampala vil følge i neste kapittel.

En ting som gikk igjen i Kampala, var at det ikke var så rigide skiller mellom fattige å rike områder, en kunne gjerne finne både rike og fattige bosetninger og hus i umiddelbar nærhet av hverandre, kanskje med unntak av toppene av høydene og spesielt i Kololo. Men skillene ble vist og symbolisert med gjerder, porter og gjerne væpnede vakter.

Selv om man gjerne bor i samme område, finnes det noen skiller, noe barrierer som kan virke vanskelig å krysse, og således blir en gruppe mennesker ekskludert fra et felleskap, noe som var ganske tydelig i Kampala.

Teori

Jeg benytter meg av en sosial klassetilnærming til mine informanter og de grupper jeg ønsker å studere i denne oppgaven. Jeg har bevisst brukt en klasseterminologi med tanke på dem jeg skriver om. De øvre klasser er begreper jeg benytter gjennomgående i denne oppgaven.

Kapittel 3 tar for seg mine perspektiver rundt dette, men jeg vil kort her gjøre rede for hvorfor jeg velger slik jeg gjør. Jeg benytter ikke kategorien klasse i den rene marxistiske form, men synes også det blir uriktig å snakke om livet i Kampala ut fra de tradisjonelle tanker om sosial organisering i Afrika. Jeg utelater ikke slektskap, ei heller etnisk tilhørighet. Men, økonomisk status er også viktig og jeg gir økonomisk klassetilhørighet god plass i oppgaven. Andre begreper kunne nok heller vært benyttet, da for eksempel eliter eller elitegrupper. *Elites* er begrepet som ofte blir brukt i engelskspråklige tekster når det er snakk om de øverste lag i befolkningen, men jeg føler man mister noen deler av befolkningen om jeg skulle ha benyttet meg av denne termen. Den aspirerende middel - og lavere middelklasse vil også figurere i denne oppgaven og dermed føler jeg at jeg kan forsvare bruk av termene jeg benytter meg av.

Jeg følger Mary Douglas tett i hennes teorier om risiko og risikopersepsjon. Sammen med Aron Wildavski (1982) viser hun hvordan risiko er en konstruksjon i et sosialt spill, det er ikke individuell psykologi som bestemmer hva som er farlig, men den delte kulturen. Dette gjør risiko kontekstavhengig og hva som er farlig et sted er nødvendigvis ikke farlig et annet sted.

Jeg følger en relasjonell tilnærming gjennom oppgaven. Det er den sosiale samhandlingen eller nærmere sagt, mangel på denne som skaper skiller i Kampala. De øvre klasser trekker seg unna og murer seg inne, men de gjør ikke dette ut fra seg selv. De ser seg selv ut fra andre grupper og der forskjellene er for store, kan en måte å møte det ukjente være å trekke seg unna. Årsakene for dette, finner jeg spennende og forsøker å forstå i den videre oppgaven.

Risiko er som sagt sentral i denne oppgaven. En sterk tilstedeværende tanke om risiko har vært lagt opp mot moderne samfunn. Det er jo da åpent for diskusjon om det er et tema som er fruktbart å følge i en afrikansk kontekst. Men modernismen har gjennom globaliseringen penetrert urbane sentre i Afrika, og Kampala blir en by i verden. Som jeg hevder senere i oppgaven, vil forretningsmannen i Kampala kanskje føle seg mer som en moderne verdensborger enn hva en jordbruker på landsbygden i Uganda vil. Han vil gjerne føle seg mer lik sine forretningspartnere fra ulike deler av verden enn bonden. Globaliseringsprosesser har skapt en mindre verden gjennom nettverk som dekker hele kloden:

Globalisering kan følgelig bli definert som intensiveringen av verdensomspennende sosiale relasjoner som knytter fjerne lokaliteter sammen op en slik måte at lokale begivenheter formes av ting som skjer milevis unna og omvendt. Dette er en dialektisk prosess, fordi slike lokale begivenheter kan bevege seg i motsatt retning av nettopp de utstrakte relasjoner som skapte dem. *Lokal forandring* er like mye en del av globaliseringen som den laterale utvidelse av forbindelser på tvers av tid og rom. Den som studerer byer i dag, hvor som helst i verden, er følgelig klar over at de som skjer i det lokale nabolaget

trolig er påvirket av faktorer - slik som verdensmarkedene for valutaer og varer - som gjør seg gjeldende uendelig lang borte fra det samme nabolaget (Giddens 1997:52).

I neste kapittel ser jeg på Kampala og gir en introduksjon til byen. Jeg viser hvordan forhold i kolonitiden påvirker bruk av land i samtidens Uganda. Byens topografiske utforming styrer en del av bosetningsmønstre i byen, samtidig som avtaler mellom kolonimakten og områdets opprinnelige befolkning, Baganda, har ført til et differensiert bosetningsmønster. Dette har også lagt grunnlag for en overklasse av landeiere i kolonial periode, som har fortsatt inn i det selvstendige Uganda. Landrettigheter er en het potet i Uganda, og med den asiatiske befolkningens tilbakekomst etter de ble utvist under Idi Amin, har styrket denne konflikten.

Forskjellene i Kampala kan tydelig sees i de forskjellige områdene av byen. De rike områdene har en godt utbygd infrastruktur, mens de fattigere områdene er preget av slumbebyggelse med svak infrastruktur og lite utvikling. Dette er ting jeg skal se nærmere på i dette kapitlet. Jeg kaller Kampala en delt by i det kommende kapitlet. Dette er med bakgrunn både i deling i landeierspørsmål, hvor privat land gjerne ikke blir utviklet etter bymyndighetenes ønske, men også i bosetningsmessige mønstre. Forskjellene mellom rik og fattig er store, og boligene deretter. Selv om ikke alltid den fysiske avstanden er så stor mellom rike og fattige, er den psykologiske avstanden desto større. De øvre klasser trekker seg unna store deler av befolkningen og det er liten interaksjon på tvers av skillene.

I kapittel tre tar jeg for meg begrepet klasse og diskuterer bruk av dette i en afrikansk kontekst. Jeg vil her argumentere for min bruk av klasse. Klasse må sees relasjonelt og ikke minst kontekstuell. I langt fra alle situasjoner er det klasseidentitet som er den sentral identitetsmarkøren. Klan, religiøs gruppe og slektslinje kan være minst like viktige sosial grupper i menneskers liv i Uganda.

Vi skal også se på hvordan klasse kan få uttrykk i Kampala, og jeg setter opp ett skille mellom økonomisk overklasse og politisk elite. Den økonomiske overklassen er pengeeliten i Uganda, mens den politiske eliten er den styrende gruppen. Den politiske eliten er knyttet sterk til regimet og jeg diskuterer hvordan den politiske eliten opprettholder sitt hegemoni gjennom ulike strategier.

Kapittel fire tar for seg risikobegrepet og jeg diskuterer dette opp mot Mary Douglas' teorier, alene og med andre. Ulrich Beck og Anthony Giddens er også sentrale tenkere når det gjelder risiko og jeg besøker også dem i dette kapitlet. Jeg ser videre på risikopersepsjon og søker å finne ut hvordan personer i Kampala forsøker å møte risiko i dagliglivet. De øvre klassers forhold til risiko er det sentrale i denne sammenhengen og jeg ser på hvordan disse innordner sine liv med fokus på sikkerhet og risikominimalisering. Dette fører som sagt til fysiske og psykiske barrierer i byen, som

kan se ut som er vanskelig å krysse for de lavere klasser. Segregasjonen i byen sees tydelig gjennom bosetnings- og bevegelsesmønstre.

I kapittel fem tar jeg for meg konsum og diskuterer dette opp mot Douglas og Isherwoods teorier om konsum. Konsum av sikkerhetstjenester er sentralt i denne sammenhengen, jeg søker å trekke sikkerhetsbransjen inn i ett sikkerhetsmarked. Videre dreier diskusjonen seg mot nettopp dette sikkerhetsmarkedet i Afrika og etter hvert i Uganda og Kampala. Når sikkerhet er en vare i et marked kan man i stor grad velge sine sikkerhetsleverandører selv. Valgene er større dess høyere en befinner seg på den sosiale rangstigen, ettersom varene har en pris. Luksusvarer som private sikkerhetsvakter er forbeholdt de øvre klasser og gjennom konsum viser de sin status.

Kapittel seks forsetter diskusjonen i fra foregående kapittel og eksemplifiserer hvordan konsum av sikkerhetstjenester sier noe mer enn å sikre seg selv og sine. Jeg vil hevde at dette er symbolske handlinger for å vise sin sosiale status og sin klasses tilhørighet. Når sikkerhetstjenestene er gjort til varer i markedet og benyttes av de øvre klasser, vil jeg hevde de er statussymboler som også kan benyttes i en sosial mobilitet. Personer fra de lavere klasser kan manipulere med symbolene og benytte disse til å stige i det sosiale hierarkiet

-Kapittel 2- **Kampala – en delt by**

I dette kapittelet vil jeg se på urbanantropologien som teoretisk retning og hvordan urbanisering og urbane fenomener tradisjonelt har blitt angrepet innenfor antropologien. Videre vil jeg gå spesielt inn på urbanstudier med tanke på Afrika, og hvordan urbane tematikker har blitt studert her.

Jeg vil gå litt i dybden på Kampalas historie, og se spesielt på Buganda-kongedømmets spesielle posisjon med tanke på Kampala. Jeg vil hevde at deres tradisjonelle system med tanke på bosetningsmønster og landrettigheter, samt britenes indirekte kolonistyre, har påvirket Kampalas utseende i dag. Også områdets fysiske topografi, med et svært kupert terreng og et ganske fuktig klima, fører til en delt bosetning i byen. Men også andre faktorer spiller inn her, som jeg i det følgende skal forsøke å vise.

Urbanantropologi

Urbanantropologi kan sies å ha sitt første opphav i Chicago, hvor sosiologer fra Universitet i Chicago drev utstrakt forskning på egen by i perioden fra første verdenskrig og utover 1930-tallet (Hannerz 1980). Chicago hadde en kraftig vekst på slutten av 1800-tallet og utover tidlig 1900. Byen tiltrakk seg mennesker fra de østlige statene og fra Europa på grunn av sin blomstrende industri.

Robert Ezra Park står som ett av de viktigste tidlige navn ved Universitet i Chicago. Under hans ledelse ble det utviklet en human ecology, spatielle studier av Chicago. Hovedfokus for innbyggerne i byen var i følge Chicago-forskerne, konkurranse om sted. Mens Park kort streift disse tankene, ble de videreutviklet av hans kolleger, deriblant Ernest Burgess. Hannerz sier om Burgess:

As human ecology was conceived as a sociology of space and since competition was the major force of regulation, it was understood that the various human activities would be distributed according to land values. From this Burgess derived his famous ideal-type diagram of the city as a series of concentric circles (Hannerz 1980:27).

Studiene fra Chicago-skolen hadde fokus på sted og en studerte bestemte problemstillinger i bestemte områder av byen. De tidlige studiene har blitt kalt for en mosaikk (ibid:54), hvor de enkelte studiene utgjør en bit av det større bildet. Hannerz kaller dette videre for 'cooperative ethnography' ettersom: "... the mosaic does not form a picture of Chicago as a whole, then at least we get a broader picture of the urban environment of any particular group or institution than we can normally find in a single study" (ibid:27). Dette forutsetter da en dybdelesning av flere av Chicago-forskerne hvor en må knytte de ulike arbeidene sammen. De tidlige Chicago-studiene er sterkt knyttet til bestemt sted og har styrker og problemer i forhold til dette. Studiene har vært betydningsfull med tanke på begrepet sted, men samtidig gjorde Chicago-forskerne "this sense of space ambiguous by implying that the Chicago spatial order was the spatial order of any city" (ibid:57). Et annet aspekt som problematiserer det rigide sted-fokuset er at mennesker er bevegelige, de flytter rundt og stedet er ikke alltid sentralt hos mennesket. Ikke alle relasjoner er fokusert rundt konkurranse om eiendom og således møter Chicago-teoriene motbør. Studiene har likevel vært viktige for urbanantropologien og Hannerz hevder: "Half a century after it came out, the work of the Chicago ethnographers is still well worth a reading" (ibid:58).

En annen viktig retning eller skole i urbanantropologi, er studiene fra Koppererbeltet i det sentrale Afrika, med utspring fra Rhodes-Livingstone Instituttet (RLI) i Zambia. RLI er i følge Hannerz "the most significant excursion of British social anthropology into an urban milieu" (ibid:119). Tett knyttet til universitetet i Manchester, ble det i Sentral-Afrika gjort en rekke viktige studier av det urbane livet rundt midten av 1900-tallet.

Det var særlig to sentrale trekk ved Manchester-skolens forskning i Afrika som gjorde gruppen spesiell. Det ene var at de hadde ett smalt fokus på en spesiell hendelse eller situasjon fastsatt i tid og sted. Gluckman, som ett eksempel på en slik situasjonsanalyse, gjorde dette ved å ta utgangspunkt i ett bestemt ritual i Zululand, for fra dette utgangspunktet trekke det inn i en større sammenheng i en sosial og historisk analyse av samfunnet. "The, idea, then, is to find a case which can serve as a didactic device, illuminating in peculiarly effective way the disparate traits that go into the construction of a complex and normally rather opaque social order" (ibid:133). Ved å analysere situasjonen, i Gluckmanns tilfelle ett ritual, mente han å kunne se historiske og sosiale trekk i samfunnet hvor ritualet fant sted. Situasjonsanalysen, slik Gluckmann utviklet denne metoden, trekker inn det omkringliggende inn i situasjonen, for således å kunne se hvordan det omliggende påvirker situasjonen.

Det andre punktet hos Manchester-gruppen er deres fokus på 'extended case studies'. Her tok man utgangspunkt i "some series of events, stretching over some time and perhaps not all occurring in the same physical space" (ibid:133). Extended case studies har ett prosessuelt syn på

sosiale relasjoner og analytikerer ser på hendelsesserier og sammen danner disse en historie som kan trekkes ut fra "the endless flow of life" (ibid:133). Hendelsesseriene sier noe om den større helheten de operer innen og således kan analytikerer med utgangspunkt i hendelsesserien si noe om den større sosiale sammenhengen. Ett eksempel her som Hannerz trekker frem, er Mitchells studie av Kalela dansen i Luanshya. Ved å følge dansen i ulike settinger, mente han å kunne se større sosiale sammenhenger, som for eksempel tribalisme. Men samtidig, sier Hannerz, "he could weave in here the parallel findings of the studies of occupational ranking" (ibid:134). Ut fra dansen kunne da Mitchell se flere trekk ved samfunnet dansen fantes i, og dansen var uttrykk for sosiale relasjoner i samfunnet.

Manchester-skolen blir sett på som en foregangsinstusjon innen urban-antropologi og har vært med å legge grunnlaget for senere arbeid innen feltet. Fra 1970-tallet ble det en kraftig økning av urbanstudier, blant annet på grunn av at antropologenes studieobjekter i større grad flyttet til urbane sentre. I tillegg ble det mer legitimt å praktisere "anthropology at home", noe som muliggjorde at antropologer kunne studere fenomener i mer kjente omgivelser (Smart & Smart 2003:267).

Ulf Hannerz ønsker i sin *Exploring the City* (1980) å framsette en metode for studiet av byen i seg selv. Byen hadde ikke vært gjenstand for antropologiske studier, mente han, men en hadde heller benyttet byen som en lokus for studiet, i stedet for et fokus i seg selv. Byen som ett fenomen var ikke studert, mens det var mange studier som foregikk i byene. Byen er stor og uoversiktlig for antropologen og det tradisjonelle feltarbeidet er ikke fruktbart i en urban kontekst. Nøkkelord for Hannerz er "fluidity" og "networks". I byene finner man ikke sosial organisasjon på samme måte som i landsbyen, slektskap blir sekundært i dagliglivet og en rekke ulike mennesker med ulik bakgrunn kan bo i samme umiddelbare nærområde. Når man gjør urbane feltstudier mener Hannerz at det kan være fruktbart med flere ulike innfallsvinkler på samme tid: "The watchword here is 'triangulation'; loosely speaking, the strategy of putting together data arrived at in different way, sometimes finding several routes to the same fact" (ibid:310). Antropologens fleksibilitet er viktig og evnen til å ta i bruk forskjellige metodologiske grep blir sentral i urbane arbeid.

Typer av byer

Setha Low framsetter i sin artikkel *The Anthropology of Cities* (1996) en rekke metaforiske typer av byer, da hun mener at samtidens urbane studier ikke korrelerer med de tidligere tilnæringsmåtene til studier av byer, som hun bruker som en: "guide to the diverse ideas, concepts, and frameworks used to analyze and write about the city, and they are different lenses that offers the reader as well as the writer different ways to communicate about an often elusive and

discursively complex subject” (ibid:387). Hun definerer en rekke forskjellige type byer eller rettere sagt, måter å tenke om byer, basert på ulike kriterier: sosiale relasjoner, økonomi og urban planlegging og arkitektur. Jeg skal ikke gå inn på hver enkelt av de ulike bytypene her, men fokusere på ett lite utvalg av dem her, som jeg mener Kampala faller innunder.

”Fortress city” blir sentral i min sammenheng, der det er her den store segresjonen, og de fysiske skillene virkelig kommer til syne. ”Fortress city” bygger på Lows ”the divided city”: hvor begrepet i antropologien ”evokes hidden barriers of race and class encoded in metaphors of uptown and downtown, upscale and ghetto, and particularly in the United States, of black and white” (Low 1996:388). The divided city er først og fremst studert i USA, og da med ett fokus på rasesegresjon og forskjeller i amerikanske byer.

”Fortress city” bygger videre på denne tanken: ”Large mixed commercial and residential development projects reinforce the segregation of the divided city, further cutting off communities by visual boundaries, growing distances, and ultimately, walls” (ibid.:397). Begrepet er basert på Mike Davis' arbeid med Los Angeles historie og utvikling, og han ”traces the control of media, seizure of land, busting of unions, rigging of water rights, and exclusion of minorities from political participation, all in which has resulted in the destruction of public space” (ibid:396). Davis tar utgangspunkt i Los Angeles og hans ”Fortress city” sees som et mangedelt problem.

Konsekvensene av fortifiseringen av byen ser går langt utover i en rekke sosiale relasjoner og har dype implikasjoner på samhandling på tvers av sosial klasse og etnisk tilhørighet. For det første, sier han: ”the market provision of 'security' generates its own paranoid demand. 'Security' becomes a positional good defined by income access to private 'protective services' and membership in some hardened residential enclave or restricted suburb” (Davis 2010:194). Denne segregeringen i Los Angeles hevder han, bunner ikke i at livet utenfor murene i seg selv er farlig, men nettopp denne adskillelsen skaper en følelse av dette: ”the social preception of threat becomes a function of the security mobilization itself, not crime rates” (ibid:194). Persepsjonen av fare trenger ikke å stemme overens med den reelle fare. Dette er noe jeg kommer tilbake til i følgende kapitler.

Teresa Caldeira (2000), blant andre, ser dette som en trend i byer over hele verden, ikke bare i den vestlige. Hun ser dette som en del av en diskurs omkring frykt, som får uttrykk i segregasjon, murer og andre sikkerhetsanordninger og et økt klasseskille:

The fortified enclaves transforming cities such as Sao Paulo exemplify a new way of organizing social differences in urban space. It is a model that segregates middle and upper classes around the world. It generates another type of public space and of interaction among citizens (ibid:4).

I begrepet "fortified enclaves" legger hun privatiserte, avlukkete og overvåkede områder. Det være seg kjøpesentre, kontorbygninger eller boligområder og disse har kontrollert adgang og således spiller disse enklavene inn i oppfattelsen av offentlig plass: "In fact, they create a space that contradicts the ideals of openness, heterogeneity, accessibility, and equality that helped to shape both modern public places and modern democracies" (ibid:4). Ulikhet blir her en definerende faktor, forsetter hun. Hun hevder videre at dette nye urbane miljøet er både udemokratisk og umoderne. Ved å kontrollere hvem som har adgang til disse stedene, blir ideen om offentlig plass forandret og segregasjonen som foregår i samfunnet blir tydeligere og forskjellene reproduisert.

Denne trenden mener hun å se i byer over hele verden, både i vesten og i den postkoloniale verden: "The challenges it poses on democracy and citizenship are not restricted to newly democratized societies" (ibid:5). Sosial segregasjon og differensiering er ikke ett nytt trekk med byer. En viss lagdeling vil finne sted i urbane kontekster. Dette er noe som har vært til stede i byer gjennom historien. Caldeira setter dette som ett definerende trekk ved byen: "Rules organizing urban space are patterns of social differentiation and separation. These rules vary culturally and historically, reveal the principles that structure public life, and indicate how social groups relate to each other in the space of the city" (ibid:213). Det som er nytt, forsetter hun, er "fortified enclaves". Disse enklavene endrer det urbane livet i særlig stor grad, og gir en ny mening til offentlig plass ved at steder for sosial interaksjon blir stengt for bestemte grupper. Som vi skal se i det følgende vil vi også finne steder med slike trekk i Kampala.

Mens "the divided city" fremstår som delt gjennom metaforer i tanker og språk, blir det synlige arkitektoniske faktorer som skaper "the fortress city". Adskillelse og segregasjon er trekk som finnes begge steder, men det er aldri så klart uttrykt som det er i "the fortress city".

Urbanisering og kriminalitet

Det kan sies at urbanisering fører med seg økt kriminalitet og en mer usikker hverdag og liv. En økt befolkning på et avgrenset område fører til økt kamp om knappe ressurser og en kamp mellom befolkningen. Jeg skal ikke se på kriminalstatistikker rundt om i verden her. Det som er interessant er hvordan innbyggerne i byene tenker om kriminalitet. Caldeira (2000) trekker frem hvordan folk snakker om kriminalitet som en faktor: "The talk of crime - that is, everyday conversations, commentaries discussions, narratives, and jokes that have crime and fear as their subject - is contagious" (ibid:19). Måten en snakker om kriminalitet på, sprer seg mellom innbyggerne og opprettholdes i dagligtalen gjennom samtaler. Er det negative trender som trekkes frem i dagligtalen, vil disse negative trendene forsterkes hos menneskene og byen kan sees som farlig og utrygg. Om det er en reell økning i kriminalitet, trenger ikke å stemme overens med

følelsen av utrygghet og fare. Om praten om kriminalitet hevder at det er stor kriminalitet og farlig, kan denne tanken bli forsterket hos innbyggerne i byen.

Dette er en tematikk jeg kommer tilbake til i kapittel 4, hvor jeg ser på hvordan mennesker oppfatter risiko i dagliglivet. Basert på mine observasjoner i Kampala vil jeg hevde at hva mennesker ser på som risiko og farlig står i forhold til den sosiale konteksten en lever under.

Urbanisering i Afrika

Sett i forhold til andre kontinenter, er urbaniseringen i Afrika forholdsvis lav. Variasjonene er store over kontinentet, med 81 % i Gabon og 50 % i Sør-Afrika og Botswana, mens land som Malawi, Chad og Burkino Faso har et nivå på 24 og 18% (Baker 2008:43). Befolkningsveksten i byene i Afrika er likevel stor, Baker anslår 4-5 % vekstrate per år jevnt over Afrika (ibid:43). Kampala på sin side har hatt en vekst på 2900 % fra 1959 til 1999 (KCC Executive Summary: 2). Den største veksten i urbane områder i Afrika skjedde likevel før 1960, da urbaniseringen lå på 20-30 % årlig over hele kontinentet. Fra 1960 var det en kraftig nedgang og på 2000-tallet var den under 5 % jevnt over kontinentet (Bryceson 2006:7).

Mye av veksten i de urbane sentrene i Afrika, er basert på rural–urban migrasjon, ”either pushed by civil conflict and poverty or pulled by prospects of employment, improved security, and available welfare amenities” (Baker 2008:43). Men, med et såpass stor årlig tilskudd av arbeidskraft, er det på langt nær arbeid til alle og den økte økonomiske velstanden ser fjern ut i mange sammenhenger. Også boligdekningen i de urbane sentrene får føle dette. I Nairobi bor 55 % av befolkningen på uregulerte boligområder. Dette fører til at myndighetene ikke har muligheter og kapasitet til å opprettholde og utvide infrastrukturen i byene, som igjen bidrar til en økt forslumming.

Bryceson (2006) hevder de urbane sentrene i det koloniale Afrika ikke var laget for permanente bosetninger for afrikanerne: ”A circular labour migration based on bachelor rather than family wages prevailed in most of the capital cities, which was overturned gradually in country after country from the late 1940s onwards” (ibid:31). Disse byene var ikke beregnet for store folkemengder og infrastrukturen ble deretter. Etter frigjøringen har byene vokst, mens infrastrukturen ikke har blitt utbedret i særlig grad. Dette har ulike årsaker, som for eksempel at de postkoloniale styresmaktene har oversett problemet, økonomiske kriser og problemer, og fokus på rural framfor urban utvikling fra bistandsorganisasjonenes side (ibid:31). I tillegg, når det gjelder Kampala, gjør komplekse landeierrettigheter det vanskelig for styresmaktene å utbedre infrastrukturen i større grad. Dette siste punktet vil jeg komme sterkt tilbake til i det følgende.

Videre er det i byene afrikanerne har kunnet delta i den større verden. Livet i byene er

annerledes enn på landsbygden og nye former for sosiale nettverk og økonomisk virksomhet møtes her. Mens det på landsbygden gjerne fortrinnsvis er jordbruk som er inntektskilde, er det i byene en rekke flere og spesialiserte yrkesvalg. Abdoumalig Simone fremholder i sitt bidrag til *Readings in Modernity In Africa* (Geschiere m.fl 2008) at urbane innbyggere i Afrika virker særlig forberedt på å bryte opp uten særlig forvarsel: "Indeed, if you take the life of many households across the region, people have been prepared to migrate at moment's notice, to change jobs, residences, and social networks with little apparent hesitation" (ibid.:136). Denne flyten i hverdagslivet står i kontrast til det mer statiske livet på landsbygden, hvor sosial interaksjon ofte er knyttet til slekt og jordbruket dominerer mer de daglige gjøremålene.

Det postkoloniale Afrika har vært preget av konflikter, og de urbane sentrene er ikke unntatt disse. Så mye som 1 av 5 afrikanere sør for Sahara er direkte påvirket av borgerkrig (Elbadawi & Ndung'u 2005:18). Konflikter i land som for eksempel Rwanda, Liberia, Sudan, Angola og Uganda har ført til store folkemengder på flukt både innad i landene og over landegrenser. Uganda har opplevd relativ stabilitet siden 1986, men opprør blant annet nord i landet har ført til at en rekke mennesker har blitt sendt på flukt. Mange av disse har søkt mot stabiliteten og freden i Kampala og andre urbane sentre.

Kampala

Historisk oversikt

Sør Uganda var i prekolonial tid delt opp i fem føydale kongedømmer, hvor Buganda var et av dem (Mamdani 1999). Baganda-folket, som befolket Buganda, var underlagt sin *Kabaka* (konge), som hadde sitt hovedsete i Mengo (i dag en bydel av Kampala). Buganda-kongedømmet blir gjerne ansett som det viktigste og mest suksessfulle av Ugandas kongedømmer, og Mengo hadde i 1890, 77000 innbyggere, mens Kampala på sin side, som hovedstad i 1940, hadde 40000 innbyggere. (ibid:34)

Buganda-rikets suksesshistorie kan tilskrives deres klasseideologi, som en motsetning til naborikers innordning etter kaste: "Thus the absence of a rigid, caste-defined social structure and the presence of individual mobility made possible a degree of concentration of political power around the throne that was far ahead of anything in Bunyoro" (ibid:30). Kongedømmet hadde en godt utbygd infrastruktur, noe som ble bemerket av europeiske oppdagere på 1800-tallet. Speke sa i 1862 om veiene, at de var "as broad as coach-roads (...) - a strange contrast to the wretched tract in all the adjacent countries" (ibid:31). Kongedømmet hadde et sentralisert og effektivt skattevesen,

militær og styre med sin *Kabaka* på toppen. Sentraliseringen og urbaniseringen av Buganda-riket, førte til en urban befolkning og overklasse, som ikke arbeidet i jordbruk, og igjen til grupper av mennesker som arbeidet for denne urbane overklassen, for eksempel som håndverkere og kunstnere (ibid:33). Handel med blant annet arabiske folk, bidro også til å etablere en overklasse, med base i de urbane sentrene i Buganda: "A feudal ruling class, in response to changed objective circumstances, was becoming transformed into a mercantile ruling class" (ibid: 32-3).

Under Storbritannia, fikk den ledende elite blant Baganda-folket en særstilling i kolonien, men på en annen måte enn tidligere. Da det tidligere hadde vært handel som hadde skapt deres posisjon, var det i kolonien, som landeiere og ledere en fikk sin posisjon. De ble en "totally parasitical semi feudal landed class, living off rent and chiefly salaries" (ibid:34).

Kolonialismen førte til en deurbanisering av Buganda, fra å ha urbane sentre med differensierte arbeidsgrupper, ble de fleste Baganda nå arbeidende i jordbruk, da særlig bomull og kaffe (ibid:35).

Britenes holdning til sitt styre av Uganda, ble et indirekte styre. Navnet Uganda, stammer fra Buganda, og Buganda ble omtalt som Uganda Kingdom, mens det større området under det britiske protektoratet ble omtalt som Uganda (Mamdani 1999).

Kampala fikk status som hovedstad i Uganda i 1962 etter at det tidligere hadde vært Entebbe som hadde vært hovedsete for den britiske kolonimakten. Den lokale overklassen av landeiere ble viktig i styret av Uganda. Denne klassen ble i stor grad skapt av det britiske kolonistyre, i den forstand at det ble laget en avtale mellom Baganda-folket og britene, der det ble gitt 9000 *square miles* til Baganda-folket, mens resten av Uganda ble lagt under den britiske kronen samt at britene spilte på de allerede eksisterende elitene og kongedømmet. En kunne ikke uten videre bare ta makten fra kongen, men måtte gi privilegier til elitene.

Bryceson (2006) forteller at selv om britene så med respekt på Buganda-kongedømmet, var det likevel konflikter mellom *Kabakaen* og hans støttespillere og kolonimakten, og både lederne av Buganda og Bunyoro ble sendt i eksil på Seychellene i en periode. Land spilte videre en rolle og Buganda's særstilling med tanke på landområder, gjennom deres avtale med britene, gjorde som sagt at noen kunne skole seg som landeiere og således ble det i Bugandas hovedstad, spatielle skillelinjer: "the *kabaka* and his power block associated with the Baganda patrilineal clan structure were headquartered on the hilltops, his tribal subjects resides on the hillsides, and farmed the fertile valley bottoms for their subsistence food needs" (Bryceson 2006:5).

I tiden etter selvstendigheten fra Storbritannia opplevde Uganda en rekke omveltninger og endringer i styret. Bugandas *Kabaka*, Mutesa 2., ble den første presidenten i landet. Men allerede to år etter at Uganda var selvstendig, ble det kongelige palasset på Mengo beleiret av hæren etter ordre fra statsminister Milton Obote. Denne episoden har i ettertiden fått navnet "the Mengo Massacre", og *Kabaka* Mutesa 2 gikk i eksil og Obote tok den øverste makten i landet(jfr. Bryceson

2006, mengo1966massacre.com). Likevel var det i Kampala-området en Buganda-elite som satt som eiere av store landområder, og som måtte i større grad enn tidligere leie ut deler av landområdene sine for å få seg en inntekt. Leietakerne fikk seg landområder i de lavtliggende områdene, og etter hvert fikk de selskap av flere og områdene som tidligere var brukt til jordbruk, ble mer og mer befolket. Dette var områder som ikke egnet seg i særlig grad for boligområder, ettersom det var områder som var plaget med mye malaria og hyppige oversvømmelser (Bryceson 2006).

Tiden etter selvstendigheten var urolig i Uganda og kupp ble avløst av kupp og først i 1986 da National Resistance Movement (NRM) med Yoweri Museveni i spissen avsatte den daværende presidenten, fikk man en lengre periode med stabilitet i landet. I tiden med politiske omveltninger og hyppige kupp, ble Kampala og andre urbane sentre i stor grad avfolket, innbyggerne flyktet til landsbygden hvor det var tryggere å leve. Ikke-afrikanere fikk vanskelige kår i denne perioden, Idi Amin kastet alle asiater ut fra landet i 1972 med en tanke om at en da skulle overta kontrollen over økonomien og handelen, som i stor grad hadde vært styrt av asiatiske handelsmenn (Mamdani 1999).

Særlig fra 1990-tallet og utover opplever Uganda en sterk urbanisering, og Kampala opplever en eksplosiv vekst. NRM-regimet skapte en politisk stabilitet, og asiatiske handelsmenn ble invitert tilbake av Museveni for å få landets økonomi på fote igjen, etter at den hadde blitt rasert under de politiske urolighetene i de foregående tiår. Urolighetene i årene under og rundt Amins styre, førte til at befolkningsveksten i Kampala var svært lav (Bryceson 2006:19).

Dagens Kampala

Kampala er det største (og muligens eneste) urbane senteret i Uganda og i følge Kampala City Council (KCC), har byen et innbyggertall på 2–2,5 millioner på dagtid, mens det på nattestid er et innbyggertall på 1,5 millioner (KCC Executive Summary). Byen er bygd på en rekke høyder, hvor det opprinnelig var syv høyder og dalen mellom dem som utgjorde byen, strekker den seg nå over mer enn 20 høyder og er stadig voksende. Nyakaana, Segendo og Lwasa, sier i sin artikkel *Population, Urban Development and the Enviroment in Uganda: The Case of Kampala City and its Environs* fra 2007:

Kampala is the only urban district in Uganda. It has evolved from a small hamlet of 8 km² to a city of "seven hills" at independence in 1962 and one of the fastest growing cities in Africa in 2006 occupying more than twenty five hills .... The hills have steep slopes separated by wide valleys. The city derives its name from the land of "Impala"

(antelope) that roamed the area before it was taken over for human settlement (ibid:7).

Kampalas Central Division (heretter Central) er det sentrale området jeg fokuserer på i denne oppgaven, da det innenfor dette administrasjonsområdet finnes store skiller, med både store slumområder og eksklusive boligområder som Kololo, en av mine hovedområder under mitt studie. Ser man på befolkningstettheten i Central, er den høy i områder som Mengo og Kisenyi, mens det i Kololo-området er en mye lavere befolkningstetthet og større eiendommer per innbygger. Central er også den minst folkerike av Kampala's administrasjonsområder¹, med 90.392 innbyggere i 2002 (KCC District Profile).

Central innbefatter områder som Nakasero, Mengo, Old Kampala, Kololo, Kisenyi, med flere. Sentralt i Central finner man Nakasero og Central Business District, hvor selve sentrumskjernen strekker seg oppover, med taxi-parkene og busstasjoner og markeder i bunnen av dalføret, mens det lengre oppover Nakasero blir roligere, mer private boliger og generelt mer eksklusivt. Ugandas president har blant annet sin bolig rundt toppen av Nakasero, hvor det også finnes en rekke andre eksklusive privatboliger. Dess høyere opp på Nakasero en kommer, dess mer eksklusive blir boligene, samtidig som befolkningstettheten synker betraktelig.

Nordøst for Nakasero, finner man Kololo, et eksklusivt boligområde, hvor residensene er store, avskjermet og beskyttet. Det er lite folk i gatene i Kololo, og folk beveger seg for det meste i området i biler, om en ser bort fra "hovedveien", Accacia Avenue, hvor det finnes en rekke hoteller, barer og restauranter som retter seg mot det rikere sosiale laget i Kampala. Kololo er kanskje fremfor alt et område for dem med penger. Det være seg den lokale overklassen, eller vestlige personer som arbeider i byen. Her finner man mange ambassade- og NGO-boliger. Innledningsvis i feltarbeidet har jeg i mine notater om Kololo skrevet: "Gated communities tett i tett. Lite trafikk, veldig grønt og stille. Få mennesker". Etter hvert fant jeg ut at det ikke var 'gated communities', men enkeltstående privatboliger som befant seg bak murene og portene.

Gatene er rolige, man finner lite folk til fots her, all bevegelse skjer stort sett i biler I motsetning til resten av Kampala, finner man ikke mylderet av minibusstaxier og 'bodabodaer' (motorsykkeltaxi) her. "Folk i Kololo har egne biler, og trenger ikke oss", var forklaringen jeg fikk høre av en bodaboda-sjåfør, da jeg lurte på hvorfor de i så liten grad opererte her. Denne formen for transport også er ganske utrygg. Sjåførene mangler ofte formell trening, motorsyklene er i dårlig stand og sjåførene er ofte uforsiktig i trafikken og ofte alkoholpåvirket. Dette kan nok være en medvirkende årsak til at man ikke finner denne transportformen i særlig stor utstrekning i de rikere områdene. I motsetning til resten av høydedene i Kampala, kan det se ut som om Kololo i stor utstrekning er for middel og overklasse også fra bunnen av dalføret av, der man finner Kampala

---

¹ Det er fem administrasjonsområder i Kampala; Central, Kawempe, Makindye, Nakawa og Rubaga

Golf Club.

Mellom Nakasero og Kololo, øst for sentrumskjernen, finner man som sagt Kampala Golf Club og det eksklusive kjøpesenteret Garden City. I Garden City-komplekset finner man kino, treningssenter, bowlingbane, bar, restauranter, casino, samt en rekke butikker. Stedet er først og fremst for den rikere delen av befolkningen, da prisnivået er forholdsvis høyt, spesielt sett ut fra den allmenne uganders inntektsnivå. Hele området er inngjerdet og vakter ved den eneste inngangsporten, har kontroll over hvem som kommer inn og går ut. Når man kommer innenfor portene og har passert parkeringsplassen, som er full av stort sett nyere og store biler, finner man et rent og stort kjøpesenter, hvor det fort blir klart at dette er et område for de rike sosiale lag, turister og andre vestlige i Kampala.

Sør for sentrumskjernen, og i bunnen av Nakasero-høyden, finner man et digert slumområde, Kisenyi. Husene her er i dårlig stand, de er bygd i bunnen av dalføret mellom flere høyder, og området står da ofte under vann i regntiden. Området er tett befolket og til en hver tid er det fullt av mennesker i de trange gatene. Husene er ofte oppført uten å følge offentlige planer, og infrastrukturen i området er ikke tilrettelagt for det enorme antallet mennesker som er presset sammen på et relativt lite område. Kisenyi-slummen strekker seg opp mot Mengo-hill, hvor Buganda-kongedømmets palass og andre viktige bygninger for kongedømmet ligger på toppen. Palasset ligger i et stort inngjerdet område, og innenfor finnes det bortsett fra overnevnte bygninger, også en skole og store bananplantasjer. Bak Mengo, ble det i 1887 anlagt en kunstig innsjø, som skulle sikre Ssekabaka Mwanga (Kabaka) tilgang med båt til Victoriasjøen. Alle Baganda ble satt i arbeid og mange døde i prosessen. Arbeidet ble aldri fullført og etter 11 måneder ble arbeidet stanset etter at det brøt ut religiøse kriger i Buganda og Mwanga ble til slutt avsatt og tvunget i eksil (buganda.or.ug).

Innsjøen har hatt en viktig posisjon, både kulturelt og økologisk. Kulturelt har den vært arena for innsettelse og kroning av nye Kabakaer, men økologisk er den et viktig område for fugler og annet dyreliv. I dagens Kampala er dog innsjøen i fare for å bli ødelagt, da den blir utsatt for en rekke menneskelige påkjenninger, det være seg forurensning, nedtapping og erosjon. Husene kryper nærmere innsjøen, det er vanlig å komme hit for å vaske biler, jordbruket har økt i området og søppelet flyter rundt innsjøen. (The Practicing Environmental Managers' Organization, PEMO, www.slideshare.net).

At det er relativ lav befolkningstetthet i Central, har sammenheng med at det er store industriområder og handelsområder, hvor det er begrenset med privatboliger, samt at en finner områder som Kololo, som har en veldig lav befolkningstetthet. Men samtidig finner en store slumområder som Kisenyi, som har et stort befolkningsantall og som gjør at Central blir et interessant distrikt, med tanke på store forskjeller blant befolkningen som lever under samme

administrasjon.

Migrasjon står for størstedelen av befolkningsveksten i Kampala, KCC anslår at den naturlige veksten utgjør 31% av den årlige veksten, resten er rural-urban migrasjon (KCC District Profile). Men mens det tidligere var migrasjon til Kampala by, er det i dag også mye migrasjon til "satellittområder" til Kampala, det være seg Nansana, Kajjansi, Waksio, som er nabolag til Kampala, som også får en urban karakter (Nyakaana m.fl 2007:7).

Topp og bunn

Flere faktorer spiller inn i utformingen av det sosiale landskapet i Kampala, deriblant økonomisk klasse. Det er på toppene av høydene som byen er bygd på at en finner de eksklusive boområdene, mens det i dalførene er slumbebyggelse.

The Greater Kampala area's topography has led to very distinct land uses. The flat hilltops are occupied by prestigious church, state and private institutions; the valley contain the central business district, the industrial area, and poor residential areas; and the slopes are used for an assortment of residential, commercial and state buildings (Otiso 2006:62).

I dalførene flommer det gjerne over i regntiden, og det er da mer eksklusivt dess høyere opp på høydene en kommer. Befolkningstettheten i dalførene er mye høyere enn på toppene, og også infrastrukturen er mye mer tilrettelagt oppover høydene. Videre er det på bakketoppene også andre byggematerialer som bygges, der sement og rød takstein er hyppig brukt, samt at nabolagene er mer planlagt og tilrettelagt som boligområder. "Housing in the poor areas are haphazardly laid out and made of poor quality material" (Otiso 2006:67).

Urban vekst og ulovlig bygging fører med seg økte problemer for byadministrasjonen i Kampala. Byen er ikke planlagt og tilrettelagt for en slik vekst som byen opplever. KCC arbeider etter en infrastrukturplan fra 1951, som er designet for å klare et maksimum på 100 000 mennesker. Befolkningen øker likevel og myndighetene virker ute av stand til å planlegge ny infrastruktur til å ivareta denne befolkningsøkningen (KCC Executive Summary).

En annen faktor som spiller inn, er den tidligere nevnte avtalen mellom den britiske kolonimakten og Buganda-kongedømmet, som skapte en klasse av landeiere under det britiske protektoratet. I følge Nuwagaba skapte denne avtalen en "dual city", der Kampala ble delt mellom det som tilhørte den britiske kronen, og *mailo*, som tilhørte *Kabakaen*, og som var en kombinasjon av tradisjonelle landrettigheter og privat eiendomsrett. Denne avtalen skapte en klasse av aristokrati

under kongen, som fikk eiendomsrett over landområder, og en stor klasse av landløse bønder. Mens det som var det britiske protektoratets landområder enkelt ble overført til de postkoloniale styresmaktene og ble ivaretatt av Kampala City Council, var det verre med landområdene under *Mailo*-systemet. Da Mengo, hvor Buganda kongedømmet har sitt hovedsete, ble innlemmet i Kampala i 1968, ble problemene ekstra synlig: "The major issue for Kampala City Council was that although its administrative jurisdiction was extended to Mengo and other areas, it did not have effective control of the land, since this was now private property" (Nuwagaba 2006:154).

Mailo-land er privat eiendom, basert på en kombinasjon av allmenne og private eiendomsrettigheter. Kongen rådet over *Mailo*-områdene, sammen med en klasse av landeiere. Bøndene og immigranter var landløse og måtte leie land av kongen/landeiere mot betaling, enten gjennom penger (*busulu*) eller gjennom å betale en del av avlingen (*envujjo*).

Landområder er på få hender i Buganda, og eierne har gjerne ikke råd eller vilje til å utvikle sine eiendommer. Som en konsekvens av dette blir *Mailo*-land gjerne leid ut til fattige personer, for å generere leieinntekter fra dem:

Mailo landholders have erected ramshackle dwellings on their land that attract low income-earners and the unemployed poor. Alternatively, the urban poor have encroached on *mailo* land and construct their own makeshift dwellings. These processes have given rise to Kampala's sprawling slums. Given that the land is privately owned by absentee landlords, the urban authorities have virtually no means of preventing the expansion of these illegal settlements by the urban poor (ibid:155).

Mangel på land og plikt til kompensasjon av beboere på *mailo* områder, har ført til at tomteprisene har skutt i været i Kampala. Når landområder knyttet opp mot Buganda-riket, vil det også være vanskelig å leie land til andre grupper, og spesielt til utlendinger: "Leases to foreign investors are heavily sanctioned and viewed as 'selling' Buganda to foreigners" (ibid:157). Man står igjen med få mulige områder som er åpen for utbygging og som en konsekvens av dette er det høye priser på de ledige tomtene. Mye av *Mailo*-områdene står brakk, men uvilje mot å selge stopper en større byplanlegging i Kampala.

Myndighetene har prøvd å styrke vernet til leietakerne på *Mailo*-land gjennom ulike lover, men som oftest i tvister er det de sosioøkonomisk sterke landeierne som går seirende ut. Myndighetene kan videre med loven på sin side legge til rette for økt utvikling av disse områdene. Men en kombinasjon av ineffektivitet og motvilje fra landeiere har heller skapt en dualisme i Kampala, mellom landområder under *Mailo*-systemet og landområder under andre systemer. Denne dualiteten har vært en av årsakene til at byens infrastruktur ikke står til byens størrelse og som igjen

kan sees i den store forskjellen som finnes mellom fattige og rikere områder. Store områder er på private hender og myndighetene har da vanskelig for å utbedre infrastruktur og bedre levekårene til dem som lever her. Samtidig ser man at i de mer planlagte og tilrettelagte områdene, finner en lavere befolkningstetthet. Særlig i de rikere områdene og toppene i Kampala, finner en brede veier og godt tilrettelagt infrastruktur. Områdene her er mindre utsatt for strømbrydd og da veiene er asfaltert, blir de ikke oversvømt ved Kampalas hyppige regnbyger.

Lubowa - en ny bydel

En mulig løsning på disse problemene knyttet til landområder og byplanlegging for utbyggere, kan være å bygge utover fra Kampalas tidligere grenser. Omtrentlig ti kilometer sør for Kampala sentrum og noen få km utenfor bygrensen, i retning Entebbe, ligger Lubowa, et område som er under oppbygging med fokus på estater og pengesterke innbyggere. Her hadde jeg mitt bosted under feltarbeidet, og jeg opplevde den rivende byggevirksomheten på nært hold. Jeg flyttet, som tidligere nevnt, inn i et visningshus på en byggeplass hvor et 'gated community' var under oppføring.

Nordøst for byggeplassen jeg bodde, fant man et landsbyområde, hvor husene var bygd av en rekke forskjellige materialer, som leire, mur og tre. Her var det fattigere folk som bodde, vanlige afrikanere med lavlønnet arbeid. Veiene i området var ikke asfaltert og svært trafikkert av mennesker, minibusstaxier, motorsykkeltaxier og husdyr som beitet langs veiene.

Nordvest var det derimot ett helt annet bilde, med store estater og hus som i de andre rike områdene i Kampala. Her finner man 'International School of Uganda', den eneste amerikanskdrivne skolen i Uganda. Med nærhet til Entebbe og flystripa i Kajjansi, er det ett lukrativt område for utlendinger i Kampala. I sammenheng med dette er det en massiv utbygging i området. Boliger, kjøpesentre og veiutbedring bygges ut i stor stil. Fokus på den større infrastrukturen er viktig her, spesielt når pengesterke mennesker er de ønskede beboerne. Det er nesten utelukkende større enkeltboliger eller estater som bygges i området, og det er færre mennesker å se i gatene her. Den meste av bevegelsen skjer i biler og med få unntak var jeg alene når jeg var ute å gikk i området. Estaten hvor jeg bodde lå midt mellom ett område med store hus og asfalterte veier og en fattigere landsby. Det var viktig for utbyggerne jeg bodde hos, å utvide den asfalterte veien til staten, slik at den kunne knyttes sammen med resten av det rike området. Dette ble sett på som viktig for å tiltrekke seg potensielle kjøpere og dette arbeidet fikk prioritet fremfor husbyggingen.

Utenfor det tetteste Kampala finner man større områder som står ubebygde, mindre befolkningstetthet og lettere tilgang på tomter. Dette har blitt lukrativt for utbyggere, som har satt i

gang en rekke større boligbyggingsprosjekter. Dette fører igjen til at det blir satellittbyer rundt Kampala og den urbane sonen utvider seg stadig.

Avslutning

Jeg har i det foregående sett på Kampala som by og hvordan ulike forhold styrer bosetningsmønsteret i byen. Jeg har også sett på studier av og i urbane settinger, med bakgrunn i tidligere studier og retninger i antropologien. Chicago-skolen og Kobberbeltet-studiene har vært viktige bidragsytere her. Studiene fra Kobberbeltet har igjen vært særlig viktig med tanke på urbane studier i Afrika.

Videre har jeg sett på typer av byer, og særlig fokusert på "fortress city". Dette er byer der middel- og overklassen trekker seg unna, bygger murer rundt seg, og på andre måter segregerer seg fra resten av befolkningen. Implikasjonene for slike samfunn har jeg kort vært innom her og jeg vil komme tilbake til dette senere i oppgaven. Slike trekk så jeg veldig godt i Kampala under mine undersøkelser og jeg vil forsøke å se på hva denne bruken av sikkerhetsanordninger gjør med det sosiale livet. Sikkerhetsanordninger og segregasjon er alltid synlig i de rikere områder i Kampala og hvordan menneskene benytter seg av og tenker rundt disse anordningene vil være viktig utover i oppgaven.

Videre i oppgaven, vil jeg fokusere på tre områder av Kampala i diskusjonen. Det vil være Nakasero og Kololo i sentrum av Kampala, men jeg ser også nærmere på Lubowa i utkanten av byen. Dersom jeg nevner andre områder, vil det komme klart frem i teksten.

-Kapittel 3- Sosial organisering og sosial stratifisering - Klasse i Kampala

Jeg benytter gjennomgående i denne oppgaven ordet klasse når jeg snakker om de øvre lag i befolkningen i Kampala. Er dette en fruktbar måte å snakke om sosial organisasjon i denne sammenhengen eller finnes det andre måter å snakke om sosial organisasjon på i Uganda. Jeg vil i det følgende diskutere klassebegrepet og legitimere min bruk av dette i denne oppgaven. Jeg vil søke å gi innhold til de gruppene jeg kaller Kampalas øvre klasser, samtidig som min kontaktgruppe under feltarbeidet klarere blir definert.

Innledningsvis vil jeg diskutere klassebegrepet ut fra tre teoretikers ståsted og nærme meg en forklaring på min bruk av klasse. Klasse er økonomisk fundert, men er det bare inntekt som styrer sosial posisjon og rang, eller spiller andre aspekter også inn. Klasse er samtidig sosialt, en klasse i seg selv er ikke interessant, det er først i interaksjon (eller fravær av interaksjon) klassebegrepet blir et interessant begrep.

Videre vil jeg se på forskjellige former for sosial organisering i Afrika. Det er nødvendigvis ikke klasse som er det beste begrepet rundt sosial organisasjon i alle kontekster på afrikanske kontinentet. På landsbygden og i småskalasamfunn kan andre former for sosial organisasjon være mer fremtredende og viktigere enn hva klasse er. I den urbane konteksten blir bildet ett annet og en ser her en større arbeidsdeling og en større sosial forskjell. Her blir ikke sosial organisasjon etter landsbymodellen like fruktbar og her kan klasse fungere bedre i analysen. Jeg vil argumentere for en todelt elite i Kampala, den politiske eliten og den økonomiske eliten. Sentralt for meg er også barna av disse elitene, de som har vokst opp og aldri har opplevd fattigdom på kroppen. De som har levd godt på foreldrenes suksess, enten det er politisk eller økonomisk suksess. Jeg vil også kort komme innom den asiatiske minoriteten i Uganda, som ofte har sterke økonomiske interesser.

Klasse - tre tilnærminger

Jeg vil innledningsvis kort se på hvordan noen retninger innen studiet av klasse. Til dette vil jeg benytte meg av *Perspectives in Sociology* (2006), av E. C. Cuff, W. W. Sharrock og D. W. Francis, samt med tilskudd av noe annen litteratur. Jeg velger å gjøre det på denne måten og ikke bruke originallitteratur i utstrakt grad, med bakgrunn i at dette skal være en kort innledning om

klasse og kan da bruke allerede konkretiserte grunnriss av retningene. For å gi en bakgrunn til den videre diskusjonen, mener jeg det vil være fruktbart å kort nevne hvordan Karl Marx, Max Weber og Pierre Bourdieu tenker om klasse.

Ofte kan klassebegrepet knyttes opp mot Karl Marx og hans teorier om samfunnet. Marx så samfunnet som delt opp i ulike klasser og det var det klasseløse samfunn som var mål for samfunnsutviklingen. Klasse i seg selv var likevel ikke det sentrale hos Marx, men kampen mellom klassene. I *The Communist Manifesto* sier han med Engels; "The history of all hitherto existing society is the history of class struggles" (Marx og Engels 1992:9). Særlig viktig var kampen som stod mellom dem som eide produksjonsmidlene og dem som ikke eide noe slikt, men bare hadde sin arbeidskraft å tilby. Det var her, mente Marx, at den store klassekampen stod i sin samtid. (Marx & Engels 1992). Marx kommer aldri med en definisjon av klasse selv (Crompton 1998), men det finnes noen knagger å henge begrepet på: "In the earlier epochs of history, we find almost everywhere a complicated arrangement of society into various orders, a manifold graduation of social rank" (Marx & Engels 1992:9). Klasse har altså med sosial lagdeling å gjøre og for Marx var denne lagdeling basert på borgerskap og proletariat, mellom eiere av produksjonsmidlene og arbeiderne.

Klasser står i forhold til hverandre, de er "relational entities: one class can exist only if there are other classes; a 'one-class' society must be a no class society, since to speak of a class is to speak of a collection of people who are differentiated from one or more other collections of people" (Cuff m.fl. 2006:23).

Kampen mellom proletariat og borgerskap i det kapitalistiske system er et gjennomgangstema i Marx's teorier om samfunnet. Økonomiske strukturer ligger til grunn og kampen ligger mellom produserende klasser og eiere av produksjonsmidlene. I Marx's tenkning finner man to hovedpunkter; klassekonflikter og klassekamp som drivkraften til historisk endring.

Et annet sentralt tema hos Marx er begrepsparet *base/superstructure*. *Base* er det økonomiske fundamentet i samfunnet, men under *superstructure* kan en putte samfunnets øvrige institusjoner, som politiske, religiøse: "...the other institutions and the culture of a society are to be understood in terms of the needs of its economic arrangements" (Cuff m.fl. 2006:27). Dette begrepsparet har vært gjenstand for stor diskusjon og to tolkninger av dette kan trekkes frem her. En direkte tolkning av *basen* som styrende for *superstructure* har møtt kritikk for å være deterministisk og tar bort menneskene som aktører: "The strongly 'economic determinist' reading suggest that human individuals are mere playthings for economic forces" (ibid:29). En annen måte å lese dette på er at økonomiske relasjoner er sosiale: "they are relations between human beings, whose true nature has been obscured behind clouds of ideological falsification" (ibid:29).

Mennesker må forstå at det er de selv som har skapt de økonomiske systemene og de sosiale institusjonene. Siden de har skapt dem kan de forandre dem: "On this reading, Marx does not deny that *individuals collectively* can make difference; he does deny that *isolated ones can*" (ibid:29). Det er som gruppe, eller klasse, at mennesker kan revolusjonere samfunnet.

Også hos Max Weber finner man en økonomisk fundert klassetenkning, men der hvor klasser hos Marx blir sett som etablerte grupper, er det hos Weber teoretiske muligheter. Klasse er for Weber mer en kategori enn en gruppe. En klasse er her mennesker som identifiserer seg med hverandre på bakgrunn av liknende karakteristikk. Det være seg spesielle yrkesgrupper, for eksempel kan læreren være en klasse med bakgrunn i sitt yrke. En kan således være så mange klasser en måtte ønske i ett samfunn, basert på hvordan man klassifiserer mennesker sammen. Men hos Weber er det ikke noe: "... *naturally* unified about a class, and the social condition which cause classes to act as co-ordinated social units in the struggle for power only rarely arise" (ibid:48).

Statusgruppen blir viktig for Weber. Det er her mennesker samles som likeverdige og distanserer seg fra andre sosiale grupper: "The mechanism of such a group's existence is *closure*. It includes some and excludes others; it takes steps to ensure that those who are not equals are kept out" (ibid:49). Konsum er definerende for statusgruppen, ikke produksjon. Livsstil er det som knytter gruppen sammen. Mennesker blir knyttet sammen gjennom sin livsstil og sitt konsum og ønsker å holde andre ute nettopp gjennom denne livsstilen. Et høyt konsum og stor pengebruk vil utelukke mennesker som ikke har råd til dette fra status-gruppen. Ved langvarig sosial stabilitet vil statusgruppen være den sentrale i samfunnet. I tider der det er raske omveltninger, økonomiske og sosiale, vil den sosiale klasse være sentral i kamp om makt.

Både Marx og Weber ser klasse som en struktur i det økonomiske livet. Klasse er knyttet til yrke og defineres mot andre yrker eller inntektskilder. Marx's klassekamp viser dette godt, sosial endring kommer gjennom kamp mellom klassene. Kapitalismens fall er ved proletariatets opprør mot borgerskapet. Webers statusgrupper viser ett litt annet bilde der det ikke bare er arbeid som binder mennesker sammen, men deres felles livsstil. Likevel har disse gruppene et økonomisk fundament, da konsum er en samlende kraft i gruppen.

Klasse hos Pierre Bourdieu tar inn i seg disse aspektene. Men han ser likevel videre og utvider diskusjonen. Bourdieu lanserer fire konsepter som bygger under hans samfunnsteorier og her også klasse: *habitus, praksis, felt* og *kapital*. Verden er fra den sosiale aktørens side objektiv og uavhengig av individet. Som medlem av en sosial gruppe opparbeider individet seg erfaring og forståelse av verden. Dette er *Habitus*: "It is something like a mental and behavioural set (...), which the actor takes for granted and which structures the way he or she experiences the world and responds to it" (Cuff m.fl. 2006:322). Bourdieu er opptatt av at denne *habitus* er kroppsliggjort: "The habitus structures dispositions to action rather more than thought, and it works through their

incorporation into the body” (ibid:323). Personer i samme klassesituasjon reagerer på samme måte i situasjoner. Dette er Bourdieus *praksiser*. Altså måten mennesker innen en gruppe vil reagere ut fra de felles standardiserte aksepterte måter å reagere på.

Videre er *felt* den sosiale posisjonen gruppen står i: ”While each habitus is self-sustaining and provides for the common experience which members of a group share, it is grounded in the social position which defines the group and gives it its identity” (ibid:324).

Når personene nå er samlet i grupper og satt i en sosial posisjon, er det neste steget å hierarkisere gruppene. Hvordan de står i forhold til hverandre er sentralt for Bourdieu: ”.. he seeks to implement a combined Weberian *and* conflict theory conception of society seen as a struggle for pre-eminence among groups defined by (effectively) *lifestyles*” (ibid:325). Han utvider kapitalbegrepet og legger i tillegg til økonomisk kapital, også sosial, kulturell og symbolsk kapital inn i begrepet.

Med denne korte innledningen om klasse, skal vi nå se på hvordan dette kan fungere i en afrikansk kontekst. Jeg vil først presentere to unge menn jeg møtte i Kampala, for senere bruke deres livssituasjon for å diskutere bruk av klassebegrepet i Kampala.

Klasse, gruppe eller klan?

Rike gutter - mange valg

Rutts og Brown er to brødre opprinnelig fra Vest-Uganda, men som bor og har sitt virke i Kampala. Rutts er i slutten av 20-årene og Brown er i begynnelsen av 30-årene. De jobber med musikk, begge arbeider som Disk Jockey (DJ) på forskjellige klubber i Kampala. De har begge universitetsutdannelse og kommer fra veldig gode kår. Deres bestemor (mormor) er en mektig dame i vest Uganda og har jobbet for regjeringen under flere regimer. Etter foreldrenes deres gikk bort da de var ung, har de vokst opp hos henne. Familien har måtte flykte ut av landet ved regjeringenskupp og har i flere perioder vært i eksil i Kongo.

Rutts har hatt gode jobbtilbud, han er utdannet revisor og har takket nei til en rekke jobber, da han ønsker å vie sin tid til musikken. Han har mulighet til dette, ettersom familien har økonomiske muskler og selv om bestemor helst vil at de skal jobbe, tillater hun guttene å drive med det de ønsker mest og støtter økonomisk opp om dette.

Musikken de spiller er fortrinnsvis reggae og de har adoptert rastafaristilen, med flettet langt hår og symboler knyttet til denne kulturen. Jeg sier at de har tatt stilen til rastafarianismen, da de ikke følger de religiøse sidene ved bevegelsen. De uttrykte at de var ateister, og rastastilen var en del av deres image som musikere. De hadde tatt tilnavnet Ras på scenen, men i motsetning til andre

som kalte seg dette, var dette kun ett artistnavn og ikke en dypere identitet. Begge spiste kjøtt og drakk alkohol, mens andre rastafarier sverger til vegetarianisme eller veganisme og holder seg unna alkohol. Mens rastafariene i Kampala stort sett ikke hadde mye penger og levde ofte under fattige kår, hadde Rutts og Brown det annerledes. Grunnet deres bestemor og hennes penger og posisjon, kunne de leve som de ønsket uten noen problemer. Begge har reist ut av landet ved en rekke anledninger, de har vært på ferie i Europa og i andre land i Afrika og reiser mye mellom Kampala og bestemorens hjemplass vest i Uganda.

Klasse

Afrika er et variert kontinent og en finner store forskjeller med tanke på sosial organisasjon over de ulike delene av kontinentet. Jeg vil likevel prøve å trekke frem noen fellestrekk rundt sosial organisasjon i Afrika, da spesielt i Afrika sør for Sahara. Den sosiale organisasjonen på det afrikanske kontinentet har vært sett på en annen måte enn i den vestlige konteksten. Med en forholdsvis lav prosentdel av befolkningen i urbane sentre, har ikke den kapitalistiske klasseinndelingen fått fotfeste i studiet av Afrika. I rurale samfunn har heller etnisk gruppe eller klan hatt prevalens framfor klasse. Jeg vil her diskutere hvorvidt en kan legge opp til en klassetenkning i urbane afrikanske samfunn og om dette er en fruktbar tilnærming. Da jeg særlig er interessert i den urbane konteksten, vil jeg starte med den koloniale perioden, da urbaniseringen forsiktig begynte å ta form i Afrika.

Vi så i forrige kapittel på studiene fra Kobberbeltet, hvor antropologer fra Rhodes-Livingstone Instituttet så på de nye urbane sentrene som fulgte med kobberindustrien i det sentrale Afrika. Kolonimaktene hadde store økonomiske interesser i Afrika og rundt disse industristedene vokste det fram urbane sentre. I de urbane sentrene fant man også en større arbeidsdeling og klasseformasjoner spiller sammen med den koloniale administrasjonen, der politiske systemet ble lagt opp mot å tiltrekke seg europeiske tjenestefolk og handelsmenn, mens den rurale afrikanske befolkningen ble neglisjert. Administrasjonene fokuserte seg om "relatively high-income urban enclaves, leaving the majority of the people in the rural areas neglected and with limited opportunity for advancement" (Chazan m.fl. 1999:119). Fordelingen mellom sentrum og periferi ble som følge av dette veldig skjev, og mens innbyggerne i byene hadde relativt gode muligheter til økonomisk ekspansjon, var det rurale livet preget av fattigdom og subsistensjordbruk. Chazan (m.fl.) trekker i *Politics and Society in Contemporary Africa* (1999), fra Zambia som et eksempel på dette. Her var landet delt mellom provinser som hadde tilgang til jernbanen og provinser som ikke hadde dette. I provinsene rundt jernbanen fantes de fleste arbeidsplassene: "In 1969, the line-of-rail accounted for 84 percent of the total number of employees in Zambia (more than half of them in the

Copper belt alone)” (ibid:120). Også industri var konsentrert rundt jernbanelinjene og store forskjeller i inntekt og deltakelse i lønnsarbeid kunne sees mellom sentrum og periferi. Infrastruktur og tilgang til offentlige tjenester var også skjevfordelt. De koloniale skjevhetene fulgte med de selvstendige nasjonene: ”The implications for Zambia, and many other African countries, are clear. Colonial efforts affected various parts of the country differently, resulting in a stratification of opportunities that could not be altered easily by African policymakers”(ibid:121). Dette har ført til en komplisering av klassestratifikasjon, der skjevfordelingen mellom sentrum og periferi spiller inn i tillegg til moderne sosioøkonomiske faktorer.

Det hevdes fra marxistiske og neo-marxistiske retninger at det finnes en kapitalistisk klasseinndeling i det postkoloniale Afrika;

Scholars from the Marxist, neo-Marxist, and structural dependency schools argued that both colonialism and the incorporation of African societies into a world capitalist system (and the class division this entailed) contributed to the formation of modern classes based on their relationship to the means of production and their conflict with other classes on issues of private and public policy (ibid:119).

Som vi har sett spiller også andre faktorer inn, og skjevfordelingen mellom den urbane og rurale konteksten bygger opp under forskjeller. Ser man fra et marxistisk perspektiv, står klassemotsetningene mellom borgerskapet og proletariatet, mellom eiere av produksjonsmidlene og arbeidere. I Afrika har det etter kolonien utviklet seg nye grupper som har kontroll over produksjonsmidlene, der kolonistene satt med kontrollen tidligere. Disse inkluderer:”the political elite and leading bureaucratic and parastatal officials; the local auxiliaries of multinational companies; businesspeople, landlords, large plantation and cash-crop farmers, high-ranking service personnel (corporate lawyers and accountants)” (ibid:122).

Dette borgerskapet er lite og sosial mobilitet fra lavere klasser er absolutt mulig. I tillegg til en våknende arbeiderklasse som begynner å bli klar over sine separate klasseinteresser, og viser motstand på ulike måter:

Worker and peasant resistance take a variety of forms, ranging from violent opposition to sabotage, theft, and organized protest. Fully cognizant of the repressive power of the African state and the bourgeois interests identified with it, the subordinate classes adjust their relative weakness by adopting tactics that they regard appropriate to the situation at hand (ibid:123)

Å snakke om klasse i denne forstand er kanskje ikke helt korrekt, da en mangler en rekke faktorer i gruppene som gjør at man kan snakke om en økonomisk sosial klasse. For proletariatet kan dette vises gjennom at det er en lav industriaktivitet i samtidens Afrika. Arbeiderklassen er ikke samlet, det er en deling mellom dem som arbeid i formell og uformell sektor og interessene her kolliderer og skaper fraksjoner innad i klassen. "Consciousness of what unites the working class is held back by the socioeconomic conditions of underdevelopment and by the uneven penetration of capitalism on the continent" (ibid: 123). Det samme kan sees hos afrikanske *peasants*, som kan sees som en klasse i seg selv, men de "lack the collective consciousness and organization to be a class-for-themselves" (ibid: 124). Når da klassene mangler den kollektive samling og organisering, er det klasse som er den beste måte å snakke om sosial organisering på, eller er det andre former for sosial organisasjon som egner seg bedre. Eller kan man snakke om klasse, men på en annen måte? Klasse har ikke vært den sentrale termen i studier av sosial organisasjon i Afrika. Annen sosial organisering har vært viktigere i det afrikanske sosiale livet, som etnisk gruppe, klan og slektslinje.

Gruppe

Sosial organisasjon basert på grupper, hvor medlemmene har "perceived or real common bonds" er sentralt i Afrika. Disse gruppene kan være basert på yrke, religion, slektskap eller geografisk opprinnelse. Gruppetekningen har vært (er) sentral; "the main basis of political and socioeconomic activity in Africa is the group, rather than the individual or broader social constellation" (Chazan m. fl. 1999:76). Forfatterne hevder at gruppetilhørighet er sentralt, og individene innehar en rekke gruppetilhørigheter samtidig;

Group framework are therefore at the core of the African social fabric: although some social action may be conducted by classes or ethnic groups writ large, the reality of social organization consist of participation in smaller groupings limited in membership and/or geographic scope (ibid:77).

Dette henger i følge forfatterne sammen med det prekoloniale Afrika, hvor en slik gruppetenkning stod sterkt. Dette ble ytterligere forsterket i kolonitiden, hvor; «colonial administrations in most part of the continent viewed coherent groups as desirable because the facilitated control» (ibid:77).

Dette har fortsatt å være trenden i den postkoloniale tiden, der kanskje enda flere ulike gruppetilknytninger kan identifiseres i individets liv; "by the beginning of the fourth decade of independence, vibrant organizations at the grassroots and intermediary levels have become a central vehicle of social interaction" (ibid:78).

På det laveste nivået av sosial organisasjon gjennom gruppetilhørighet, finner man eksempelvis klan, slektsgrupper og landsbyfelleskap. Mange av disse gruppene er askriptive, man er født inn i dem. Disse gruppene deler de afrikanske samfunnene vertikalt, gruppene viser forskjell mellom mennesker, men de er ikke hierarkisk delt. Slektskap er den vanligste av disse gruppene: "Kinship is the bedrock of African social relationships. The extended family, the lineage, and in some cases the more inclusive clan define a person's immediate social networks and obligations" (ibid:79).

Andre grupper kan være basert på økonomiske eller sosiale aspekter, og medlemskap i disse er basert på felles interesser og er frivillig. Disse gruppene kan være basert på yrke, politisk ideologi, kjønn, religiøs tilknytning og ett utall andre muligheter. Felles for dem er at det er medlemmenes egne interesser som søkes å møtes. Religiøs tilhørighet kan sies å være en veldig viktig gruppe i Uganda, der religionen står sterkt. De fleste personene jeg møtte var tilknyttet en religion og praktiserte denne på daglig basis. Kampala er en flerreligiøs by og de store verdensreligionene er representert her, sammen med et stort antall mindre kirkesamfunn. Spesielt innen kristendommen er det et fraksjonert bilde, med store tilhengermasser til de store retningene, Katolisismen, Protestantismen og den anglikanske kirke. I tillegg finnes en rekke karismatiske vekkellesbevegelser, som ulike pinsemenigheter. Jeg opplevde at ulik religiøs orientering ikke utelukket samhandling, og selv om man i situasjoner søkte sitt religiøse fellesskap for å løse oppgaver, var det i andre tilfeller andre grupper som ble sentral. Etnisk tilhørighet er også sentrale sosiale differensieringsmarkører i den afrikanske konteksten. Etnisk gruppe "defined here as a distinct group in society self-consciously united around shared histories, traditions, beliefs, cultures, and values, which mobilizes its membership for common political economic, and social purposes - is in essence a culturally based social organization" (Chazan m.fl. 1999:108). For å trekke dette videre, mener Fredrik Barth i *Ethnic Groups and Boundries* (1969) at det ikke er innholdet i gruppen som er sentralt, men hvordan grensene mellom etniske grupper opprettholdes som definerer etnisitet. Det er i møte med andre etniske grupper egen etnisk identitet spilles ut.

Etniske forhold i Afrika varierer i stor grad. Fra fredelig sameksistens til ekstremtilfeller som folkemordet i Rwanda, der den etniske minoriteten, *Tutsi* var den dominerende gruppen i landet med de fleste posisjoner i statsapparatet, mens majoritetsgruppen, *Hutu* var arbeidskraft og underlegen. *Hutuene* forsøkte å gjøre opprør i 1959, men *Tutsiene* slo dette ned. I 1994 gjentok dette seg i enorme proporsjoner og verden ble vitne til et folkemord på *Hutuene*. I tillegg til å være to etniske grupper, kan *Hutu* og *Tutsi* sies å være to forskjellige klasser. Gjennom kolonialiseringen hadde *Tutsi*befolkningen fått en privilegert posisjon i Rwanda, mens *Hutu*befolkningene var utnyttet og fjern fra maktposisjoner:

The Hutu, exploited in terms of weakened land rights increasing demands on labour and reduced access to dramatically altered, acted to seize control of the state as independence approached. As Newbury concludes, an element of both class and ethnicity was in evidence during the 1950s” (Chazan m.fl 1999:129)

Etnisitet og klasse kan spille sammen og være markører i forskjellige situasjoner. Etnisk gruppe og klasse kan sammenfalle, men samtidig kan personer innen samme etniske grupper tilhøre vidt forskjellige klasser.

Som etnisitet, må klasse sees relasjonelt. Det er i møtet med andre, en selv blir definert. Den rene marxistiske form for klassetenkning basert på økonomiske forhold og forhold mellom produksjonsmidler og arbeidskraft dekker ikke den sosiale realiteten fullt ut. Jeg vil heller legge meg opp mot det Bourdieuanske tankegodset og se klasse både som et uttrykk for økonomiske realiteter og individers livsstil.

Klasse er ikke den viktigste sosiale organisasjonsformen i livet til en afrikansk person, andre former for organisasjon er gjerne viktigere, som klan, religiøs gruppe eller etnisk gruppe. Disse trenger ikke å utelukke hverandre og flere sosiale identiteter kan spille inn samtidig eller i ulike situasjoner. Jeg vil hevde at med tanke på bruk av sikkerhetstjenester i Kampala er det derimot først og fremst en klasseidentitet som trekkes frem og de øvre klasser vil gjennom konsum av disse tjenestene definere seg sammen med mennesker i lik sosial klasse og trekke seg unna de lavere klasser.

Klasse i Uganda

Buganda - Et klassesystem ble skapt?

Dagens ”klassesituasjon” i Kampala, må sees i sammenheng med hva jeg har skrevet i det foregående kapittel, rundt Kampala's fremvekst som hovedstad og storby. Som en relativt ny by, og med en kraftig oppblomstring etter den politiske stabiliseringen mot slutten av 1980-tallet, har Kampala utviklet seg til å bli en moderne kosmopol, hvor mennesker flytter fra landsbygden og fra andre steder i verden for å skape seg et levebrød.

Kampalas opprinnelige befolkning, er som tidligere fortalt, Baganda-folket, som holdt til i området før britene ankom landet, og som hadde et sterkt utviklet by- og rangsystem, med sin *Kabaka* på toppen, og med Mengo som det kulturelle og maktpolitiske senter. Noe det fortsatt er i dag for Baganda-folket. Avtalen med den britiske kolonimakten fra 1900, som ble tatt for seg i

forrige kapittel, har videre lagt ett sterkere grunnlag for en klassesdeling innad i Baganda-folket. Augustus Nuwabaga sier i sitt kapittel i *African Urban Economies*: "With the stroke of a pen, a class structure was entrenched" (Nuwabaga 2006:151). Denne avtalen la grunnlag for en liten overklasse av landeiere, mens majoriteten av befolkningen måtte leie land av disse:

The immediate implication of the 1900 Buganda Agreement was the stratification of a formerly fairly homogenous society in terms of land-resource allocation. The propertied class was composed of an aristocracy of the *Kabaka*, chiefs and all those who acquired parcels of land, whereas the vast majority of those occupying the land and farming it were legally landless (ibid:154)

Andre hevder at det var en eksisterende klassestruktur i det før-koloniale Buganda, som kan finnes i det føydale kongeriket. Mahmood Mamdani legger i boken *Politics and Class Formation in Uganda* (1999) mye av suksessen til kongedømmet Buganda opp mot en klasseideologi. Buganda utvidet seg som kongedømme med bakgrunn i sosial organisasjon. I motsetning til nabokongedømmer var Buganda satt sammen av en etnisk gruppe: "... the common people of Buganda were as Baganda as the chiefs, and the Baganda lords did not claim to be an aristocracy of blood" (ibid:29). *Kabakaen* skapte et hierarki av territoriale høvdinger (*bakubgu*) som var utnevnt, i konkurranse med regionale høvdinger som arvet makten gjennom klansmedlemskap (*bataka*). Samtidig utfordret han da *batakenes* religiøse posisjon ved å andre religiøse systemer til regionen, islam på 1700-tallet og kristendommen på 1800-tallet. Ved å utfordre maktsystemene som gikk gjennom arv, kunne *Kabakaene* skaffe seg politiske støttespillere og skape et parallelt politisk hierarki til de arvede systemene. Siden kommersiell handel ikke fantes i det tidlige Buganda, var det jordbruksoverskudd som var kongedømmets rikdom. Skatter på avlinger og andre skatter sørget for et rikt kongerike. Sentraliseringen var stor og kongerikets hovedstad, Mengo var ett urbant senter.

The process of social development in pre-colonial Buganda was thus total; it was not at the level of either the economy or the polity alone, but involved both in a dialectical relationship. The absence of rigid caste distinctions and the presence of class mobility had made possible political centralization, which became the basis for building an infrastructure and collecting a larger surplus (ibid:32).

Nye sosiale grupper ble formet i byen. Gjennom handel med arabiske handelsmenn ble den tidlige føydale overklassen nå en merkantil overklasse. Den økte handelen og ny teknologi førte også til

nye former for konsum, som igjen førte til formasjon av håndverkere som ny sosial klasse.

Når de britiske kolonistene kom til Buganda, fant de en allerede eksisterende klassestruktur i samfunnet. Her sier Mamdami seg enig med Nuwabaga, gjennom The Buganda Agreement fra 1900 ble nye sosiale klasser dannet. Men Mamdami ser dette med utgangspunkt i de allerede eksisterende klassene og sier heller at en transformasjon fant sted: "While in 1890 the expanding commerce of Buganda was controlled by a class of trading feudal lords, this same class under colonial rule reverted to being a totally parasitical semi feudal landed class, living off rent and chiefly salaries" (ibid:34). Britene på sin side måtte ha en måte å kontrollere det sterke kongedømmet på og nettopp gjennom denne avtalen sikret de seg lojalitet fra høytstående personer i Buganda og kunne dermed styrke sitt herredømme i Uganda.

Implikasjonene av dette systemet for bosetning og bruk av land har jeg diskutert i det forrige kapitlet og trenger ikke å gjenta det i stor grad her. Avtalen har skapt en klasse av landeiere som har kunnet leve av leieinntekter og en stor klasse av landløse. Når jeg i det videre beveger meg over på de øvre klasser i dagens Kampala er dette greit å ha i bakhodet.

Økonomisk overklasse

Kampala er hovedarena for Ugandas økonomi, og her finner man mer eller mindre en pluralistisk sammensetning av aktører, med tanke på etnisk tilhørighet og nasjonalitet. Særlig personer av indisk opphav har en finger med i spillet i det økonomiske liv i Uganda, etter at president Yoweri Museveni inviterte den asiatiske befolkningen tilbake etter at Idi Amin utviste alle asiatiske borgere i 1972, ble det gjort tiltak for å lokke den asiatiske befolkningen tilbake til landet av Musevenis styre. Den asiatiske befolkningen har spilt en rolle i det økonomiske livet, både før og igjen etter at de er blitt invitert tilbake. Således er de i en særstilling, både som etnisk minoritet og som klasse.

Den indiske befolkningen kom i stor grad til Uganda og andre øst-afrikanske kolonier som administratorer siden:

the thrust of colonial policy was to keep Africans in the agricultural economy and out of the marketplace - thus keeping them away from activities that would give them the skill, the vision, and opportunity to organize the colonial masses - while allocating the trading function, through administrative encouragement, to an alien community that could easily be segregated from the mass of the colonized and thus rendered politically safe. The petty bourgeoisie in the colony had for political reasons to be an ethnically *alien* petty bourgeoisie (Mamdami 1999:71)

Indiske handelsfolk var allerede etablert i kystbyene i Øst-Afrika og særlig på Zanzibar drev de utstrakt handel. Ved britenes kolonisering av Uganda, var det kort vei for dem å utvide handelen sin til innlandet. Den indiske befolkningen fikk da en særstilling som handelsfolk og koloniadministratorer og kunne således akkumulere stor rikdom på det koloniale prosjektet i Uganda. De var på samme måte som klassen av Baganda landeiere, en kollaboratørklasse til det britiske kolonistyre.

Mamdani hevder i sin artikkel *The Uganda Asian Expulsion - Twenty Years After* (1993) at den asiatiske populasjonen i Uganda ikke var ensartet og var integret med den afrikanske befolkningen frem til 1952. Da vedtok koloniadministrasjonen en *Affirmative Action* politikk for å demme opp mot den økende misnøyen i kolonien. ”..a state policy which singles out for positive treatment those who have been discriminated against in the past. Popularly, it was known as 'Africanisation'” (1993:94). Denne politikken favoriserte visse deler av den afrikanske befolkningen, forsetter Mamdani:

These were the minority who ascended the ladders of trade civil services and political office. Affirmative action did not dismantle the privileges associated with European bureaucrats and Asian businessmen: it simultaneously broadened and changed the composition of the privileged minority. It actually deepened class differences amongst the African population (ibid:95)

Det asiatiske samfunnet var også lagdelt, og det var særlig indiske kapitalister som hadde tjent seg rike på kolonialismen. Disse ble ikke påvirket av denne politikken, men vanlige asiatiske lønnsarbeider tapte på denne politikken. Når politikken ble lagt om igjen i 1960-årene til å gå mot en ”Ugandanisation” hadde det indiske borgerskapet posisjonert seg slik at de kunne tjene penger på dette.

Det var store skiller i befolkningen da Idi Amin kastet ut den asiatiske befolkningen. Men det var også skiller innad i den asiatiske befolkningen. En rik overklasse var minoriteten i denne befolkningen, men denne overklassen hadde stor makt og mye rikdom. Utvisningen fikk dog ikke fart på Ugandas økonomi og Museveni har som sagt invitert den asiatiske befolkningen tilbake til landet. Privatisering og retur av asiatisk eiendom skulle sette økonomien i fart igjen.

Den indiske dominansen kan sies å være på vei tilbake, om enn ikke like sterkt som under kolonitiden. Arbeidende ugandere ser ikke alltid positivt på dette. Ved en anledning var jeg ute å vandret med Iwan, en ung mann som jobbet ved Nakaseromarkedet, et stort ferskmat marked i sentrum av Kampala. Han tok meg rundt i det travle handelsområdet i byen, og var ikke direkte

vennligstilt mot de indiske butikkene. Han besøkte aldri disse, sa han. Han foretrakk å handle hos afrikanske kjøpmenn slik at pengene ikke forsvant fra det afrikanske markedet.

I tillegg til den asiatiske overklassen, finner man også en afrikansk overklasse. The Buganda Agreement fra 1900 skapte som jeg har diskutert tidligere en klasse av landeiere. Disse tjener penger på sine eiendommer i og rundt Kampala og har gjerne store masser av leietakere på sine områder. Den opprinnelige klassen av landeiere ble stadig større grunnet oppdeling av områdene gjennom arv og salg (Mamdani 1999), og i den koloniale perioden levde disse av leieinntekter. Dagens regelverk har som jeg har nevnt i forrige kapittel, ført til at alle landeierne gjerne ikke har råd eller ønsker å utvikle sine områder. Det er mer lønnsomt å leie ut til fattige folk og slik opprettholdes en forslumming av Kampala.

Den økonomiske overklassen er differensiert, med forretningsfolk, statsansatte, advokater og så videre. Penger er likhetstrekket her, de tjener godt og lever deretter. Forskjellene mellom fattige mennesker og de økonomisk sterke er enorm, og Kampala er som jeg har nevnt i det tidligere en delt by. Rikfolket oppholder seg i egne områder, og segregasjonen mellom fattig og rik er stor, både gjennom konsumvaner generelt og gjennom konsum av sikkerhet. Et viktig skille når det gjelder overklassen i Uganda, er mellom den økonomiske og den politiske eliten. De er ofte de samme menneskene, men mens den politiske eliten også er i den økonomiske overklassen, trenger ikke alle i den økonomiske overklassen å være i den politiske eliten.

Før jeg diskuterer den politiske eliten, vil jeg returnere til Rutts og Brown, som jeg presenterte innledningsvis i kapittelet. Disse to vil jeg klassifisere under en økonomisk sterk klasse. De har mye penger, ett stort nettverk av rike mennesker, både afrikanske, asiatiske og vestlige. De følger konsumet jeg har beskrevet i det foregående, og oppholder seg og bor i typiske rikere områder. De er økonomisk sterke nok til å følge sine ønsker og drømmer og har en veldig komfortabel og romslig livsstil. Samtidig er deres bestemor en viktig skikkelse i det politiske landskapet og har jobbet for statsstyret i en rekke år. Med bakgrunn i dette kan de puttes inn i den politiske eliten, som hennes barnebarn. De er selv ikke politisk engasjert, men kan nyte fordeler gjennom sin bestemor.

Politisk elite

Den politiske elite i Uganda og Kampala, er tett knyttet til National Resistance Movement (NRM) som kom til makten i 1986, etter lang tids politisk urolighet i landet. NRM sprang ut fra National Resistance Army (NRA) som startet som en geriljahær som kjempet mot Obote 2 regimet. De vant fram i 1986 og har beholdt makten siden. Etter at NRA hadde vunnet fram og ble NRM ved statsmakten, ble flerpartisystemet som hadde eksistert avskaffet. Til tross for relativ politisk

stabilitet, er det likevel et lite og sterkt styre som sitter på den politiske makten i landet. Landets president siden 1986, Yoweri Museveni, skriver i sin selvbiografi *Sowing The Mustard Seed* at det var særlig en kamp mot korrupsjon og tribalisme som startet NRMs vei mot revolusjonen. Tidligere styre var basert på tribalisme, hvor hæren gjerne var basert på en etnisk gruppe og da presidentens egen etniske gruppe. Dette kunne sees både hos Milton Obote og hos Idi Amin. NRM var derimot bygd opp av ulike etniske grupper, og var således ett folkeopprør, og mer velkommen ved overtakelsen i 1986. Under geriljakrigen ble tanker om tribalisme slått hardt ned på, som Museveni forteller selv;

During a liberation struggle, sectarianism must be opposed at all cost. Tribalistic opportunism has caused trouble for liberation movements in Mozambique, Guinea-Bissau, Angola and Zimbabwe, and we had many trials and tribulations over these issues in our own movement in Uganda. It was only by successfully combating this evil, however, that we were able to defeat the reactionary regimes that were crippling our country (Yoweri Kaguta Museveni 1997:91).

Flerpartisystemet ble avskaffet etter NRMs overtakelse og først gjeninnført i 2005. Avskaffelse var med bakgrunn i frykt for partidannelser med bakgrunn i etnisk tilhørighet og var ikke ønsket i det nye Uganda. Museveni har vært fremholdt som ett forbilde blant afrikanske statsledere, og han har uten tvil tilført landet en sår tiltrengt stabilitet.

Samtidig hevder hans kritikere at det i kulissene ikke er så rosenrødt. Museveni har blitt kritisert for å gi egen familie og personer fra egen etniske gruppe sterke posisjoner og særbehandling. Korrupsjonen i landet er skyhøy og selv om det nå er ett flerpartisystem, blir valgene kritisert for å være fikset og Museveni blir kritisert for å tviholde på makten. Roger Tangri og Andrew M. Mwenda hevder i sin artikkel *Elite Corruption and Politics in Uganda fra 2008*, at under NRM: "corruption has become marked in the higher echelons of the public sector. High-level corruption has enriched various individuals in the state elite. It has also constituted an important means of consolidating the government in power" (Tangri & Mwenda 2008:178). Ved maktovertakelsen i 1986 var kamp mot korrupsjon en av de viktigste sakene for Museveni og NRM, og tiltak ble gjort mot korrupsjon av regimet. Likevel sier rapporter fra Verdensbanken og organisasjoner som Transparency International at korrupsjon er vanlig. Transparency International har gjentatte ganger rangert Uganda som en av Afrikas mest korrupte land (ibid:178). Artikkelforfatterne prøver å se motivene bak dette, og finner at det ikke bare dreier seg om å gjøre seg rik, men hjelper også til med å støtte oppunder regimet: "In many different ways, those at the highest level of political authority have encouraged corruption because it has proven valuable in

building the loyalty of individual leaders as well as mobilising political support for maintaining the regime in power” (ibid:185). Korrupsjonen har også andre trekk hevder de, som jeg velger å legge frem i sin helhet her:

First, it is not systematic: it does not affect all senior state personnel. Rather it involves a minority of politicians, civil servants, and military officers, often those with some political and personal connections to the top political leadership. Second, it operates in an *ad hoc* manner: it is not organised in an elaborate system orchestrated from the top. State elites engage in individually determined ways of accumulating resources. Thirdly, even if elite corruption is uncoordinated, those at the top are well aware which individuals are behaving corruptly. Once leaders all out with the President, their corrupt record can be held against them if a political situation requires it (ibid:186)

Tette nettverk kan sees her og det blir viktig i maktkretsene å holde seg inne med presidenten, spesielt om en har gjort noe på kanten av loven. Gjennom korrupsjon kan de politiske lederne kontrollere sentrale personer og således beholde sin maktposisjon.

Men det er ikke bare korrupsjon som skaper en stabilitet i den politiske eliten. Det har generelt vært lite utskiftning av politiske lederskap i Afrika sør for Sahara og Patrick Chabal og Jean-Pascal Daloz ser på hvorfor det har vært slik i *African Works, Disorder as Political Instrument* (1999). De politiske eliter har en tendens til å holde seg stabil, hevder de, med en veldig begrenset tilvekst av nye krefter. ”Underneath the present froth of multi-party elections, there is surprising permanence at the top” (ibid:32). Ett element de trekker, kan være nyttig å fokusere på her. I Afrika sør for Sahara er prestisje knyttet sammen med antall klienter en har under seg, hevder de. ”It is undoubtedly the recognition which they bestow upon their leaders (or patrons) that determines the latter's social standing and political status” (ibid:38). Politiske ledere må da opprettholde ett godt forhold med sine støttespillere og tilhengere. ”That is why, despite the undeniably large gap (in terms of resources and lifestyle) between elites and populace, leaders are never dissociated from their supporters” (ibid:38). Nærheten til tilhengere kan gjøres på en rekke ulike måter. Korrupsjon er en måte, gjennom å betale sentrale velgere, kan makthavere sikre seg. Dette har jeg sett på tidligere, og korrupsjon har blitt brukt som en metode for å sikre NRM-regimets posisjon i Uganda.

Samtidig kan frykt for represalier være en metode for å kontrollere massene. Sent i feltarbeidet mitt var jeg på en reise til Kabale, vest i Uganda. Min reisepartner, Ras Stingo, hadde en spillejobb på et utested i byen og vi dro til plassen for å gjøre klar utstyret for kvelden. Samtidig hadde president Museveni et politisk møte på grensen til Rwanda og trengte lydutstyr for å holde sin tale. Eierne av utestedet for kveldens spillejobb ble kontaktet og vi måtte laste lydutstyret inn i

bilene til Museveni utsendinger. Stingo måtte følge med for å styre lydanlegget og jeg ble igjen og pratet med eieren av uteplassen. Siden det var presidentens menn som hadde spurt, våget han ikke å spørre om penger for leie av utstyret, men forventet seg en viss kompensasjon likevel. Men, fremholdt han, det viktige var å være samarbeidsvillig om det ikke skulle få konsekvenser. Det var vanskelig å drive forretning mente han, dersom en ikke støtte NRM. Da kunne han risikere å bli fratatt uteplassen, eller den kunne rett å slett bli brent ned. Det ideelle var å ha synlig et bilde av Museveni i lokalene, da viste man at man var NRM-tilhenger.

Dette eksempelet viser godt hvordan styresmaktene søker å kontrollere befolkningen og beholde sin posisjon. De siste valgene i Uganda har likevel ført til en nedgang i støtte til Museveni, men likevel har han vunnet med klar majoritet. Opposisjonen og internasjonale observatører har påpekt uregelmessigheter ved gjennomføring av valgene og beskyldninger om valgfusk har blitt fremsatt, men Museveni og NRM sitter fortsatt ved makten, og vant i februar 2010 valget for de neste fem årene.

Avslutning

Jeg har i dette kapittelet sett på klassebegrepet og om dette kan sies å være en fruktbar tilnærming til sosial differensiering i Uganda. Jeg startet innledningsvis med å se på hvordan tre sentrale teoretikere har sett på klasse. Mens det hos Marx er økonomiske forhold som ligger til grunn for klasse og klassekamp, legger Weber til ett aspekt rundt konsum og ser også på personenes livsstil som en faktor i klasseformasjonen. Bourdieu kombinerer disse tankene og ser personens posisjonering i den sosiale stratifiseringen uttrykt gjennom hans livsstil.

Jeg har videre sett på andre former for sosial organisasjon i Afrika. Andre organisasjonsformer har gjerne presedens i menneskenes liv ovenfor klasse. Klasse kan operere sammen med andre former for sosial organisering i den urbane konteksten, og jeg vil fremheve at det er en klasseidentitet som utspilles i konsum av sikkerhetstjenester i Kampala. Avslutningsvis har jeg diskutert økonomisk overklasse og politiske eliter i Uganda. Mens den økonomiske overklassen har sin posisjon med basis i penger, er det ett mer komplekst spill som opprettholder den politiske eliten. En kombinasjon av patron-klient forhold, korrupsjon og frykt gjør at NRM klarer å holde seg ved makten.

-Kapittel 4-

Sikkerhet og risikopersepsjon

We are the healthiest, wealthiest, and longest-lived people in history. And we are increasingly afraid. This is one of the great paradoxes of our time. (Gardner 2008:10)

Det å skape seg et sikkert liv, en sikker hverdag og et sikkert hjem, står sentralt i hverdagen hos alle mennesker. Men hvordan gjør en så dette i det daglige livet, og hva er bestemmende for hva som sees som risikabelt og farlig, og hva som er trygt. I dette kapittelet skal jeg se på hvordan sikkerhetsoppfattelse og risikopersepsjon kommer til uttrykk blant Kampalas overklasse. Risiko og risikopersepsjon blir sentrale begreper i dette kapittelet, og vil bli diskutert gjennom hele kapittelet. Første del av kapittelet tar for seg risiko og risikopersepsjon som teoretiske begrep, før jeg beveger meg mot den etnografiske konteksten min og forsøker å vise hvordan tanker om risiko kommer til uttrykk i Kampala.

Jeg vil argumentere for at, i en viss grad, er bruken av sikkerhetsanordninger blant den øvre klasse i Kampala, også sterkt knyttet til den posisjon en har oppnådd. Sikkerhetsanordningene blir i så forstand et statussymbol og noe som markerer at en er vellykket og innehar en viss posisjon og anseelse. Dette vil jeg komme kort innom i dette kapittelet, men tematikken blir gjenstand for dypere diskusjon i ett senere kapittel.

Hovedfokus her vil heller være på hva som legitimerer den utstrakte bruken av sikkerhetsanordninger og hvilke felles tanker og ideer som ligger til bakgrunn for dette. Hvilke oppfatninger har Kampalas øvre klasser av hva som er farlig og risikabelt og hvordan ordner de sine liv for å unngå disse farene?

Risiko

Risiko som et vitenskaplig tema ble særlig i vinden fra 1980-tallet og utover 90-tallet, med Mary Douglas, Ulrich Beck og Anthony Giddens som viktige aktører og bidragsyttere. En fellesnevner for disse tre er at alle ser risiko i lys av det moderne samfunnet. Særlig Beck og Giddens legger samfunn i hva de kaller for "late-modernity" til grunn for sine teorier om risiko. Mary Douglas sine teorier om risiko starter med hennes studie av forurensing i boken *Purity and*
49

Danger (1966) og forsetter utover 80-tallet alene og i samarbeid med andre teoretikere og tar for seg i særlig grad risikopersepsjon i moderne samfunn. Diskurser om risiko har blitt sentral i en rekke vitenskapelig disipliner, og egne fagretninger som ”risk management” og ”risk assessment” har blitt utviklet ”in an attempt to measure and regulate risk” (Tulloch & Lupton 2003:1).

Mary Douglas står som en viktig skikkelse i studiet av risiko og trygghet. I *Purity and Danger* fra 1966, ser hun på renhet og urenheter. Klassifikasjon av tingene i samfunnet er sentralt for mennesket hevder hun og hun viser hvordan mennesker ser det rene som noe trygt. Det rene er da noe en kan klassifisere innen det eksisterende klassifikasjonssystemet i samfunnet og så lenge det ikke bryter med de aksepterte klassene finner tingen sin plass og er ren. Tingene som ikke lar seg klassifisere, eller krysser grenser i klassifikasjonssystemet blir sett på som urent, og dermed utrygt og må unngås. Det kjente er trygt, det en kan identifisere seg selv med, mens det ukjente, det en ikke vet så mye om, blir farlig og må unngås for enhver pris. Hun eksemplifiserer dette særlig godt ved å trekke inn diettreglene i det gamle testamentet. Hun viser hvordan klassifikasjon er styrende for hva som kan spises, og det som ikke lar seg klassifisere blir sett på som urent og dermed farlig. Det kanskje mest kjente eksempelet her er svinet og dets posisjon blant jødene, og hun forklarer forbudet mot svinekjøtt ut fra et klassifikatorisk perspektiv:

Similarly for animals which are cloven-hoofed but are not ruminant, the pig and the camel. Note that this failure to conform to the two necessary criteria for defining cattle is the only reason given in the Old Testament for avoiding the pig; nothing whatever is said about its dirty scavenging habits (Douglas 2002 [1966]:68).

Svinet passer dermed ikke inn i klassen for kveg og blir en ”matter out of place” og må da unngås ettersom det er urent og farlig. Svinets egenskaper og væremåte, legges ikke vekt på, men det legges opp til ett rent klassifikatorisk grunnlag for å ikke spise svin, i følge Douglas.

Douglas er videre opptatt av grenser eller ”boundaries”, og disse grensene hjelper mennesket i klassifiseringsprosessen. Når noe passer inn i en bestemt kategori og ikke bryter ut av grensene for denne kategorien er det trygt og rent. Men, når derimot dette bryter med kategorien, bryter ut av grensene eller krysser kategorigrensene blir det utrygt og urent. Det blir en ”matter out of place” og må da behandles med forsiktighet. Douglas bruker begrepet anomali om uklassifiserbare objekter eller ting som vanskelig lar seg klassifisere. Det er en rekkel måter å takle anomalier på, i følge Douglas: ”Negatively, we can ignore, just not percieve them, or perceiving we can condemn. Positively, we can deliberately confront the anomaly and try to create new pattern of reality in wich it has a place” (Douglas 2002 [1966]:48).

Purity and Danger tar som sagt i første rekke for seg ”pollution”, eller sagt med andre ord,

renhet og urenhet. Men boken ligger likevel som bakgrunn for hennes senere studier av risiko og risikopersepsjon. Hun overfører sine ideer om renhet og urenhet til for eksempel sitt samarbeid med Aron Wildavski, *Risk and Culture - An Essay on the Selection of Technological and Environmental Dangers* (1982), hvor forfatterne ser på risikopersepsjon i et sosialt, kulturelt perspektiv. Denne diskusjonen vil jeg se nærmere på i det følgende

Beck og Giddens

Beck legger sin diskusjon av risikobegrepet opp mot en sen modernitet, og bruker begrepet "risk society" om dette sen-moderne samfunnet. Becks tanker passer dog best mot en vestlig moderne kontekst. Et globalt kapitalistisk verdensbilde er forutsetningen for samfunnet han snakker om. "Risk society is thus 'worlds risk society' and risk affect a global citizenship" (Tulloch & Lupton 2003:2)

Innbyggerne i Becks "Risk society" er refleksive og kritiske og tenker nøye over samfunnets farer og risikoer. Hovedfokus hos Beck er risiko forbundet med teknologi og miljø.

Kritikere av Beck mener blant annet at han setter opp et for rigid skille mellom Vesten og Resten. Beck legger opp til at det i det sen-moderne samfunnet er fokus på teknologisk risiko, ut fra tanken om at i disse (vestlige) samfunnene har man dekket de grunnleggende behov og har muligheten til å se risiko andre steder enn man har i resten av verden. Penny Vera-Sanso sier i sin diskusjon av Becks Risk Society:

For Beck, this preoccupation with environmental and health risks could not be expected to occur in what he calls 'scarcity society' because 'the distribution of socially produced wealth and related conflicts occupy the foreground so long as obvious material need, the «dictatorship of scarcity» rules the thought and action of the people (as today in large part of the so-called Third World)' (ibid., p.20) (Caplan 2000:109).

Å si at mennesker i den 3.verden ikke har mulighet til å se risiko utenfor å dekke de grunnleggende materielle behov mener Vera-Sanso blir feil, og hun mener Beck sine tanker blir "too grand and his statements too sweeping; he generalises from his knowledge of Germany since the 1970s, is unreflexive about his own views of the West and the Third World and is inevitably caught out by history" (ibid.). Videre, forsetter hun, er det ikke slik at det er en nedgang i søken etter å tilfredsstille materielle behov og ønsker i Vesten, og hun hevder at i det kapitalistiske samfunnet blir aldri behovet for materielle goder oppfylt, da dette behovet er uendelig: ... the West will never be free of wants, will never overcome conflicts of distribution of wealth and, if the meeting of

material needs is the criterion for focus on global hazards, will not be the prime candidate for safeguarding the global environment» (ibid.).

På det politiske plan må det likevel sies å være ett fokus på det globale miljøet de siste årene, med tanke på global oppvarming, fredsprisutdeling til Al Gore og store klimakonferanser. En ser likevel at gjerne andre hensyn kommer i forkjøpet når ting kommer til stykket og flere stater er skeptisk til å skrive under forpliktende avtaler. Kapitalen går som oftest foran miljøspørsmål i internasjonal politikk. Og selv om pressgruppene er til stede og folk har en økt bevissthet og tanke om miljøet, vil jeg si at den sentrale trenden i dagens moderne vestlige kontekst, ikke er basert på miljørisiko som Beck hevder.

Da det gjerne ikke de store miljøspørsmålene som opptar mennesket i det daglige livet betyr ikke at menneskene ikke er opptatt av miljøet. Men mer nærliggende risiki i dagliglivet, er risiko for kriminalitet, økonomiske tap og frykt for sykdom. Eksemplene i både Vesten og resten er tydelige her, det være seg økningen av mennesker som bor i gated communities, usikkerheten i følge av finanskrisen og frykten for pandemier som SARS og svineinfluensaen.

Giddens' teorier om risiko er også lagt til en ny modernitet, eller en sen-modernitet. Denne nye moderniteten er et tveegget sverd, den gir muligheter, men har også en skyggeside. Han kaller moderniteten for "a risk culture" og risiko er "fundamental to the way both lay actors and technical specialists organise the social world" (Caplan 2000:5). Også hos Giddens er innbyggerne refleksive og han sier: "Det moderne samfunns livs refleksivitet består i at sosiale praksiser konstant undersøkes og omformes i lys av innkommende informasjon om de samme praksiser, og følgelig endrer sin karakter på grunnleggende vis" (1997:35).

En sentral forskjell mellom det førmoderne og det moderne samfunnet, er at i det moderne samfunnet er risiko alminnelig akseptert av folk flest som risiko, sier Giddens. Mens risiko blir kontrollert av religiøse og magiske handlinger i tradisjonelle samfunn, er risiko en del av det moderne samfunnet. Den er der og folk flest aksepterer den. Risiko med høy og katastrofisk konsekvens som atomkrig, blir hypotetisk og lammende. Disse kan ikke testes empirisk, men Giddens legger opp til fire tilpasningsreaksjoner (ibid:99). Den første formen er *pragmatisk aksept* som innebærer et fokus på overlevelse: "Det dreier seg ikke først og fremst om en tilbaketrekning fra omverdenen, men mer om en pragmatisk deltakelse som beholder fokus op hverdagens problemer og oppgaver" (ibid:99). Den neste formen kalles for *vedvarende optimisme*, som legger fornuften til grunn uansett hvilken fare som truer for øyeblikket. Dette er en oppfatning som faller i god jord hos alminnelige mennesker, "da den er basert på en overbevisning om at fri og rasjonell tenkning - og fremfor alt vitenskap - kan gi oss en langvarig sikkerhet som ingen annen innstilling kan gi oss" (ibid:99). Giddens' tredje tilpasningsreaksjon kalles *kynisk pessimisme*, og uttrykker den motsatte holdning. Man forholder seg til den angsten farer skaper, og "kynisme er en måte å

dempe angstens følelsesmessige virkning på, enten gjennom en humoristisk eller en verdenstrett reaksjon på den” (ibid:100). Til slutt har man den siste reaksjonen, som Giddens kaller for *radikalt engasjement*. Dette er konkret motstand mot det som oppfattes som kilder til farer.

Giddens sier at den moderne verden er fylt av farer, men han ser også på hvordan folk reagerer på disse farene. Gjennom de ulike tilpasningsreaksjonene, søker mennesker å tolke de farer de møter i verden.

Risiko er et begrep som kan ilegges mye mening og som varierer i ulike situasjoner. Men som begrep er også risiko noe tomt og det må fylles med mening i de ulike situasjoner og sosiale samhandlinger det opererer innenfor. Hvordan mennesker i gitte situasjoner oppfatter risiko og behandler situasjonene opp mot risiko blir fokus i det følgende.

Risikopersepsjon

Jeg har nå sett på risiko som ett teoretisk begrep og hvordan Douglas, Beck og Giddens tar for seg dette begrepet. Mennesker oppfatter risiko på spesielle måter, skal en følge disse teoretikerne og hva som er farlig og hva som er trygt varierer fra kontekst til kontekst som vi skal se i det følgende.

Mens Beck og Giddens holder seg på et mer overordnet plan, og opererer med en risikotanke i et sen-moderne samfunn har Douglas i arbeidet etter *Purity and Danger*, tatt for seg risiko og risikopersepsjon i en rekke ulike sosiale kontekster. For Douglas er seleksjon og rangering av risiko noe sosialt, og det er i det sosiale spillet at risiko blir etablert. ”We showed that risk perception depends on shared culture, not on individual psychology” (Douglas 2002:xix), sier hun i forordet til en utgave av *Purity and Danger* fra 2002. Sammen med Aaron Wildavsky, mener hun å ha vist dette, blant annet i boken *Risk and Culture* fra 1982, der risiko blir sett på som en konstruksjon i et sosialt spill. Mennesker velger blant en rekke risiki og hva som blir sett på som risikabelt og farlig er avhengig av den sosiale konteksten menneskene operer innen. Risiko er med andre ord konstruert ut av den kollektive virkeligheten.

For å stoppe litt her, kan vi gå nærmere inn på *Risk and Culture* og se litt på hvordan Douglas og Wildavsky argumenterer for dette. Tidlig setter de opp fire kategorier for farer i offentlig politikk: 1. foreign affairs, 2. crime, 3. pollution og 4. economic failure (Douglas & Wildavsky 1982:2). Jeg fokuserer da særlig på punkt nummer to, men diskusjonen dreier seg rundt alle samlet i det følgende.

Selv om kategoriene ikke utelukker hverandre, veies de ulikt av ulike aktører: ”People who are most concerned about attack from abroad, for instance, tend to be less worried about pollution at home. Those who would take strong steps to counter crime in the streets are not as passionate about

the effects of inequality of income” (ibid:3).

Da det er uendelig med risikofaktorer i dagliglivet, ville det vært vanskelig å leve med å ta hensyn til alle, og dermed gjør folk valg mellom risiki. Douglas og Wildavsky fokuserer på forurensing som risiko i sin bok, men sier at de like godt kunne ha valgt en annen risiko som hovedtema. ”The choice of risks and the choice of how to live are taken together. Each form of social life has its own typical risk portfolio” (ibid:8).

Risikopersepsjon handler om hva mennesker oppfatter som risikabelt og hvor stor en mener risikoen er (jfr. Thelle 2001). Men, sier Katja Aas:

Utrygghet og risiko er egenskaper som ikke nødvendigvis er knyttet til reell utsatthet for farer, men heller til spesifikke situasjoner og mennesker under visse omstendigheter... Risiko eller farlighet er derfor ikke egenskaper som noen mennesker har og som kan essensialiseres, men egenskaper som er *produert*, menneskelig skapt, og derfor kontekstavhengig. (Aas 2006.87).

Noe kan være farlig i en gitt situasjon, men likevel ufarlig i en annen. Det er konteksten som avgjør hvordan man oppfatter risikoen i situasjonen.

Selv om Douglas og Wildavsky (1982) legger sin diskusjon opp mot ett teknologisk og miljømessig perspektiv, legger de likevel ikke opp til at det er dette som er samtidens trend i samme grad som Beck og Giddens gjør. Teknologisk risiko og miljømessig frykt er heller ett godt eksempel for hvordan tanker om risiko og risikopersepsjon fungerer i en sosial kontekst, og er således overførbar til andre sosiale kontekster. De ser at dette fort kan bli kritisert for en veldig relativisme, men legger frem ulike strategier for å møte disse anklagene. Jeg trekker frem en av strategiene her, som også forfatterne hevder er det sterkeste forsvaret; ”to make as persuasive as possible the case of three different views about risk emanating from three types of social organisation” (Douglas & Wildavsky 1982:187). De tre formene de trekker frem er markedsindividualisme, hierarki og sekterisme.

Første punkt i enhver diskusjon angående risiko, hevder de, er å bli enig om hvilke risiki som er de mest bekymringsfulle. Her trekker de frem ”risks of human violence (war, terrorism, or crime), risks from technology, or risk from economic failure” (ibid:187) som de sentrale. De forskjellige punktene blir vektlagt forskjellig i de ulike organisasjonsformene, men sier Douglas og Wildavsky, de kan ta et subjektivt utgangspunkt i en av formene og likevel komme fram til en teori om risikopersepsjon som gjelder for alle formene: ”In the end, we either favor a centrist view of the human predicament, or we favour the sectarian, or we prefer not to choose. After this recognition of subjective starting points we hardly have to negotiate the hurdles of philosophical relativism”

(ibid.:191). Å ta utgangspunkt i en form for å forklare andre, mener de, på tross av kritikk fra relativistiske krefter, ikke ødelegger grunnlaget for sosial teori: "Cultural analysis would be undermining its own conditions for producing conviction if it were teaching that every social situation generates its own truth and that there are as many truths as there are communities"(ibid.:193).

Med utgangspunkt i miljømessig risiko, ønsker Douglas og Wildavsky å vise hvordan risikopersepsjon og risikohåndtering er et sosialt anliggende. Om man befinner seg i sentrum eller i periferien er ikke så viktig. Måten å forholde seg til og å løse problemer knyttet til risiko vil nok variere i ulike kontekster, men hovedpoenget er at dette er ett sosialt anliggende. Risiko i seg selv er ikke farlig, men når samfunnet sier seg enig om risiko, så blir det en del av "the risk-portfolio".

Risiko i det urbane liv

Når byene vokser og flere flytter fra landsbygden til byene, fører dette til nye utfordringer, både for migranten og for den allerede etablerte byborger. For migranten vil det være utfordringer knyttet til bolig, arbeid og generelt få livet på fote i byen. For den som allerede er installert i byen og gjerne har tilbrakt hele sitt liv her, vil migranten være en fremmed som gjerne fryktes og man er utrygg på. Seta Low trekker frem nettopp dette som en av beveggrunnene for å flytte til «gated communities» for hennes informanter i artikkelen *The Edge and the Centre* (2001). Hun har intervjuet informanter i New York og San Antonio, og en felles faktor begge steder er økende migrasjon (i New York var det "different ethnic groups" og i San Antonio var det Meksikanere) til deres gamle nabolag, som har fått Lows informanter til å flytte inn i gated communities. De allerede eksisterende skillene forsterkes gjennom å flytte inn i gated communities, hevder Low:

Whether it is kidnapping or bike snatching, Mexican labourers or "ethnic changes," the message is the same: residents are using the walls, entry gates, and guards in an effort to keep the perceived dangers outside of their homes, neighbourhoods, and social world. The physical distance between them and the "others" is so close that contact incites fear and concern, and in response they are constructing exclusive, private, residential developments where they can keep other people out with guards and gates. The walls are making visible the systems of exclusion that are already there, now constructed in concrete (Low 2001:55).

Den fattige migranten blir en som faller utenfor det etablerte systemet, og for å få han passet inn, må han møtes på en eller annen måte og defineres. Eller en kan unngå han og trekke seg unna, for

eksempel i et gated community, der man ikke trenger å omgå eller ta stilling til migranten.

Risiko er noe man finner i alle samfunnsformer og sosiale kontekster. Mennesket har ulike former å forholde seg til risiko og risikopersepsjonen er som sagt sosial konstruert. Å eliminere eller minske risiki er da ett mål i det sosiale livet. Hva så om man klarer å minske den tenkte risiko, er man da trygg eller føler man seg sikker? Dette skal jeg se nærmere på i det følgende avsnittet.

Sikkerhet

Når man da ser begrepet sikkerhet/trygghet, eller "security" opp mot risiko, finner man at det nødvendigvis ikke er å eliminere konkrete risiki som er løsningen for at individer skal ha en følelse av sikkerhet/trygghet. Følger man Loader 1999; så er ikke det en kalkulering basert på sikre data som foregår, men derimot "social and cognitive constructs assembled from a mix of experience, local rumour and storytelling, and mass-mediated imagery and information" (Loader 1999:381). Sikkerhet er da mer en lengsel i mennesket enn noe som finnes utenfor (ibid.).

Security er videre ikke ett teknisk begrep innenfor samfunnsvitenskapen, men nettopp derfor vil det "be expected to outlive most more specialised terms" (Eriksen m. fl. 2010:1). Hylland Eriksen snakker om human security, og knytter dette begrepet opp mot sosiale samhandlingssituasjoner. "Secure sociality moves in a sphere of undisputed we-feeling" (ibid:11). Her er det snakk om det kjente, trygge. Man er backstage og spiller det sosiale spillet uten å tenke særlig over det. Han sier videre: "In a field of secure sociality, everyone is predictable to each other, and if they are not, there are ways of demarcating displeasure which are immediately understood by others" (ibid:11). I de trygge sosiale sammenhengene trenger en ikke å tenke så mye på risiko og å unngå dette.

Når man derimot trer inn i ett felt av "insecure sociality" fortøner ting seg annerledes. "Insecure sociality is, to a much greater extent, characterised by improvisation and negotiations over situational definitions" (ibid:11). I en slik situasjon er utfallet mer uklart, en er ikke like trygg på spilleregler og mulighetene er mer varierte. "Insecure sociality appears, typically in cosmopolitan cities, along trade routes and – and especially after the Industrial Revolution – in societies undergoing rapid change" (ibid:12). I Kampala er det, som jeg tidligere har snakket om, særlig store endringer i samfunnet de senere årene. Samfunnet har som sagt endret seg, fra et ruralt jordbrukssamfunn, til et urbant moderne storbyssamfunn. Dette fører da til at aktørene får nye situasjoner og nye samhandlingsmåter å forholde seg til i storbyen i motsetning til det kjente og trygge landsbylivet. Der det før var slekts- og stammelinjer som ofte styrte samhandling er det i den moderne byen mer løse bånd en har å forholde seg til. Det være seg kolleger, naboer og andre en har løse sosiale forpliktelser til.

En vanlig respons til en slik usikkerhet, er i følge Hylland Eriksen å trekke seg tilbake eller å redefinere situasjonen ”to make it resemble something familiar” (ibid:12). Nettopp en slik tilbaketrekning mener jeg er svært synlig i Kampala. Ved å trekke seg unna og mure seg inne, og slik unngå ukjente og ubehagelige situasjoner og ubehagelige andre, prøver overklassen å skape seg ett tryggere sosialt liv.

Om det da er slik at trygghet forutsetter ett visst fravær av risiko, kan dette være særlig godt illustrert gjennom ekskludering og synlige barrierer. Katja Franco Aas fremholder dette perspektivet;

Trygghet forutsetter fravær av farer – at det er noe vi er trygge for og beskyttet mot, farer som er nøytralisert – og når det gjelder kriminalitet, er det en *menneskefare* som man beskytter seg mot. Jeg skal derfor argumentere for at en slik forståelse av trygghet også er tett knyttet til sosial ekskludering (Aas 2006:74).

Med fare for å foregripe begivenhetene litt her, vil jeg påstå at det er nettopp noe av dette en ser i den ugandiske konteksten, der overklassen prøver å skape en tryggere hverdag gjennom å ekskludere utrygge elementer, eller mennesker fra sin verden. Synlige og usynlige barrierer blir bygd for å holde *den andre* på trygg avstand.

Uganderen - verdensborger

Innledningsvis i kapittelet siterer jeg Dan Gardner, som i sin bok *Risk – the Science and Politics of Fear* fra 2008, framholder at mennesker, da spesielt i den vestlige verden, aldri før har vært rikere, hatt bedre helse eller levd like lenge som nå. Men likevel er det en økende frykt i verden. Slik er det også i Kampala, selv om Gardner snakker om en rikere del av verden. Uganda ikke faller inn under det Gardner snakker om, men jeg mener å se dette, da kanskje spesielt blant den øvre klassen av befolkningen, de som har mest og som har mulighetene til å anskaffe seg og benytte seg av de sikkerhetsanordningene som finnes. Følger en Aas, kan en si at ”Det er også i stor grad de velståendes utrygghet som preger trygghetsdiskursen, mens de i praksis er de sosialt mest marginaliserte, slik som prostituerte, narkomane og bostedsløse, som er mest utsatt for overgrep” (Aas 2006:86). Hvem og hva som er farlig og bør styres unna, defineres av overklassen, og blir presedens for den øvrige befolkningen.

Videre vil jeg hevde at en modernitetstenkning kan forsvares ovenfor de øvre klasser i Kampala. Menneskene her opererer på en annen arena en den rurale jordbrukeren i Uganda, og således blir verden en annen. Mens landsbyboere har en begrenset livsverden, opererer

forretningsmannen i Kampala på et verdensmarked og er i så henseende nærmere europeeren enn han er landsbyboeren når det kommer til verdensanskuelse. Men det er likevel viktig å huske at forretningsmannen likevel opererer i en lokal afrikansk kontekst og gjerne har dype røtter til landsbyen, så å løsrive han fra sin lokale kontekst vil også være feil. Globale krefter og trender påvirker forretningsmannen, han blir en borger i en større verden. Kulturuttrykk som ikke er fra hans lokale kontekst blir møtt og må tolkes ut fra forretningsmannens egne erfaringer og kunnskap. Den lokale konteksten blir da ikke fraværende i tolkningsprosessen og uttrykket kan få ett annet innhold og mening enn det opprinnelig hadde.

Samtidig er også spørsmålet om forretningsmannen har like mye (eller mer) til felles med forretningsmenn i andre land og andre steder, som han har med bonden fra sin egen etniske gruppe. Disse lever da to totalt forskjellige liv, selv om man gjerne er født på samme sted, identifiserer kanskje ikke forretningsmannen seg like sterkt med bonden, som han gjør med sin motpart i en handel.

Akhil Gupta og James Ferguson tar opp denne debatten og hevder at en ikke kun kan tenke lokalitet knyttet til kulturforskjeller, en trenger: "multiple grids that enable us to see that connection and contiguity – more general, the representation of territory – vary considerably by factor such as class, gender, race, and sexuality and are differentially available to those in different locations in the field of power" (Gupta & Ferguson 2002:77) Lokalitet er da ikke den eneste faktoren som skiller, eller knytter sammen mennesker, og kultur kan således fungere på tvers av landegrenser så vel som innad i landet.

Øst-Afrika

Beck og Giddens bruk av "risk" legger begrepet opp mot en moderne kontekst, Beck sier: "it is a systematic way of dealing with hazards and insecurities induced and introduced by modernisation itself" (Caplan 2000:66). Ett problem med bruken av Becks og Giddens teorier, særlig i Afrika, er at man her ikke kan snakke om "late-modernity" som de baserer sine teorier rundt (Caplan 2000:63). Selv om vi ikke har forutsetningene som disse teoriene er basert på, kan det likevel være elementer i deres tanker som kan gjøre seg gyldig i den afrikanske konteksten, og da særlig i den afrikanske overklassekonteksten. Som jeg tidligere har nevnt, kan man si at de øvre klasser i Kampala og Øst-Afrika forøvrig, har tatt innover seg globale krefter og har et annet syn på verden enn hva man finner i den rurale jordbrukskonteksten. Nettopp ut fra dette kan det gjerne være like fruktbart å snakke om en viss modernitet blant de øvre lag. Andre faktorer en det tradisjonelle landsbylivet er med og former livene til menneskene i denne konteksten og gjør dem til aktører på en større arena.

Som tidligere nevnt finner man i Øst-Afrika fortrinnsvis rurale samfunn, men med en eksplosiv urbanisering, som fører med seg muligheter, utfordringer og problemer i en by som Kampala.

Kampala

Hos overklassen i Kampala kan det sosiale livet i storbyen sees i sammenheng med at man beskytter seg mot det ukjente og fremmede ved å sette opp murer og stengsler og unngå interaksjon med det fremmede og det farlige. Gjennom handlinger gjentatte tiltak, språk og handlinge for å beskytte seg mot kriminalitet og fremmede, skaper man det Teresa Caldeira (2000) har kalt for the 'criminal Other'. Denne kriminelle andre og praten om han, legitimerer igjen det å anskaffe seg en rekke sikkerhetsanordninger. En skaper en annen som igjen skaper en usikkerhet, som er ukjent og dermed må unngås. Noen en må beskytte seg mot, som en ikke kan være i kontakt med. Denne kategorien, fattig/kriminell, kan innbefatte alle som ikke er i samme posisjon og som det da er viktig å skjerme seg mot, da ved bruk av fysiske avskjerminger og synlige sikkerhetsanordninger.

Et eksempel på dette i Kampala, er rastafarienes posisjon i samfunnet. De blir gjerne sett på som farlige og ikke til å stole på, med sitt uflidde hår og sin livsstil som også innbefatter stort forbruk av marihuana. En vanlig oppfattelse blant "folk flest" som ikke innbefatter seg med marihuana i Uganda, er at stoffet gjør brukeren utagerende og voldelig. Realiteten er dog heller at rastafariene er veldig rolig og lite innblandet i voldsepisoder. Marihuanaen som noe fremmed og ukjent, setter likevel hele gruppen rastafari i en bås som farlig og kriminell, og skal helst skys i de fleste situasjoner. Arbeidsledigheten er stor blant rastafariene, og de få som er i arbeid, har som oftest lavtlønnede jobber og lever ofte fra munn til hånd. En rekke av rastafariene i Kampala driver også med musikk og er på samme tid som de er fryktet og uønsket, også ønsket og beundret for sin musikk.

Rastafarien på gatehjørnet er farlig og må unngås, men rastafarien bak miksepulten på et diskotek eller på scenen under en konsert bejublet og sett opp til. Selv om det er samme person en kan møte her, er konteksten forandret og risikopersepsjonen endrer seg da deretter.

Således kan man si at den kriminelle andre i Kampala er konstruert ut fra en felles oppfattelse av dette som noe farlig av den kollektive overklassen.

Noen eksempler

Splittelse av en landsby

I Daily Monitor, en av de store avisene i Uganda, fant jeg under feltarbeidet en artikkel som vekket min interesse. Det var her snakk om en "village", eller et boligområde i Masaka, noen timer vest for Kampala. Her var det en strid innad i boligområdet, mellom den rike og den fattige delen. Den rike delen av området, ønsket å danne en egen "village", og dermed ikke ligge under samme administrasjon som den fattige delen. Dette var begrunnet med bakgrunn i at det var store forskjeller mellom de to delene av det opprinnelige boligområdet, ikke bare med tanke på inntektsnivå, men også andre sentrale forskjeller var gjeldene, da spesielt i følge den rike delen av beboerne. Formannen i den nåværende landsbyen, Kiminaya-A Village, forteller avisen: "... the residents of New Kumbu are generally well educated and sophisticated unlike the majority of the residents on the other side of the highway and the two areas' administrative problems widely differ" (www.monitor.co.ug). Økonomiske forskjeller spiller inn, og beboerne på den vestlige siden av motorveien, "...have TV sets and live in fenced off self-contained houses" (ibid.). Mens på østsiden er det snakk om "a typical case of urban overcrowding and poor sanitation" (ibid.). Problemene på østsiden skiller seg, i følge formannen i området, drastisk fra hva som er problemer på vestkanten;

"On the eastern side it is mostly such cases as one woman throwing a polythene bag of urine and human waste at the door of another or some one cutting a piece of hair from another person's child for witchcraft – things that are unheard of on the western side", he said. ....Almost every weekend Mr.Muyobo presides over such disputes as some one digging a pit latrine too close to the house of another person, somebody's chicken being stolen and eaten by another and people crowding at the window of someone's house to watch TV and breaking the window glasses (ibid.)

Her blir det klart at det er to forskjellige livsverdener som møtes. På den vestlige siden av motorveien finner en et moderne, kapitalistisk basert samfunn, hvor en har sitt eget hus og egne liv som er adskilt fra omgivelsene med fysiske avgrensinger. Livet på østsiden av veien framstår som fremmed og ukjent, det er problemer der som er "unheard of" på vestsiden, og en kan således se den østre side av veien som en meningsfull annen for dem på vestsiden, som den rikere delen av befolkningen i landsbyen definerer seg selv ut fra. *Vi er ikke som dem, de er fattig og farlig, derfor vil vi ikke tilhøre samme landsby.* Det er som sagt ikke bare det økonomiske aspektet som setter skillelinjer her, artikkelen nevner også språk som et skille mellom øst og vest. Landsbymøter må

gjærne holdes flere ganger med forskjellig språk, slik at alle skal få med seg hva som blir sagt. I Douglas' språk, blir innbyggerne på østsiden av veien uren og må unngås, og den beste måten å gjøre dette på, blir for menneskene på vestsiden å bryte ut og danne sin egen landsby.

Garden City

Et sted som illustrerer det følte sikkerhetsbehovet blant den øvre delen av befolkningen i Kampala, er kjøpesenteret Garden City. Dette er et sterkt kontrollert område, hvor den ene inngangen er overvåket av flere væpnede vakter, og det er ikke mulig å slippe inn for hvem som helst. Her finnes det meste av handle- og underholdningsmuligheter, med supermarked, en rekke andre butikker, samt restauranter, barer, casino, treningscenter og kino. Sikkerhetsvaktene er synlig og tilstedeværende både ved hovedinngangen og rundt omkring i senteret. Kontroll over hvem som kommer inn og går ut er viktig, det er vakter ved den eneste porten, og selv om det nødvendigvis ikke er så mange som blir nektet adgang, er mulighetene for kontroll tilstedeværende, og det holder nok en del "uønskede" personer unna stedet. Her finner man stort sett velbemidlede personer som benytter kjøpesenteret til innkjøp eller rekreasjon. Mulighetene for å gjøre storinnkjp finnes her, noe som ikke finnes i de fattigere områdene og i landsbyene rundt Kampala. Senteret ligger i ett eksklusivt område av Kampala, ved foten av Kololo-høyden og med Kampala Golf Club som nærmeste nabo. Dette er ett område hvor det er rikere Ugandere og utlandske personer som oppholder seg og bor. Av fattigere personer i området, er det arbeidere ved blant annet kjøpesenteret, restauranter og barer, samt bodaboda- og taxisjåfører som venter over gaten fra porten til kjøpesenteret en finner. De bor andre steder i byen og kommer hit for å jobbe.

Ved fysiske stengsler, og ett eksklusivt arkitektonisk preg, stenger man ute den mindre affluerende klasse, og således styrer man hvem som er velkommen inn her. Mens den fattigere delen av befolkningen kjøper sine nødvendigheter i de lokale småbutikkene, handler rikfolket på store supermarkeder, hvor utvalget er stort og prisene tilsynelatende noe høyere, men med mulighet for storhandel. Basert på sitt liv og virke i en rekke år i Kampala peker Kevin O'Connor på et interessant moment, de fattige har ikke kunnskap nok om penger til å handle i større kvanta og dermed betaler de mer for sine varer: "they do not understand that they end up paying more by buying in small quantities. That's the level they can afford. If they were able to understand this, they would mobilise greater money and buy a kilo or a litre" (O'Connor 2008:198). Men dette kan sees på andre måter. Fattige folk har gjerne ikke nok kapital til å handle stort. En trenger da gjerne transport, som koster penger, og en må spare over lengre tid for å handle større kvanta. Samtidig vil, som jeg kommer tilbake til senere, det arkitektoniske preget på kjøpesenteret tydeliggjøre

forskjeller mellom de fattig og rike, og den fattige kan være usikker på om han i det hele tatt kommer seg inn på kjøpesenteret. I mange tilfeller kan den lokale butikken være et tryggere sted å handle.

Et sikkert hjem

Hjemmet som det stedet en tilbringer en stor del av sin hverdag i, er naturlig nok en gjenstand for tanker rundt sikkerhet. Et trygt hjem er viktig for de fleste mennesker, men hva som er ett trygt hjem vil variere sterkt.

Avgrensing er sentralt i ”de sikre hjemmene” i Uganda. Kontrollerte inngangspartier og inngjerdete hus er normen for den øvre delen av befolkningen. ”Gated Communities” blir bygd ut i stor skala og er etterspurt blant huskjøperne. Nye estate-områder var under oppføring en rekke steder i Kampala da jeg gjorde mitt feltarbeid.

Som vi har sett tidligere i oppgaven finnes de en rekke områder i Kampala hvor en finner en sterk konsentrasjon av rikmannsboliger. Kololo er ett slikt tidligere nevnt eksempel. Lubowa, området hvor jeg bodde, er et annet område som får en sterkere konsentrasjon av større og sikre hus, da det er en stor utbygging her. Estate-byggingen står sentralt i dette området. Men også i det som kan kalles fattigere områder, finner man store og inngjerdete hus. Landmangel og eierskapsforhold til land skaper ett lappeteppes av fattigslige skur og store inngjerdete hus en rekke steder. Det er heller ikke lange avstander mellom de fattige landsbyene og de nye estatene.

Estate-byggingen fører også med seg en rekke goder til områdene rundt. Et illustrerende eksempel her, kan være hvordan Blue Ocean sitt Lubowa Valley Estate ble mottatt i naboområdene. Viktig for utbyggerne her var å ordne veiene til estatene, og fra jeg flyttet inn der og fram til jeg dro, gikk veien fra å være en enkel jordvei, som ble ufremkommelig under regnvær, til en bred og asfaltert vei. Dette gjorde ikke bare fremkommeligheten lettere for dem som bor i estatene, men også for menneskene som bor i det umiddelbare nærmiljøet.

Estatebyggingen fører også med seg positive bieffekter, hvor utbygging av infrastruktur også til omkringliggende områder fører med seg goder til disse områdene også. Men samtidig fører denne byggingen til ett økt skille, hvor områder i nabolaget blir lukket og hvor beboerne i de nye boligområdene har liten eller ingen interaksjon med sine omkringliggende områder. Estate-boerne kjører om ikke andre muligheter er til stede, kun gjennom disse områdene uten å tre ut av bilene sine.

Ser man på hvordan boliger blir presentert i Uganda, er det en gjennomgående språkbruk hvor det dreier seg særlig om sikkerhet. I planene for Lubowa Valley Estate, finner en et tydelig

fokus på ”security”, som skal gjøre boligene salgbare. Også potensielle kjøpere av boligene, som jeg ofte traff de dagene jeg holdt meg hjemme på dagtid, framholdt viktigheten av å ha ett sikkert hjem. Estatens fokus på sikkerhet, med flere murer og kontrollerte innganger var absolutt ett pluss og kunne være utslagsgivende for om det ble kjøp eller ikke.

Også i andre presentasjoner av boliger i Kampala, ser en det gjennomgående sikkerhetsfokuset som et salgsargument. I presentasjonen av Chatsworth Park, også i Lubowa finner en et tydelig fokus på sikkerhet og estatens er bygd med tanke på sikkerhet. ”The site is planned as a private gated community with a high level of security provided at the perimeter of the site to allow lighter security measures within the site boundaries” (FBW Projects). Også ved estatens hvor jeg bodde var ett slikt todelt sikkerhetssystem planlagt, med en hovedport og hovedmur, med inngjerdete hus innenfor hovedmuren. Lubowa-området er som jeg har sagt i et tidligere kapittel, en ny og blomstrende forstad til Kampala, er i hovedsak bygd opp av slike estater.

Bilen

Bilen er viktig for overklassen og blir viktig i den personlige sikkerheten. Overklassens bevegelse skjer i privatbiler og i de rikere områdene ser man lite eller ingen folk til fots. Selv gikk jeg mye til fots, både i sentrum av Kampala og i Lubowa-området. Jeg traff da lite folk, men det hendte at noen var ute å gikk også her.

Veinettet er heller ikke i super stand og det kan også være med på forklare overklassens forkjærlighet for firehjulstrekkere og SUVer. I forbindelse med dette kan veibyggingen i forbindelse med estatens jeg flyttet inn i, trekkes frem. Da jeg først flyttet inn her, var veien dårlig og utrygg og jeg ble anbefalt å reise motsatt vei, gjennom landsbyene på motsatt side av estatens. For det første var denne veien mer trafikkert og stort sett mer fremkommelig. Veien i motsatt retning var smal og dårlig og raste ut ved regn, og i tillegg var den dårlig opplyst og i bunnen av dalføret ryktes det at det var banditter på lur. Ved ett tilfelle var det overfall og drap på denne strekningen, og alle tilknyttet estatens startet å kjøre motsatt vei og unngå denne fram til en bedre og mer opplyst vei var ferdigstilt.

At bilen har en så viktig plass i dagliglivet henger også sammen med standarden på den offentlige transporten i Kampala og Uganda forøvrig. Den offentlige transporten i Kampala blir i hovedsak utført av minibusstaxier og motorsykkeltaxier. Ofte er det veldig overfylte og dårlig vedlikeholdte kjøretøy. Sjåførere mangler gjerne førekort og formell trafikkopplæring, og dette er i realiteten et utrygt transportalternativ. Den private bilen, når man har råd til dette, gir en større frihet i bevegelse, samt at det er ett mye tryggere alternativ. Bilen blir brukt i alle sammenhenger og til alle døgnets tider. Det er heller ikke uvanlig å kjøre om en er påvirket av alkohol når man har

en egen bil.

Når bilen blir så sentral i dagliglivet, kan det også sees som en begrensning i bevegelsesmønsteret, samtidig som det ofte er et symbol. En viser at man er kommet seg opp og frem og har penger nok til en bil, og kan således utsette seg selv for en viss risiko. Plassene som ønsker å tiltrekke seg besøk fra pengesterke personer, det være seg restauranter, barer eller kjøpesentre, har alle bevoktet parkering hvor bilene kan stå trygt mens en oppholder seg på plassen. Om man er beruset etter besøket, spiller mindre rolle og en velger likevel å kjøre sine private biler. Dette er igjen en risikofaktor etter alle kjente effekter av alkohol og bilkjøring. Men sammenlignet med de andre potensielle farene en kan møte, er bilen likevel det tryggeste alternativet for den affluerende klassen.

Sikkerhet og posisjon

Fokuset på sikkerhet blant folk i Kampala, bunner ikke bare i at det er en usikker verden, men også i et ønske om å vise sin posisjon i samfunnet.

En ettermiddag da jeg var ute og vandret i Lubowa-området, kom Molindwa, en formann på byggeplassen hvor jeg bodde, kjørende langs veien. Han stoppet og inviterte meg inn i bilen, og han mente at det ikke var så veldig lurt av meg å vandre rundt slik på egenhånd. "Aren't you afraid of being killed?", spurte han meg da vi kjørte tilbake mot byggeplassen. Det var jeg ikke, kunne jeg si, men samtalen i bilen fortsatte å dreie seg rundt sikkerhet og risiko.

Han framholdt at de fleste rike (eller deres slekt) i Kampala en gang hadde vært fattige, og det er en allmenn oppfattelse at når en kommer til et visst punkt med hensyn til inntekt og status, føler folk at de trenger "bodyguards". Dette til tross for at han anså Kampala som en av Afrikas tryggeste byer, der lommetyver var den eneste reelle trusselen. (Dette fikk jeg selv erfare ved flere anledninger, og jeg mistet både diktafon, telefon og lommebok). Men likevel, som han sa: "this security is not always necessary, but people feel they need this when they get to a certain point in life income-wise". Utsagnet kan tolkes på flere måter. Personer som har oppnådd en viss inntekt kan da tenkes å være mer utsatt for kriminalitet, ettersom de kriminelle har ett større økonomisk utbytte av å slå til mot disse. Men om man da ikke viser sin rikdom, vil ikke de kriminelle nødvendigvis slå til mot disse personene, da det ikke er noe som viser at man har penger. Men, samtidig, vil man også med økt rikdom også vise sin vellykkethet, og dette kan nettopp gjøres ved å kjøpe sikkerhetsanordninger, som for eksempel en stor og sikker bil, eller en leilighet på en estate som er sikret med væpnet vakthold. Visse forventninger til leveste og oppførsel følger rikdom og statusposisjoner.

Nettopp disse forventningene til oppførsel kan det følgende eksempelet illustrere godt; Det

ble i mai 2008 laget et direktiv om at det for høyere offiserer i hæren ikke skal være tillatt å kjøre *bodaboda* (motorsykkeltaxi). Et forbud som helt klart kunne vært definert ut fra sikkerhetshensyn, da denne formen for transport er nokså usikker, og ofte er innblandet i ulykker. Men, det er ikke dette som ligger til grunn for forbudet. Derimot begrunnes forbudet med "...using this cheap mode of transportation undermine the integrity and tarnish the image of the institution" (www.monitor.co.ug). Å bruke denne formen for transport er nedverdiggende for en offiser av høyere rang, mener mannen bak direktivet, General Løyntnant Katumba Wamala, og sier til avisen at; "For a lieutenant (junior officer), it is okay to move on a bodaboda, but a senior officer? No, it is not acceptable because it tarnishes our image. We shall not allow this" (ibid.). Som det følger av dette eksempelet, er det en sammenheng mellom anseelse og opptreden. Ved å ta i bruk de fattiges form for transport, bryter offiseren med den forventede oppførsel og dette er skamfullt. Forholdet mellom sikkerhet og status er noe jeg vil komme tilbake til i ett senere kapittel

Avslutning

Jeg har i dette kapittelet tatt for meg risiko som begrep og sett på ulike tilnæringsmåter til dette. Videre har jeg vist hvordan risiko og risikopersepsjon er et sosialt/kulturelt fenomen. Risiko finnes ikke *a priori*, men skapes i sosiale kontekster og konteksten avgjør hva som er farlig og hva som anses som trygt. Eksempelet fra Masaka viser nettopp hvordan en felles (og samtidig ulik) forståelse av verden kan skape skiller som ikke før har eksistert og som kan uttrykkes gjennom unnvikelse og segresjon.

Videre har jeg vist hvordan de øvre klasser i Kampala forholder seg til risiko og hvordan de forsøker å ordne sine liv for å unngå eller minske farene de opplever i det daglige liv. Farene er som vist ikke alltid reelle farer, men det sosiale landskapet definerer visse risiki, må en i denne konteksten ordne livet på en slik måte for å unngå nettopp disse farene. Som jeg også hevder, kan det også blant overklassen (og andre) i Kampala se ut til at sikkerhetstrangen også henger sammen med et behov for å vise at man har en posisjon i samfunnet, at man er vellykket. De foregående eksemplene viser hvordan det er en oppfattelse om nettopp dette i forskjellige lag i befolkningen. Men når en da skal benytte seg av sikkerhetsanordninger for å vise at man er oppe på rangstigen i samfunnet, viser en samtidig at man har noe å beskytte. Dette kan føre til at en blir et mål for den kriminelle, eller kanskje i enda større grad, føler at en er et mål for den kriminelle. En forventning til hvordan en skal opptre i de øvre klasser legger også styringer for forhold til sikkerhetsanordninger og risiko og som jeg vil komme tilbake til i det senere er det vel så mye symbolsk makt som utøves i dette spillet, som det er å beskytte seg mot reelle farer.

-Kapittel 5-

Et marked for sikkerhet

I det foregående kapittelet så jeg på risikobegrepet og så på ulike måter mennesker søker å gjøre sin verden tryggere. Dette har fått klare uttrykk i Kampala, som vi har sett. Jeg diskuterte hvordan de øvre klasser i Kampala utformer sine hjem, omgivelser og liv ut fra ett risikoperspektiv. Jeg vil i dette kapittelet trekke denne tanken videre ved å se nærmere på de tjenestene og mulighetene folk har å velge mellom i Kampala. Jeg går inn på hvordan sikkerhetsmarkedet er bygd opp i Afrika og Uganda, for så å vise at valgene øker i takt med ressurser - Sikkerhet er ikke for alle.

Jeg vil innledningsvis diskutere begrepet konsum, for å kunne knytte sikkerhetstjenester opp mot en konsumtanke, der disse tjenestene er handelsvarer som opererer i et fritt marked. Samtidig knyttes disse tjenestene opp mot sosial posisjon, da ikke alle har samme muligheter til å benytte seg av disse. Jeg vil hevde at sikkerhet og ivaretagelse og opprettholdelse av denne, i stor grad har flyttet seg fra statlige aktører til i større grad å ha blitt et foretakende for private aktører i et marked. En ser trender, ikke bare i Uganda, men i større deler av Afrika og gjerne også i resten av verden, der det statlige politiet, som tradisjonelt sett har hatt monopol på den daglige sikkerhetsopprettholdelsen, i større grad får konkurranse fra private aktører. Jeg vil argumentere for at risikobekjempelse har blitt en vare som kan kjøpes i et internasjonalt marked, og folk er i større grad ansvarlig for sin egen sikkerhet.

Konsum

Når en snakker om konsum, snakker en ofte om konsum av varer, som for eksempel, mat, klær, biler med videre. Konkrete ting som kjøpes og brukes. I boken *The World Of Goods* fra 1979, snakker Mary Douglas og Baron Isherwood om en antropologisk tilnærming til konsum. Der mener de økonomenes tilnærmelse til konsum ikke fanger helheten i hva som foregår. De vil lansere en sosialkulturell måte å se konsum på. "Goods" er hos dem ikke kun en gjenstand for økonomisk transaksjon, men like fullt en del av det sosiale spillet. Konsum henger tett sammen med kultur hos Douglas og Isherwood: "Consumption is the very arena in which culture is fought over and licked into shape" (ibid:37). Konsum har sine grenser, forsetter de. Ikke alt kan kjøpes for penger, og i visse settinger er handel med penger sosialt

uakseptert. Antropologiske studier har gitt enn rekke eksempler fra samfunn der hvor økonomiske sfærer (Barth 1996) setter grenser for hva som kan omsettes mellom disse sfærene. En kan se konverteringsbarrierer i Tiv-samfunnet i Nigeria, beskrevet av Paul Bohannan (1959). Her kan man ikke bytte en kvinne mot penger, eller bryte andre konverteringsbarrierer, da dette fører med seg sterke sosiale sanksjoner. Disse grensene legger bånd på hva som kan handles med og ikke alt kan være del av en konsumtanke. Det frie valget er viktig og en kan ikke utsettes for press for å foreta konsumvalg. Forfatterne sier da: "We have in fact succeeded in defining consumption as an area of behaviour hedged by rules which explicitly demonstrate that neither commerce nor force are being applied to a free relationship" (Douglas & Isherwood 1996:38).

Videre er Douglas og Isherwood ikke opptatt av konsumvarer som subsistensartikler og rene nyttegenstander. De legger opp til at varene er noe mer: "Forget that commodities are good for eating, clothing, and shelter; forget their usefulness and try instead the idea that commodities are good for thinking; treat them as a nonverbal medium for human creative faculty" (ibid:41). Gjennom konsum sier man noe om seg selv og om samfunnet rundt. På så måte blir varene en viktig måte å uttrykke til andre om seg selv, eller som forfatterne sier: "Goods, then, are the visible part of culture" (ibid:44). Varene blir markører i en sosial samhandling, og tolket av samhandlingspartner ut fra den felles kulturelle ballast. Konsum er da et informasjonssystem der mennesker gjennom sine valg opprettholder kategorier og markerer sin status. Konsum er en del av klassifikasjonsprosessen som organiserer verden for mennesker.

Zygmunt Bauman snakker i *Legislators and Interpreters* (1987) om en "consumer culture", der hvor markedet styrer og alle aspekter ved kultur "becomes a commodity and becomes subordinated to the logic of the market either through a direct, economic mechanism or an indirect, psychological one" (ibid:166). Således også med sikkerhetstjenester. Kjøp og salg av sikkerhetstjenester er nå like vanlig som andre transaksjoner i markedet. Der hvor politiet ikke makter å tilby tilfredsstillende sikkerhet kan man nå kjøpe tjenester fra andre aktører. Alle innehar dog ikke denne muligheten, og slik blir sikkerhetsmarkedet lagdelt mellom dem som har råd til private tjenester og dem som er overlatt til det offentlige. Dette er elementer som vi finner i store deler av verden, og som jeg skal vise, også i Kampala.

Overklassen blir som det følger fra over, konsumenter av sikkerhetstjenester. Konsum er ikke bare kjøp og bruk, men konsum sier noe mer, det er en performativ handling:

To consume commodities is not only to 'do something', but also to 'say something' (or, more precisely it is to say something by doing something). Consumption involves not

only a material act (...); it is also an emotionally-laden cultural performance, redolent with social meaning. (Loader 1999:379)

Som vi skal se, operer utenlandske krefter også på sikkerhetsmarkedet i Kampala og Uganda ellers, så vel som i det større Afrika. De seriøse internasjonale selskapene spisser konkurransen om kundene og presser dermed også ut mindre seriøse aktører.

Konsumet av disse tjenestene opprettholder et marked, et marked som staten ikke klarer å fylle alene. Dette fører til levedyktige private sikkerhetsselskaper, og mange av dem, i tillegg til en rekke andre former for kriminalitetsbekjempelse og sikkerhetsleverandører, hva Bruce Baker (2008) har kalt for ”multi-choice policing”. Det blir kjøpers marked, og etterspørselen henger sammen med risikopersepsjon, reell fare og forventninger til levesett.

Jeg vil videre se på hvordan sikkerhetssektoren er bygd opp i Afrika og spesielt Uganda. Det er en rekke valgmuligheter for innbyggerne her med tanke på sikkerhetsleverandører og posisjon i samfunnet er avgjørende for hvordan man velger. Først skal jeg likevel kort introdusere den private sikkerhetsbransjen, som jeg vil komme stadig tilbake til i dette kapittelet.

Den private sikkerhetsbransjen

Ansvar for trygghet kan sies å være flyttet fra politiet over på individet, sier Katja Aas i en diskusjon rundt trygghet og kriminalitetskontroll i sitt bidrag til boken *Trygghet* (2006). ”Det er vi, borgerne, og ikke bare staten som er ansvarlige for vår sikkerhet” (ibid:75.) Da individet selv har ett ansvar, kan det finne sikkerhetsleverandører andre steder, en er ikke lengre like avhengig av det statlige politiet, I så forstand kan sikkerheten sies å ha blitt en forbruksvare, som kan handles med i markedet, på lik linje med andre varer og tjenester. Et slikt marked åpner for kommersielle aktører som fungerer på siden av det statlige politiet, og kan i situasjoner fungere som et alternativ til statens løsninger. Men, i samme tid, kan en si at statens monopol for utøvelse av makt blir svekket, da andre aktører kommer inn på det som tidligere var det statlige politiets enemerker. Sikkerhetsmarkedet er et lønnsomt marked, og det er ikke bare politiets oppgaver som har blitt overført til private aktører. Flere steder i verden finner en at en rekke oppgaver som tidligere var statens ansvar, har blitt satt på anbud og blitt overført til private aktører. Aas nevner fengselsvirksomhet og militære oppgaver som har blitt overført til private; ”Til og med militærets oppgave er ikke lengre forbeholdt staten og den monopol på utøvelse av fysisk makt, noe som spesielt har blitt synlig under krigen i Irak, hvor private sikkerhetsstyrker utgjør den andre største

militærstyrken i landet etter USAs" (ibid:76).

Etter 11. september 2001, har det vært ett økt fokus på sikkerhet i Vesten. Frykt for terrorisme har legitimert større brudd på personvernet og rettsikkerheten hos mennesker enn det har vært tidligere. Kampen mot terrorisme skulle vinnes fort og alle midler var tillatt. Duclos sier rundt dette: "Hastverk rettferdiggjør handlinger uten demokratisk legitimitet, og slik kan selskaper og institusjoner som selger "sikkerhetsopplegg" satse alt de har på "fryktbusiness" (2005, www.diplo.no). Han trekker denne tanken videre og legger disse trendene opp mot en ny kapitalisme. Han kaller denne *fryktens kapitalisme*. Selv om Duclos prater om statsnivå, kan denne tanken vært fruktbar å benytte for å belyse samtidens tanker om sikkerhet. Private aktører har i større grad kommet på banen for å bidra til sikkerhet og trygghet og disse opererer i samarbeid med eller i konkurranse med politiet. Aas (2006:76) trekker frem "Natteravnene" som et godt eksempel på dette, hvor private interesser er ute for å sikre gatene i norske byer om nettene. Disse opererer i samarbeid med politiet og må sees som et supplement i stedet for et alternativ til politiet. Samtidig er sikkerhetsselskapene stadig i vekst og disse opererer på ett mer kommersielt grunnlag: "Vi har sett en eksplosiv vekst i privat sikkerhetsindustri, og i en rekke vestlige land, inklusive Norge, antas antall vektere å være større enn politimenn" (ibid:75). Dette er også noe en ser i den afrikanske konteksten, men her kommer det av andre årsaker, som jeg skal komme tilbake til.

Sikkerhetstjenestene er en vare i markedet og forbruk av sikkerhet er nå en mulighet, da en ikke er avhengig av politiet og de statlige aktører for å ivareta denne, og med et stort antall aktører i det private markedet, kan forbrukere av sikkerhetstjenester i stor grad velge mellom tjenester.

Videre kan en si at dette private markedet og konsum innenfor dette, skaper skiller mellom dem som har mulighet til å benytte seg av disse tjenestene og dem som ikke har muligheter til dette. Loader (1999), trekker fram at dette kan føre til et mer segmentert samfunn i den forstand at "private policing and security can assist in the creation of commercial or residential spaces in which an exclusive, particularistic order comes to be defined and enforced" (ibid:383). Det er også noen verdier som kommer til uttrykk gjennom konsum av sikkerhetstjenester: "The act of purchasing is often bound up with the reproduction (or transformation) of ways of life, systems of beliefs....." (ibid:380). Ved at en gruppe benytter seg av private sikkerhetstjenester i større grad enn andre, som jeg har sett i Kampala, opprettholdes og forsterkes da denne gruppen seg innad og trekker seg unna resten av befolkningen, som ikke har mulighet til å benytte seg av disse samme tjenestene. Grensene blir skapt og opprettholdt gjennom konsum av private sikkerhetstjenester.

Sikkerhet i Afrika

Jeg vil nå se på sikkerhetslandskapet i Afrika og etter hvert i Uganda. I denne delen vil jeg legge meg tett opp mot boken *Multi-Choice Policing in Africa* (2008) av Bruce Baker. Jeg velger å gjøre dette, ettersom denne boken gir en god historisk oversikt over sikkerhetslandskapet i Afrika. I og med at Baker har lagt opp til å illustrere sine poeng gjennom Uganda (og Sierra Leone) velger jeg å følge ham gjennom den neste diskusjonen. Jeg vil der jeg har egne erfaringer fra mine studier, flette dette inn i teksten, og andre stemmer vil også få plass.

Kolonitiden

Afrika har en kort postkolonial historie og når kolonimaktene trakk seg ut, stod de afrikanske landene igjen uten sterke statlige institusjoner. Den europeiske ideen om statlig politi ble introdusert til Afrika gjennom koloniseringen. I den prekoloniale tiden hadde det vært tradisjonelle systemer for opprettholdelse av samfunnets regler, hvor det i følge Bruce Baker (2008) var å opprettholde samfunnets sosiale balanse som var det sentrale gjennom sanksjonering av brudd på disse reglene. Denne lokale formen for lovopprettelse, der målet var å opprettholde samfunnets helhet forsatte også i rurale områder i en modifisert form gjennom den koloniale perioden.

I starten av kolonitiden var det de private handelskompaniene som opprettet politistyrker for å kontrollere sine økonomiske interesser. Disse politistyrkene var både rettet innad mot arbeidsstyrken for å kontrollere dem, og fungerte også som paramilitære enheter utad for å beskytte sine interesser, samt å kvele opprør blant den afrikanske befolkningen. Et ekstremt eksempel her kan være Belgisk Kongo, hvor Kong Leopold, i følge Baker, opprettet Force Publique for å kue den afrikanske befolkningen: "It combined the roles of counterinsurgency, occupying army and company labour police force" (Baker 2008:52). Force Publique brukte brutal makt for å innordne den lokale befolkningen og innbyggere i hele landsbyer ble drept eller lemlestet for å ikke ha produsert nok gummi,

Det prekoloniale systemet ble til en viss grad videreført av koloniene, og spesielt i rurale områder fikk lokale systemer virke under den britiske koloniadministrasjonen som hadde et indirekte styre i tilnærmingen til koloniene. Dette på grunn av størrelse og at områdene ikke var økonomisk interessante: "Indirect rule ensured that the colonial state was the authoriser, but that in these specified areas it looked to customary authorities to be the provider of security and order" (ibid:54). Der hvor kolonimaktene hadde økonomiske interesser, derimot, var det nye politistyrker som ble opprettet. Offiserer i disse styrkene var som regel europeere. Også de lavere rangerte ansatte var gjerne ikke lokalt ansatte og kom ofte fra andre kolonier, for eksempel ble indere innført som administrativ klasse i de britiske koloniene. Rekrutterte man mannskap fra innad i kolonien, var det ofte mennesker med lav utdanning og som befant seg langt fra makten, slik at de ikke

utgjorde noen trussel for koloniadministrasjonen.

Når det kom til militæret var det derimot mer ettertraktet med lokalt rekruttert mannskap: "Since the European overlords, both commercial and state, were alien and invading forces of oppression, control and regulation of the population had to have strong emphasis on physical coercion through locally recruited military and paramilitary units" (ibid:55). I den tidlige fasen av koloniseringen var det sentralt å definere koloniens grenser og få kontroll over territorier og den militære funksjonen av kolonistyrkene var mest sentral. Etter hvert som dette målet ble oppnådd, var det kontroll og styre innad i kolonien som tok presedens: "The role of the police then was regime policing, policing the colonial economy and upholding the authority of colonial rule" (ibid:56). I byene var det politistyrker med europeiske offiserer, mens i rurale områder ofte var utvalgte personer, lokale ledere som utførte polititjenester på vegne av kolonimakten. Begge formene møtte motstand blant den lokale befolkningen, og opprør ble møtt med brutalitet, som igjen førte til mer misnøye og mer opprør.

I tiden fra 1920-30 tallet og frem mot slutten av andre verdenskrig, var det et fokus på kriminalitetsbekjempelse og politiet ble mer akseptert og verdsatt av befolkningen i koloniene. Politiet ble nå sett på mer som opprettholdere av lov og orden, enn som en brutal institusjon som tjente koloniherrene.

Etter andre verdenskrig økte politistyrkene i koloniene i takt med uro og nasjonalistiske bevegelser. Politistyrkenes hovedoppgave ble etter hvert å kvele opprør og stanse den gryende bølgen av afrikansk nasjonalisme og frigjøringsbevegelser. Kamp mot opprørsbevegelser ble fokus, heller enn å legge til rette for en overgang for politiet til selvstendige stater;

Thus colonial policing in Africa never followed the idealised European model of a civilian force, living in the community, under local control and engaged in upholding the law, irrespective of the government. It certainly undertook civilian duties for much of its time, but it was there above all to uphold the authority of Resident and District Commissioners and their allies the customary rulers (Baker 2008:64).

Selvstendige nasjoner

Ved løsrivelsen fra koloniene, hadde man i de nye nasjonene et politi som hadde hatt som sin oppgave å beskytte de sittende koloniherrene. Denne oppgaven ble i stor grad videreført og politiet i de nye nasjonene fikk nå som oppgave å beskytte de nye regimene. Mye urolighet fulgte den

tidlige selvstendigheten i de frigjorte afrikanske statene, med en rekke mennesker som kjempet om makten i de tidligere koloniene: "In a short time, almost all the independent states abandoned formal democracy for some form of authoritarian regime" (Baker 2008:68). I Uganda startet urolighetene bare få år etter at landet ble selvstendig. Regjeringen ble ledet av *Kabakaen* fra Buganda som president, mens Milton Obote var statsminister. Konflikt om ledelse av landet førte til strid innad i regjeringen og i 1966 ble grunnloven suspendert og Milton Obote utnevnte seg selv som president. Skiftende regimer fulgte og politiet og hærens viktigste oppgave var å sikre den sittende presidenten. Det kanskje mest kjente eksempelet her er Uganda under Idi Amin, der politisk opposisjon og motstander ble brutalisert av politiet og militæret:

Like many dictators, Amin deliberately created four rival agencies, the Military Police, the Presidential Guard, the Public Safety Unit and the Bureau of State Research, to elicit intelligence on his enemies through detention and torture and to carry out his mass killings (Baker 2008:104).

Under de ulike autoritære regimene i det postkoloniale Afrika, har politiet i stor grad blitt neglisjert. Trening av politifolk har vært dårlig og lønnen lav. Dette har igjen ført til at politifolk har søkt ekstra inntekter på alternative måter, som for eksempel gjennom bestikkelser: "Officers were paid irregularly which, along with inflation, made for an unreliable force open to corrupt practices" (Baker 2008:68). Fokus i de nye regimene har heller vært på å bygge opp hæren. Med bakgrunn i en rekke militærkupp har det likevel vært viktig å ikke ha en for sterk hær: "... the new rulers wanted to be sure their armed forces could defend their regimes; and yet not be so powerful as to threaten them" (ibid:69). Fokus på militæret har igjen ført til et anstrengt forhold mellom politi og militær.

Det er ikke alltid like lett å skille politiet fra militæret i regionen, og i følge Baker var det en militarisering av politiet i Afrika. Politiet har blitt brukt til å kvele politisk opposisjon mer enn å beskytte og tjene sivilbefolkningen. Politifolk og deres familier har ofte blitt innlosjert i egne politileire, hvor de lever sitt liv blant andre politifolk. På så måte fjernes politiet fra lokalsamfunnet og blir en utenforstående aktør, som ikke deltar i det lokale dagliglivet som nabo og innbygger i lokalsamfunnet.

Ved at politiet påtok seg oppgaver knyttet til opprettholdelse av de sittende regimer, førte også til mindre effektiv kriminalitetsbekjempelse. Dette kombinert med blant annet underbemanning, lave lønner og dårlig utdanning førte til at politiet ofte tok snarveier i forbindelse med etterforskning av kriminalitet:

Those who held weapons and had information on security provision (or the lack of it) were in a unique position to exploit their advantage during times when pay was low and irregular. Their corruption became as endemic as their incompetence in the eyes of most populations. In African states law ceased to function in many areas (ibid:72).

Politiet i de nye afrikanske statene fikk oppgaver knyttet til å sikre de sittende regimer og ble ofte oversett med tanke på ressurser og mannskap. Oppgaver i det sivile samfunnet ble neglisjert og kriminalitet og korrupsjon fikk fritt spillerom. Utover 1980-tallet spredte demokratiseringsprosesser seg over det afrikanske kontinentet. I neste del skal jeg se nærmere på politiets rolle i samtidens Afrika og hvordan politiet spiller sin rolle i de demokratiserte samfunnene. Også andre sikkerhetstilbydere vil trekkes inn i det videre for å vise kompleksiteten i det afrikanske sikkerhetsmarkedet.

Afrika i dag – alternative sikkerhetstilbydere

Den svake posisjonen politiet har blant folk i Afrika har ført til at en i samtiden har en rekke forskjellige organiseringer som alle opererer på det som i Europa tradisjonelt har vært politiets arena. Baker fremhever at: "Self-policing of African communities can be said to be the historical norm, with state policing in some cases having been introduced alongside or even obscuring it, but never eradicating it" (Baker 2008:74). Politiets manglende evne til å tjene det sivile samfunn, har ført til at andre strukturer for kriminalitetsbekjempelse og forebygging har fått spille ved siden av det statlige politiet. Jeg skal i det følgende kort se på noen av disse.

To former for sivil "rettferdighet" hvor folk bryter inn er *Mob Justice* og *Vigilant-grupper*. Lynsjinger fra mobgrupper er vanlig over det meste av kontinentet. Slike lynsjinger er når grupper av sivile avstraffer mistenkte kriminelle. Hendelsene er tilsynelatende spontane, men i følge Baker, ofte initiert av karismatiske og innflytelsesrike personer (ibid:78). Ofre fra mobgrupper kan bli alt fra banket opp, drept og brent. De årlige rapportene fra Uganda Police Force viser at det er en rekke saker knyttet til lynsjing hvert år. I 2010 var det en oppgang på 7,5 % fra året før (www.upf.go.ug). Dette er en veldig lokal, men utbredt, form for rettferdighet. "Being a very localised form of policing it enjoys widespread support, which makes the police reluctant to investigate it and, if they do, makes it very difficult for them to obtain evidence" (Baker 2008:81).

Mens mobgrupper er kortvarige, spontane grupper knyttet mot spesielle saker og mistenkte kriminelle, er vigilantgruppene mer organiserte. Vigilantgrupper er organisert av private borgere, og de ønsker å opprettholde lov og orden og bruker gjerne vold for å kontrollere kriminaliteten. De

kan operere på siden av politiet, i samarbeid med dem, der hvor politiet er lite tilstedeværende, men arbeider i det store og hele uavhengig av politiet. Gruppene vil ofte bryte loven for å nå sine mål: ”They are characterized by reactive, *ad hoc* and often violent methods of control” (ibid:81).

Gruppene er organisert av lokalsamfunnet og kan gjerne vokse fra små grupperinger til å bli større deler av lokaladministrasjonen. Suzette Heald skriver i sin artikkel *State, Law, and Vigilantism in Northern Tanzania* (2005), at det som var lokale organiseringer i det sentrale Tanzania, «have become an integral part of the administrative structures of vast areas of rural Tanzania» (ibid:265). *Sungusungu*-gruppene hun beskriver ble opprettet av lokalsamfunnene i 1980-årene, mens de sent fikk fotfeste i det nordlige området. Da de klarte å penetrere områdene her, var det med støtte fra staten. ”It emerged only with strong state support, with the administration in effect mandating local communities to codify their own laws and impose their own punishments” (ibid:266).

Slike lokale grupperinger, basert på lokalsamfunnets deltakelse og med statens velsignelse finner man en rekke steder i Afrika. De kan være organisert av lokaladministrasjonen, markedsorganisasjoner eller handelsgrupperinger. I Kampala finner en for eksempel at i taxiparkene er det Uganda Taxi Operators and Drivers Association (UTODA) som står ansvarlig for sikkerheten: ”A Law Enforcement Department, trained by the police and LC, arrests thieves and other criminals operating in the taxipark” (Baker 2008:124). På den andre siden, kan det når de lokale organisasjonene ikke fungerer oppstå andre måter å løse konflikt på. Simeon Mesaki beskriver i sin artikkel *The Tragedy of Ageing: Witch Killings and Poor Governance among the Sukuma* (2009), hvordan eldre kvinner blir drept med bakgrunn i å bli beskyldt for å være hekser. Det er gjerne kvinnens egen familie som står bak dette, og i konflikt om arv og lignende tar familiemedlemmer kontakt med ”con men” som opererer som tradisjonelle helbredere, og disse sørger for å ta livet av kvinnene. ”For one thing, witch finding and the killing of witch suspects has become a lucrative business”(ibid:87). Andre organisasjonsformer finnes i samfunnet, som *sungusungu*-grupper, men disse sees ikke som effektive midler i konfliktløsningen med de eldre.

Disse formene for kriminalitetsbekjempelse er uformelle og spiller gjerne ikke på samme side som loven, spesielt som Mesakis studie viser, men disse formene opplever likevel stor popularitet i befolkningen. Andre grupper som også opererer på kant med loven, eller tar loven i egne hender er blant annet religiøse grupper, etniske og politiske militser. Disse gruppene er knyttet sammen mot en større helhet, det være seg religion, etnisk gruppe eller politisk tilhørighet, i motsetning til vigilantgruppene som er basert på lokalsamfunnets deltakelse. Uformelle sikkerhetsgrupper med kommersielt grunnlag opererer også en rekke steder. Som en videreføring av vigilantgruppene, opererer slike grupperinger med et sterkt økonomisk motiv. De kan vokse seg store under beskyttelse av politiske eller økonomiske aktører:

In other words they commodify the violence they wield. Political agents may see informal commercial security groups as the solution to the crime wave in an area that threatens their legitimacy and popularity. In such a situation these security groups may assume a public and community role, rather than (or as well as) one intended for the benefit of a group or persons (Baker 2008:91).

Selv om disse gruppene kan ha en sterk posisjon i samfunnet, og er støttet av politikere opererer de på siden av loven, og straffer mistenkte forbrytere på forskjellige måter før de overlates til politiet. Eller de avstraffer den mistenkte uten at politiet kobles inn. Særlig problematisk blir det da mistenkte kriminelle avstraffes med bakgrunn i mistanke og ikke rettslig dom.

Private sikkerhetsselskap i Afrika

En annen kommersiell aktør, som opererer innenfor statens reguleringer og med statens godkjenning er de private sikkerhetsselskapene. Disse har de senere årene fått en kraftig oppsving. Dette følger blant annet av en økt velstand blant grupper i den afrikanske befolkning, økt kriminalitet og økt frykt for kriminalitet. Som et alternativ til det statlige politiet, men likevel innefor landets lover, blir dette et ettertraktet alternativ for en rekke grupper.

Abrahamsen og Williams fremholder at det særlig har vært to motpoler i studiet av private sikkerhetsselskap. Den ene siden fremhever at det statlige maktmonopolet er svekket og dermed også at staten står svakere:

This is of course a well-known theme in studies of globalisation, which is frequently seen as indicating a long-term shift from state-centric forms of governance towards dispersal of power and authority towards private actors and international organisations (Abrahamsen & Williams 2007:238)

Den andre siden fokuserer på private sikkerhetsselskaper som leiesoldater eller "mercenaries" og sidestiller dem med mafiagrupperinger og "militias" (ibid.). Særlig i litteratur fra Afrika har private sikkerhetsaktører blitt plassert inn i denne boksen. Abrahamsen og Williams, hevder, selv om nødvendigvis ikke noen av tilnærmelsene er helt feil, får man ikke hele bildet dekket gjennom noen av tilnærmelsene:

In short, assuming that private security is either an erosion of state authority, or that it stands outside legitimate (state) authority, obscures the breadth of its operations and the

conceptual and political challenges it poses to understanding the nature and functioning of authority in the contemporary global order (ibid:238)

Bildet er mer komplisert enn som så, sier forfatterne. Flere aspekter spiller inn og nyanserer forholdet mellom private sikkerhetsselskaper og statlige aktører. Selv om det fortsatt er lokale sikkerhetsselskaper som er det vanlige, har det i nyere tid vært en "emergence of powerful global PSCs, which by virtue of their reach, resources and revenues constitutes an increasingly significant presence in international politics" (ibid:239). De går så videre og definerer autoritet for PSC. Ikke-statlig autoritet er økende og private sikkerhetsselskapers autoritet defineres av forfatterne ut fra tre nøkkelhendelser: "First, the dominance of neoliberal economic politics; second, the commodification of security and its concomitant constitution policies as a realm of expert knowledge; and, third, the integration of PSCs into 'hybrid' security networks" (ibid: 241). Jeg vil i det følgende gå litt nærmere inn på disse tre nøkkelpunktene og diskutere disse grundigere.

De neoliberale økonomiske tankene setter ett fritt marked i førersetet. Markedet styrer, og alt er gjenstand for handel i markedet, så også med sikkerhetstjenester. Den private eiendomsretten står sterkt og særlig i den sammenheng kan private sikkerhetsselskaper operere på markedet: "The 'market authority' of PSCs is inseparable from the ascendancy of neoliberal ideas, and the most basic form of authority exercised by PSCs is that which they derive from property rights, and from the 'principal-agent' relationship between private security and the private property of their clients" (ibid:241). Den private eiendomsretten legger da til rette for at handel rundt sikkerheten for denne eiendommen: "the power of private security personnel derives principally from their being legal 'agents' of those who control or own private property" (ibid:241), noe som fører inn på neste punkt i diskusjonen.

Sikkerhetstjenester har blitt gjort til handelsvarer i det frie markedet: "the neoliberal transformations of the last three decades have seen not only a substantial outsourcing of public security, but also an increasing acceptance of PSCs' status as market actor who provide a 'service' that can be bought and sold on a free market" (ibid:241). Private sikkerhetsselskaper blir leverandører av varer i konkurranse med andre sikkerhetsleverandører, som for eksempel det statlige politiet. Dette har igjen løst opp statens maktmonopol og sikkerhet er ikke lengre ett foreliggende for staten alene. Dette vises også gjennom andre mer uformelle aktører i sikkerhetsmarkedet som jeg tidligere har snakket om.

Disse trendene har da ført til en hybrid sikkerhetspolitikk, der en finner både statlige og private leverandører. Disse kan jobbe sammen i visse situasjoner og ha lite med hverandre å gjøre i andre. Abrahamsen og Williams trekker frem at selv om en økning i privat sikkerhet kan se ut som en svekkelse i statlig autoritet: "there is increasing evidence to suggest that the strict public-private

distinction is losing it relevance both empirically and conceptually” (ibid:242).

I visse tilfeller jobber også de private sikkerhetsselskapene på siden av staten og utenfor lovens rammer eller i gråsoner. Som en av flere aktører i sikkerhetsmarkedet, blir likevel det viktig og holde seg noenlunde innenfor rammene samfunnet setter.

Simelane hevder at:”the growth of private security in Swaziland has a direct relation to the state's abdication of it's duty to provide security to it's citizens” (2008:600). Dette er en trend Baker har sett i store deler av Afrika, og eksemplifisert med studier i Uganda og Sierra Leone (2008). At staten overlater mer av vaktoppdragene til private sikkerhetsselskaper mener han spiller sammen med ett lavt antall politifolk i forhold til innbyggertall og dermed må flere sikkerhetsleverandører arbeide sammen for å dekke behovene. Simelane trekker derimot frem at det i Swaziland er en høy andel av politifolk i forhold til innbyggertallet, faktisk langt høyere enn FNs anbefalinger (Simelane 2008:603).

Det er særlig rikfolket som kan benytte seg av private sikkerhetsselskaper hevder han videre. Sikkerhetssektoren har i Swaziland først og fremst vært rettet mot elitene, først koloniherrerne, deretter kongefamilien og i senere tid den økonomiske eliten: ”In this setting of extreme inequality, security has come to mean the protection of the economic interests of the rich and the development of the private security sector is a strategy used to achieve this goal” (ibid:601). Tjenestene til de private sikkerhetsselskapene er forbeholdt dem som har råd til dette, noe som fører til at den fattige majoriteten er overlatt til det statlige politiet, som i det store og hele er ineffektivt og fremmed for befolkningen. For dem som har råd er sikkerhetsselskapene en god hjelp i beskyttelse mot kriminalitet, mens resten er overlatt til seg selv.

Sikkerhetssektoren i Uganda

It is not just the state police that provide policing agencies initiated and regulated by the state. In Sierra Leone and Uganda the military, the ministry of tourism and the ministry of mines, quite apart from local authorities, also play a role in authorising policing. They form a complex network of policing beyond the state police, but not beyond the state (Baker 2006:61)

Baker trekker fram en rekke slike alternativer til det statlige politiet i sin artikkel *Beyond the State Police in Urban Uganda and Sierra Leone* (2006) og i boken *Multi-Choice Policing in Africa* (2008). Jeg skal gå inn på noen av disse formene for ”policing” i det følgende, for å vise hvordan man forsøker å bekjempe kriminalitet i Uganda og da spesielt i Kampala.

Når det kommer til det statlige politiet i Uganda, er det underbemannet og mangler i stor

grad nødvendig utstyr: "One sub-district of over two million had just 184 personnel and one motor bike, whilst in Fort Portal the police had no vehicles or motorbikes to cover a town of 45,000" (Baker 2008:108). Anseelsen til politiet har endret seg til det bedre de siste årene, men fortsatt møter politiet i Uganda kritikk blant annet knyttet til korrupsjon og massearrestasjoner. Jeg var selv ved flere anledninger vitne til polititjenestemenns forsøk på å skaffe seg ekstra penger. Jeg vil komme med noen hendelser her. På mandagene jobbet jeg, som jeg har fortalt innledningsvis, som DJ på en nattklubb i Kampala. Jeg spilte musikk på reggea-night og det var da mye rastafarier på stedet. Utenfor klubben stod mange av dem å røykte marihuana, og ved en anledning så jeg politiet komme med en liten lastebil full av tjenestemenn som omringet gruppen som stod og røykte. Jeg holdt meg litt på avstand og observerte, før jeg trakk meg unna og inn i lokalet igjen. Etter en stund kom personene som hadde blitt stoppet av politiet inn i lokalet og jeg spurte en av dem hva som hadde hendt. Siden de hadde inntatt ulovlige narkotiske midler, hadde politiet loven på sin side for å arrestere dem, men alle som en betalte seg ut av situasjonen med småbeløp.

Da jeg skulle reise hjem fra feltarbeidet ble jeg kjørt til flyplassen av en gruppe venner. Vi var en person for mye i bilen, men det skulle gå bra mente sjåføren. Vi måtte passere en kontrollpost politiet hadde satt opp, på vei inn på flyplassen og sjåføren ble da følgelig tatt ut av bilen. Etter en god stunds diskusjon, betalte sjåføren politiet en ukjent pengesum og vi fikk kjøre videre. I bilen fortalte sjåføren at politifolkene hadde truet med å beslaglegge bilen og arrestere ham, og han mente de holdt ekstra hardt på denne linjen siden de så at det var en hvit mann i bilen. Det kunne da være mer penger å hente, mente han, men han hadde klart å avverge høyere beløp og vi fikk kjøre videre. Disse to eksemplene viser at politiet ikke følger loven i alle situasjoner, men lar lovbrøtere passere mot betaling. I begge episodene var det brutt lover, og i begge episodene fikk lovbrøterne slippe unna.

Politiet blir videre brukt av myndighetene til å hindre opposisjonen i og effektivt drive valgkamp. Baker trekker frem hendelsene rundt valget i 2005 for å illustrere dette. "In March 2005, for instance, police allowed demonstration in Kampala in favour of Museveni running as president, but banned one that was to be held in opposition. When the rally took place they used water cannon, tear gas and pepper spray to break it up" (ibid:109). Politisk bruk av politiet har jeg diskutert tidligere i dette kapittelet, og igjen kan man se at i de nye statene i Afrika er regimesikkerhet ett sentralt anliggende for politiet. Rutts mente Uganda var et gun-rule. Med dette mente han, at siden regimet hadde kommet til makten ved hjelp av væpnet konflikt, var det denne måten de visste å holde på makten. Han mente de ikke hadde en legitimitet i folket, og brukte truende midler og trussel om våpen for å kontrollere befolkningen.

I en kontekst der hvor ikke det statlige politiet sees som en tilfredsstillende løsning, søker man gjerne andre måter å løse problemene på. Ulike aktører og muligheter finnes innefor

sikkerhetssektoren og en står ovenfor valg når en skal velge hvilke aktører en skal benytte seg av. Valgene er i følge Baker basert på ”’what is available’, ‘what works best’ and ‘what can I afford’, more than issues of who controls the policing body and to whom they are accountable”(Baker 2006:58).

I fortsettelsen vil jeg se på noen av de aktørene som finnes i sikkerhetsmarkedet i Uganda. Hovedfokuset vil være på private sikkerhetsselskaper, men jeg vil også nevne andre aktører. Jeg vil avslutningsvis komme med konkrete eksempler fra feltarbeidet mitt, som viser hvordan personer jeg har møtt velger sikkerhetsleverandører og hvordan disse kan velge på en annen måte en resten av befolkningen.

Sikkerhetstjenester for folk flest

De statlige aktørene er oftere opptatt av å sikre statens stabilitet og regimets sikkerhet. Politiet har som sagt ofte måtte påta seg oppgaver som er borte fra kriminalitetsbekjempelse og å tjene lokalsamfunnet. Også militæret blir benyttet på denne måten, og en rekke forskjellige militære og paramilitære enheter bidrar i kriminalitetsbekjempelse og for å beskytte regimets ledere. Jeg skal ikke konkret gå inn på de enkelte militære enheten som opererer i Uganda, men bare nevner dem som en del av sikkerhetslandskapet. Det var ikke uvanlig å se militærenheter i gatene i Kampala under mitt feltarbeid. De beveget seg i grupper, med våpen i hendene og jeg følte de ble mottatt med frykt av mennesker som støtte på dem i gatene. Da militæret først og fremst er for regimets sikkerhet, blir de gjerne distansert fra folket. I forbindelse med en militæraksjon knyttet til væpnede ran i Uganda, referert til som ”Operation Wembley”, ble metodene til militæret kritisert for: ”arrogance, seizing goods with no evidence and framing people” (Baker 2008:110).

Om distansen mellom vanlige folk og militæret er stort, er militæret til tider vaktpersonell for innflytelsesrike mennesker. Jeg beskrev i første kapittel et møte med en sentral person i Internal Security Organisation og hvordan jeg måtte gjennom en militærkontroll for å komme inn i huset hans. Det var her tydelig at personer med makt beskyttes på en helt annen måte enn den resterende overklassen. Mens pengesterke personer velger private sikkerhetsselskaper til å ta seg av vakthold rundt privatbolig, er det hos maktpersoner militæret som ivaretar denne jobben.

Militæret har tatt politiets oppgaver i stor grad i Uganda, som det er også har gjort i store deler av Afrika ellers. ”Military policing has proliferated under Museveni, reflecting the insecurity of the regime in the face of rebels, terrorists, organised crime and regional states with intent to destabilise Uganda” (Baker 2008:113). Ved demonstrasjoner, rundt valg og valgkamper har militære og paramilitære grupperinger grepet inn og arrestert eller på andre måter fjernet uønskede personer. Militæret og ulike paramilitære grupper spiller en rolle i sikkerhetslandskapet i Uganda,

men er ikke en tilgjengelig ressurs når det kommer til kriminalitetsbekjempelse for folk flest. Her vil det heller være andre institusjoner som vil bli tatt i bruk.

Lokalrådet har en viktig posisjon i kriminalitetsbekjempelsen i Uganda: "... the lower local government levels of the tired structure of LCs (...), that is the village (LC1), parish (LC2) and sub-county (LC3), were given responsibility amongst other things for law and order" (Baker 2008:115). Alle voksne personer automatisk medlem av sitt LC1 og er med å velge en komité på ni personer som skal administrere lokalpolitikken (Baker 2006:63). Det er her hvor folk først og fremst henvender seg for å løse problemer innen den lokale konteksten. Baker påpeker at det er en sterk tilhørighet til LC1, og disse blir gjerne sett på som en institusjon løsrevet fra staten: "Though state initiated and regulated, it is evident that they are regarded by local people as institutions under their own control, rather than that of the state" (ibid:64).

Et annet tiltak i lokalsamfunnene er *Crime Prevention Panels*. Disse er initiert av politiet og staten, men drevet av lokalsamfunnet:

They consist of local residents that are trained in crime prevention with a view, not only to empowering people about crime prevention and the requirements of the law, but also that citizens and communities will accept responsibility themselves for law and order in their locality (Baker 2008:120).

Disse formene for lokal kriminalitetsbekjempelse finnes stort sett i urbane kontekster i Uganda og er basert på lokalsamfunnsnivå eller gjennom yrkesorganisasjoner. Disse formene for kriminalitetsbekjempelse ligger nært folket og forutsetter den deltakelse av lokalsamfunnet og dermed har de blitt vellykket og populære. I tillegg finner man også organisasjoner som er initiert av andre enn staten, men som er godkjent av styresmaktene. Et eksempel her er overnevnte UTODA som driver taxiparkene i Kampala og dirigerer trafikken rundt disse, og i tillegg arresterer kriminelle her. Markedsorganisasjoner har også opprettet sikkerhetstiltak på markeds plassene, og organiserer vakthold, løser konflikter og sanksjonerer regelbrytere på forskjellige måter.

Disse ulike måtene for kriminalitetsbekjempelse ligger nærmere befolkningen enn politiet og militæret, og samtidig involverer det lokalbefolkningen. De fremstår som valgmuligheter i sikkerhetsmarkedet, og er alternativer til statens maktmonopol. Jeg vil videre se på de kommersielle sikkerhetsselskapene, og hvordan disse blir en valgmulighet som i større grad er forbeholdt den rikere delen av befolkningen.

Private sikkerhetsselskap

I tillegg til statlig initierte og kontrollerte aktører i sikkerhetssektoren, finner man også en rekke private og kommersielle aktører. I følge Bruce Baker finnes det rundt 87 registrerte kommersielle sikkerhetsselskap i Uganda (Baker 2008:127). Dette er i aktører i ulike grad av seriøsitet, og en finner de aller flest av de store internasjonale selskapene, som for eksempel Group4Securiore. Med et så stort antall selskaper som opererer i markedet, er dette også arbeidsplass for en rekke mennesker i Uganda, og da spesielt Kampala, hvor en ser sikkerhetsvakter over alt i bybildet. Det private kommersielle sikkerhetsmarkedet kan sies å være i stor grad et urbant fenomen, da det er her de største og fleste kundene av sikkerhetstjenestene er å finne. Baker fremholder at det ikke bare er økning i kriminalitet som er årsaken til denne økningen av private sikkerhetsselskap men også; "the strategic withdrawal of the police from guarding" (2008:125).

På den ene enden av skalaen finner man de store, gjerne internasjonale og utenlandsk eide firmaene som selger sikkerhetstjenester. Disse "offers a range of security services such as guarding, VIP protection, risk assessment and corporate protection to companies, banks and embassies" (Baker 2008:126). På motsatt side av skalaen finnes mindre, lokalt drevne firma. Disse fokuserer på "providing guards for individual properties and businesses" (ibid:126). Rekrutteringspolitikken varierer i de ulike firmaene. Mens noen er skeptiske til personell med bakgrunn fra militæret eller politiet, søker andre firma nettopp disse, blant annet for å slippe utgifter med trening og opplæring (ibid:126).

Når det så er ett så stort antall aktører innen sikkerhetstjenester i Uganda, blir det da også en konkurranse mellom de ulike aktørene, og det å tilby en best mulig vare blir viktig for selskapene som opererer på dette markedet.

Det statlige politiet har da ikke lengre monopolmakt på risikominimering, og folk blir i større grad tvunget til å velge mellom flere alternativer innen sikkerhetsdiskursen. Oppgaver som tidligere var tillagt politiet, blir tatt over av andre aktører, og det blir et mer komplekst bilde å forholde seg til. Som nevnt tidligere, så er en av faktorene menneskene som skal velge sikkerhetsleverandør, må ta med i regnestykket, er hva man har råd til å velge. Når det gjelder de private, kommersielle sikkerhetsfirmaene, er det kanskje først og fremst den urbane overklassen som har råd til å benytte seg av disse.

Loader referer til Jones og Newburn som sier at; "the battle for business in a burgeoning security market is one, which, in the long run, the public police have little chance of winning" (Loader 1999:378). I ett sterkt kommersialisert sikkerhetsmarked er det gjerne kroner og øre som regjerer og da nødvendigvis ikke det offentlige politiet og landets lover som står i høysetet.

"Private security may have legal recognition and official approval, but many police

officers regard them as rivals and/or in collusion with criminal actors” (Baker 2006:10). Dette kan nok stemme i den grad at med et så stort antall selskaper som opererer på markedet i Uganda så finnes det nok en andel av useriøse aktører, som har tilknytning til kriminelle elementer. Dette kunne tydelig sees i avisene i landet, da det ofte ble trukket frem at kriminelle var forsynt med våpen fra sikkerhetselskaper, eller rettene sagt fra ansatte i sikkerhetselskapene.

Den urbane overklassen, som er mitt fokus her, har en større mulighet til å velge mellom forskjellige aktører innen sikkerhetssektoren. Menneskene her, har råd til å betale for det private sikkerhetselskapet om det skulle være ønskelig, og er også den største private konsumenten av disse tjenestene. Gjennom sitt forbruk av private sikkerhetstjenester på siden av det statlige politiet, skaper man en grense mellom dem som har råd til dette og dem som ikke, som igjen opprettholdes gjennom nettopp dette konsumet av tjenester.

Men også blant overklassen finnes det ulike nivå av sikkerhet. Blant den politiske eliten er det ikke private aktører som er ansvarlig for sikkerheten. Derimot finner man her at det ofte er militæret som har ansvar for vakt og sikkerhet. Hos den øvrige overklassen finner man derimot at vakt holdet var utført av private sikkerhetsfirmaer, som ikke hadde annen tilknytning til staten enn at de var godkjente firma. Også der jeg bodde, var det private firma som tok seg av sikkerheten, i hvert fall i starten av mitt opphold. Etter hvert ble det innleide firmaet fjernet, og vakt holdet ble overtatt av internt ansatte i firmaet som bygde ut estaten hvor jeg bodde.

Jeg har i dette kapitlet sett på forskjellige aktører i sikkerhetsmarkedet i Uganda. Jeg har forsøkt å vise hvordan menneskene der har muligheter til å velge leverandører av sikkerhetstjenester og kriminalitetsbekjempelse utenfor det statlige politiet. Diskusjonen har fulgt Bruce Bakers studier om multi-choice policing i Afrika, og jeg har kommet med noen av mine etnografiske eksempler opp mot denne virkeligheten. Private sikkerhetstjenester er utbredt, og da i særlig stor grad blant de øvre klasser. Økonomisk styrke, samt at man føler seg mer utsatt med bakgrunn i sin posisjon kan virke inn i valg av sikkerhetsleverandør. Jeg skal avslutningsvis i dette kapitlet se på noen eksempler fra mitt feltarbeid med tanke på valg av sikkerhetsleverandør blant overklassen.

Sikkerhet i hverdagen - et case

Rutts og Brown, som jeg introduserte i et tidligere kapittel, vokste som sagt opp med sin bestemor etter at foreldrene gikk bort. Deres bestemor er en eldre kvinne som deler livet sitt mellom Kampala og landsbyen Kyambura hvor familien kommer fra vest i Uganda. Hun

hadde i sitt yrkesaktive liv jobbet for myndighetene i Kampala og vært ansvarlig for administrasjonen i ett større område i vest Uganda under forskjellige regimer, og hadde således en sterk maktposisjon i regionen. Hun var med det også avhengig av personlig vakt hold. Dette behovet hadde vært større tidligere, enn hva det var da jeg traff henne under feltarbeidet mitt. Likevel hadde hun en vaktmann ansatt hos seg, som hadde ansvar for døgntkontinuerlig vakt hold på eiendommen i Kyambura. Han vaktet huset hennes, også nå hun ikke var tilstede. I Kampala var det ansatt vakt hold på estaten hvor hun bodde.

Da hun jobbet for myndighetene hadde det vært militæret som hadde stått for vakt holdet rundt eiendommen. Jeg traff også i landsbyen en av hennes tidligere sikkerhetsvakter, fra tiden med større omveltninger i Uganda og han fortalte om en helt annen tid. Da var huset inngjerdet og til en hver tid lå det soldater på vakt i skogen rundt huset for å beskytte henne. Det skal her sies at familien ved flere anledninger, med bakgrunn i statskupp, har måtte flykte ut av landet. Jeg ble tatt med til en rekke steder som var etapper på fluktruten de hadde brukt til Kongo da jeg var på besøk hos henne. Forsatt var denne ruten klar om det skulle være behov for å gå i eksil igjen. Dette er muligens et noe spesielt case, klare fluktruter er ikke normen blant overklassen. Men da denne kvinnen var i den politiske eliten under sin yrkesaktive karriere, var hun mer utsatt for represalier fra politiske motstandere ved statskupp og flukt var da en mulighet for å slippe unna dette.

Etter at hun gikk av med pensjon og med stabilisering i det offentlige styret, er det likevel ikke ett presserende behov for ekstra sikkerhet rundt denne damen, og hun er ikke lengre beskyttet av militæret. Men hun føler hun trenger noe sikkerhet og hun har derfor en væpnet vakt på eiendommen sin. I en samtale hjemme hos henne, kom det alltid tilstedeværende våpenet opp som samtaleemne. Den nåværende vakten hadde aldri avfyrt dette våpenet og behandlet det ikke som våpen bør behandles. "I am anxious when he treats the rifle as a rock", mente Rutts og fremholdt at det ikke førte med seg en følelse av økt sikkerhet ved å ha en mann som ikke kunne behandle skytevåpen gående rundt på eiendommen med skarpladd rifle. Videre mente han at siden vakten ikke kunne være særlig fornøyd med livet. Han hadde ikke hatt fri på ti år utenom et par timer hver dag, da han fikk besøke familien sin. Rutts mente han da kunne være en risikofaktor i seg selv. Hva om han en dag fikk nok og brukte våpenet mot seg selv eller mot noen i husstanden han var ansatt for å beskytte? Ett tredje punkt Rutts tok opp, var hvorfor skulle man ha våpen i en fredelig tid, da de aldri hadde hatt med seg våpen på flukt.

Bestemor, som hadde hatt sikkerhetsvakter store deler av sitt voksne liv, mente at dette var absolutt nødvendig for henne. Vakten hun hadde, var den eneste hun stolte på, derfor måtte han være tilstede da hun var i Kyambura og ellers passe huset når hun var fraværende. I

den rurale konteksten var det tillit som var sentral for henne. Gjerdene var tatt ned rundt huset og hun hadde nå bare en vakt, og da var det viktig at hun stolte på ham. I Kampala var det kommersielle sikkerhetsselskap som beskyttet estaten der hun bodde og forholdet til dem var et annet. Her var både estaten inngjerdet og det var i tillegg murer rundt huset hennes. I Kampala var sikkerheten en tjeneste hun kjøpte, og så lenge selskapet gjorde jobben sin var det greit for henne. I landsbyen var det et mer personlig forhold og tillit til vakten var viktig for henne.

En kan se tre nivå av sikkerhet i dette eksempelet. For det første, da hun arbeidet for styresmaktene var det militæret som stod for sikkerheten. Hun var på den tiden mer utsatt for farer og måtte flykte ved flere anledninger. Som en del av den politiske makteliten, kunne hun være mer utsatt for farlige hendelser og dermed sørget staten for å sikre henne.

Etter hun pensjonerte seg, sørget heller ikke staten for sikkerheten for henne og hun var ikke lengre like utsatt. Vakten i Kyambura var viktig å ha tillit til, da han var den eneste som passet på huset og henne, mens det i Kampala var et sikkerhetsselskap som ivaretok vaktholdet for estaten hun bodde på. Mens det i Kampala var enklere å bytte ut vaktelskapet om de ikke gjorde jobben sin og beboerne var misfornøyde, måtte hun i Kyambura ha noen hun hadde tillit til. Å ansette noen andre var her ett for stort usikkerhetsmoment, og hun ønsket dermed ikke å gjøre dette. Dette førte også til at vakten hennes her hadde sikker jobb og kunne dermed brødfø familien sin. Ubekvem arbeidstid til tross, konsekvensene av å slutte ville også være stor for vakten. En kan på så måte si at disse to stod i et visst avhengighetsforhold til hverandre.

I den urbane konteksten vil det være lettere å bytte sikkerhetsleverandører, samtidig som det er lettere for vaktene å bytte jobb eller arbeidsgiver. Her er det gjerne selskaper som beskytter flere mennesker under ett, gjennom estater eller boligområder. I den rurale konteksten er det ett større avhengighetsforhold mellom arbeidsgiver og arbeidstaker og endringer er ikke like enkel å foreta.

Avslutning

I dette kapittelet har jeg sett på konsumbegrepet og diskutert hvorvidt sikkerhetstjenester kan sees på som varer i et marked. Jeg har forsøkt å vise hvordan sikkerhetsmarkedet har kommersialisert privat sikkerhet og hvilke implikasjoner dette kan få for sosial status. Konsum av sikkerhetstjenester er ikke bare knyttet opp mot det å gjøre hverdagen tryggere og minimere farer, men også en handling som sier noe mer om konsumenten. Gjennom konsum av sikkerhetstjenester sier man noe om sin posisjon og jeg vil

se dette som en måte å vise resten av befolkningen at man er vellykket. Dette er noe jeg skal gå grundigere inn på i neste kapittel.

Jeg har i videre sett på sikkerhetsmarkedet i Afrika og Uganda, illustrert særliggjennom Bruce Bakers arbeider fra en ugandisk kontekst. En rekke aktører operer innen dette markedet og en har et system som Baker kaller *multi-choice policing*. Valgene innenfor dette systemet baseres på en overveining av en rekke faktorer, det være seg hva som er tilgjengelig, hva som fungerer best og hva man har råd til. De øvre klasser har mest valgmuligheter, da de har økonomiske muskler til å kjøpe tjenester som majoriteten i Uganda ikke har råd til. I neste kapittel skal jeg se nærmere på konsumet av sikkerhetstjenester hos de øvre klasser i Kampala.

-Kapittel 6-

Sikkerhetstjenester som statussymbol

Jeg snakket i forrige kapittel om sikkerhetsmarkedet i Uganda og hvordan dette kan sees som et marked der man ganske fritt kan velge sikkerhetsleverandør, ut fra visse forutsetninger. Konsum blir ett viktig ord i så tilfelle. Når sikkerhetstjenester blir gjort til konsumvarer og operer i ett marked, kan man se bruk av disse tjenestene som konsum blant folk i Kampala. Kvinnen i Kyambura blir ett godt eksempel på hvordan samme person kan konsumere disse tjenestene på ulike måter i ulike kontekster.

Jeg vil i dette kapitlet se på hvordan konsum av sikkerhetstjenester sier noe mer om overklassen enn at man ønsker å beskytte seg mot farer. Jeg vil hevde at dette også har å gjøre med å vise omverden at man har oppnådd en posisjon i samfunnet og ta avstand til andre grupper av befolkningen. Sikkerhetstjenestene kan fungere som symbol på status og at dette er en tanke som ikke bare opptar overklassen. Som sosiale markører kan sikkerhetsanordninger være hjelp i en sosial mobilitet også for mindre velstående individer og grupper.

Tegn og betegnet - Symboler

Jeg skal kort se på symboler og hvordan symboler har blitt tolket og diskutert av noen forskjellige antropologer. Symboler er tegn som står for noe annet. I Norge kan kongekronen er et symbol for kongen og monarkiet. Ved nattverden er oblatkjeksens et symbol for Jesus og flagget er et symbol for nasjonen. I ritualer spiller symboler en viktig rolle og handlingen i ritualen kan sies å være symbolske handlinger.

Pierre Bourdieu sier i *Language and Symbolic Power* (1991) at grunnlaget for sosiologien om symbolske former ble lagt av Durkheim: "With Durkheim, the forms of classification cease to be universal (transcendental) forms and become (as is implicitly the case in Panofsky) *social forms*, that is, forms that are arbitrary (relative to a particular group) and socially determined"(ibid:164). Symboler er ikke enstydige, og blir tolket i en hver situasjon. Symbolspråket er et offentlig språk, i og med at det må tolkes og kontekstualiseres, for så å tillegges en mening. Oblatkjeksens er kun en kjeks utenfor sin religiøse kontekst, mens den i kirkerommet står for Jesu' legeme.

Kultur som symboler

I antropologien er symboler et viktig aspekt i kulturanalyse, og særlig i et aktørorientert perspektiv er symboler viktig å se på. For Clifford Geertz er det å se etter mening i sosiale handlinger og situasjoner det sentrale ved analyse av kultur. Kultur er for Geertz, symbolske handlinger. "Once human behaviour is seen as (...) symbolic action - action which, like phonation in speech, pigment in painting, or sonance in music, signifies - the question as to whether culture is patterned conduct or a frame of mind, or even the two somehow mixed together, loses sense" (Geertz 1993:10). En må se hva handlinger betyr, hva som ligger innbakt i handlingen. De symbolske aspektene ved handlinger er det sentrale å trekke ut. For å ta ett eksempel Geertz selv trekker frem is boken *The Interpretation of Culture* (1993 [1973]): Blinking kan sees på flere måter. Det kan være en bevisst handling eller det kan være rusk i øyet. Er det en bevisst blinking, er det viktig å se på forholdene rundt blunkingen. Konteksten rundt blunkingen er viktig. Er det for å flørte personen blunker, eller blunker man for å understreke en konspirerende handling, eller er blunkingen en parodierende handling. For analytikeren blir det viktig å beskrive situasjonen bredt, for så å trekke ut meningen i handlingen. Samme symbolske handling kan ha ulike meninger. Videre er kultur offentlig. Blunker man, vil det være rettet mot noen som tolker dette. Avsender må også vite meningen av denne handlingen og hvordan det gjøres, med andre ord vite om kulturens spilleregler. Ved å ta med alle disse elementene i beskrivelsen av blunkingen har man hva Geertz kaller 'Thick Description'. Det er dette som er antropologens oppgave i sine analyser, å beskrive de sosiale situasjonen på en rikest mulig måte, for å kunne forstå mening i det sosiale liv.

For å oppsummerer Geertz, er han opptatt av å se kultur som symbolske systemer, der aktørenes handlinger har en mening i seg. Å finne denne meningen er å se kultur:

Culture is most effectively treated, the argument goes, purely as a symbolic system (the catch phrase is; "in its own terms") by isolating its elements, specifying the internal relationships among those elements, and then characterizing the whole system in some general way – according to the core symbols around which it is organized, the underlying structures of which it is a surface expression, or the ideological principles upon which it is based (ibid: 17).

Rollespill

I boken *The Presentation of Self in Everyday Life* (1990 [1959]) legger Erving Goffman

frem en dramaturgisk metode for å se sosialt liv. Med dette mener han at mennesker spiller roller som på en scene i sosiale situasjoner og ved å se det sosiale på denne måten kan man få en forståelse for at mennesker tar på seg ulike roller i ulike sammenhenger.

Menneskelig samhandling er et rollespill, det er en samhandling mellom forskjellige roller. I rollene ligger det en rekke forventinger til handlinger og hvordan man skal opptre. Gjentar denne samhandlingen seg med samme publikum, ”a social relationship is likely to arise” (ibid:27). Jeg vil kort oppsummere denne tanken om rollespill før jeg går videre i diskusjonen. Samhandling forutsetter en situasjon og scene. Situasjoner kan være så mangt, alt fra et tilfeldig møte på bussholdeplassen til et forretningsmøte eller et gjensyn mellom gamle venner. Scenen er der samhandlingssituasjonen foregår. Goffman trekker frem at i starten av en hver samhandlingssituasjon spiller førsteinntrykket inn på samhandlingen, og aktørene må spille sin rolle riktig for å skape et godt førsteinntrykk. Det er visse forventinger til hvordan en opptrer i ulike roller. Å starte jobbintervjuet med en sang, er en atferd som bryter med rolle forventningene i den gitte samhandlingssituasjonen. Jobbsøkeren som synger, blir kanskje ikke den jobbsøkeren som blir kalt inn til intervjurunde to. Spiller man i tråd med forventninger til rollen, blir samhandlingen smertefritt. Bryter man med rolleforventningene, vil dette få implikasjoner for samhandlingssituasjonen. Hva man viser utad er del av en *frontstage*, den offentlige delen personen rollen og offentlige roller. Det private personen hører til *backstage*, her er det kun nære relasjoner som får komme inn. *Backstage* reforhandles og redefineres rollene og nye strategier legges til senere rollespill. Til slutt er *Impression Management* et viktig begrep. En aktør søker å spille sin rolle, slik at en bestemt oppfattelse kommer fram i samhandlingssituasjonen.

Gjennom effektiv inntrykkskontroll kan personer styre hvordan andre mennesker oppfatter dem og legge til rette for sin ønskede rolleutførelse. Poenget med å trekke inn Goffmans dramaturgiske metode i denne sammenhengen, er å diskutere hvorvidt overklassemennesker i Kampala aktivt søker å bli oppfattet som overklasse gjennom sine handlinger og sin rolleutførelse. Enda viktigere blir det hvordan mennesker som ønsker å stige i rangsystemet kan bruke innhold fra overklasserollen og dermed styre oppfattelsen andre har over i en annen retning. Ved å ta i bruk symboler som tilhører en overklassestatus i sitt rollespill, kan inntrykket styres mot at mottaker ser denne personen i en høyere status.

Symbolisk makt

Videre vil jeg se på symbolisk makt, slik den finnes hos Bourdieu, og se hvordan overklassen

rangerer den gode smak i samfunnet. Dette vil jeg benytte senere når jeg skal se på hvordan overklassen i Kampala bestemmer sosiale markører for klassesilhørighet.

Om symbolsk makt sier Pierre Bourdieu: "symbolic power is that invisible power which can be exercised only with the complicity of those who do not want to know that they are subject to it or even that they themselves exercise it" (1991:164). Symbolsk makt er skjult, den er sublim: "Offeret" for symbolsk makt vet ikke at han er utsatt for den, og vet samtidig ikke at han viser makten. Samtidig er den symbolske makten en makt som transformerer og konstruerer virkeligheten. Symbolsk makt er videre:

A power of constituting the given through utterances, of making people see and believe, of confirming or transforming the vision of the world and, thereby, action on the world and thus the world itself, an almost magical power which enables one to obtain the equivalent of what is obtained through force (whether physical or economic), by virtue of the specific effect of mobilization. (ibid: 170)

Den symbolske makten er vilkårlig og er en "transformed, i.e. misrecognizable, transfigured and legitimated form of the other forms of power"(ibid:170). Men makten er ligger ikke i et symbolsk system "in the form of illocutionary force' but that it is defined in and through a given relation between those who exercise power and those who submit to it, i.e. in the very structure of the field in which *belief* is produced and reproduced" (ibid:170). Den symbolske makten ligger altså i forholdet mellom utøver og mottaker i maktutøvelsen.

Knytter man symbolsk makt opp mot overklassen, kan dette vises gjennom Bourdieus eksempler om den gode smak med hensyn til konsum av kulturuttrykk. Den herskende klasse definerer den gode smak når det gjelder kunst og kulturuttrykk. Bourdieu sier i *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste* (1984) at: "To the socially recognized hierarchy of the arts, and within each of them, of genres, schools or periods, corresponds a social hierarchy of the consumers. This predisposes tastes to function as makers of 'class'" (ibid:1). Gjennom den gode smaken definerer konsumentene hva som er estetisk vakkert og hva som er stygt. Konsum i denne sammenhenger, forsetter Bourdieu,"a stage in a process of communication, that is, an act of deciphering, decoding, which presupposes practical or explicit mastery of a cipher or code" (ibid:2). Ekspertene inne kunsten, den som vet hva som er den gode smak, kan dekode kunstuttrykkene og dermed konsumere dem. Uten det riktige kodeapparatet skjønner ikke konsumenten meningen i kunstuttrykket. "Thus the encounter with a work of art is not 'love at first sight' as is generally supposed, and the act of empathy, *Einfühlung*, which is the art-lover's pleasure, presupposes an act of cognition, a decoding operation, which implies the implementation of a cognitive acquirement, a

cultural code”(ibid:3). Mottakerens deltakelse er som vi ser viktig, han trenger kulturelle koder for å kunne konsumere uttrykket. Symboler tolkes og gjennom kunsten og klassifisering av uttrykk gjennom den gode smak, knyttes uttrykken til klasser som behersker de kulturelle kodene. “Social subjects, classified by their classifications, distinguish themselves by the distinctions they make, between the beautiful and the ugly, the distinguished and the vulgar, in which their position in the objective classifications is expressed or betrayed”(ibid:6). Kunsten fyller en sosial funksjon, der den legitimerer sosiale forskjeller. De kulturelle kodene for å forstå kunsten, er gjerne ikke tilgjengelig for alle, og henger sammen med utdanning eller en sosial opprinnelse. Da overklassen i sosialt differensierte samfunn, gjerne får bedre utdanning, vil de da kunne forstå kodene bedre enn de lavere klasser.

En forståelse av kulturelle koder er viktig for å kunne forstå symboler og inneha symbolsk makt. Videre kommer det at symboler spiller i relasjon mellom mennesker. Når jeg nå skal bevege meg over på sikkerhetsanordninger, vil jeg se på dette som symboler. Overklassen i Kampala, vil jeg hevde, benytter seg av ulike sikkerhetsanordninger for å si noe mer om seg selv. Sikkerhetsanordningene symboliserer en klasseposisjon.

Sikkerhet og angst

Når det kommer til konsum av sikkerhetstjenester er det ikke bare usikkerhet og frykt som ligger til grunn. Andre grunner kan også være fremtredende: “The consumption of policing and security may have as much to do with pleasure as with anxiety” (Loader: 1999:381). Med dette mener Loader at gjennom bruk av sikkerhetsanordninger får mennesker en følelse av å vinne over den kriminelle andre. Når privat sikkerhet virker og en ikke blir utsatt for kriminelle handlinger og hjem og andre arenaer har blitt sikre, kan dette være en bekreftelse på at verden utenfor den sikrede sonen er farlig. Om det derimot ikke virker å utstyre hjemmet med sikkerhetsanordninger vil dette ha større implikasjoner en om det hadde vært uten disse produktene: “the ensuing disquiet and anxiety is likely to be greater than if no consumption had taken place at all (a burglary without a house alarm has a different meaning and impact than a burglary with one)” (ibid:381). Frykten for kriminalitet kan se ut til å øke i takt med hvor mye man beskytter seg selv. Når skuffelsen over at sikkerhetsanordningene har slått feil legger seg, er gjerne tilliten brutt og en kan prøve å reparere denne: “Having their hopes raised and dashed, their anxiety assuaged only to be intensified, people might well (resources, organisational capacity, and force of habit permitting) opt to ‘upgrade’, and return to the market in a bid to protect themselves with new, more ‘advanced’, more ‘reliable’ products” (ibid:382). Det er selvfølgelig også mulig å ikke beskytte hjemmet sitt, å delta i denne spiralen. Dette kan bety at man ikke har noe som er verdt å stjele, men det kan samtidig bety at

91

man ikke er redd for innbrudd.

Statussymboler

Jeg er her heller opptatt av hva utstrakt bruk av sikkerhetstjenester symboliserer utad enn hva man tenker innad. Frykt og risiko har jeg diskutert i ett tidligere kapittel. Spørsmålene jeg vil stille her er heller: Hva viser man ved å bo beskyttet bak murer og kjøre en stor bil alle steder? Hva viser det å ha en væpnet sikkerhetsvakt utenfor porten?

Konsum av sikkerhetstjenester er en performativ handling, det innebærer mer enn bare å trygge seg selv og sine. Jeg vil hevde at dette sier noe om posisjon i samfunnet om hvordan man vil bli ansett av andre. Alle varer innehar mening, sier Douglas og Isherwood (1996): "but none by itself. (...) The meaning is in the relations between all the goods, just as music is in the relations marked out by the sounds and not in any one note" (ibid:49). En mur er bare et stengsel i seg selv. Men når muren blir reist rundt et hus, blir den et symbol på noe mer. Den symboliserer ikke bare at her må noe beskyttes, men samtidig symboliserer den at her *har* man noe å beskytte. Man har oppnådd en viss posisjon og dermed er det viktigere å beskytte seg. Reiser man rundt i Kampala, kan man se nivåer i murer. I fattige områder finner man enkle murer rundt enkelte hus. Disse har akkumulert nok rikdom til å reise denne enkle muren. Neste steg blir å beskytte toppene av muren, gjennom glasskår og deretter piggråd. På Kololohøyden er murene høye og solide og portene er bevoktet. Muren symboliserer ulike nivå i klassehierarkiet. Men muren får først en betydning i møtet med mennesker som tolker disse uttrykkene. Vi kan da se varer som sosiale markører: "Treat the goods then as markers, the visible bit of the iceberg which is the whole social process. Goods are used for marking in the sense of classifying categories" (ibid:50). Gjennom varer sier man noe om hvem man er, hva man står for og hvilken sosial klasse en tilhører. Eller, kan man si, hvilken sosial klasse man ønsker å tilhøre. Det var klare tanker om dette i Kampala når jeg pratet med folk der.

En kveld satt vi en liten gruppe på verandaen i en FN-bolig på Kololohøyden. Foruten meg, var Rutts og en franskmann som bodde i huset tilstede. Etter hvert fikk vi besøk av den ene politimannen som hadde ansvar for vaktholdet ved boligen. Han kom innom for å se hva som foregikk, hørte mye lyd fra verandaen siden vi hadde et lystig lag i kveldstimene. Han ble sittende å prate en stund med oss som allerede satt der og han fortalte om fremtidsplanene sine. Han hadde en plan klar for å komme seg opp i det sosiale hierarkiet. I første omgang skulle han til Irak for å jobbe for private sikkerhetsfirma der for at han kunne legge seg opp penger, slik at han kunne starte å studere og få seg en bedre utdanning. I den forbindelse skulle han også kjøpe seg en stor bil. Ettersom han etter utdanning ville ha en bedre jobb og ergo tjene mer penger, var han da avhengig

av å sikre seg mot kriminelle mente han. En stor bil var mye sikrere å bevege seg i. Men samtidig fremholdt han også at han ved å ha en stor bil ville bli sett på som "successful" i andres øyne. Og dette var da et bevis på at han var vellykket.

Her ser man et ønske om å klatre i hierarkiet. Som politimann var han dårlig betalt og ikke velansett av andre, da han ikke hadde statussymboler som kunne vise at han var "successful", men gjennom jobb i Irak, kunne han endre på denne situasjonen. Det å skaffe seg en utdanning kan gi ham en bedre jobb og mer penger i fremtiden, men den mest umiddelbare måten å løse dette på var å kjøpe en stor bil. Han ville da gi andre inntrykk av at han var vellykket og hadde en høyere posisjon enn dem. Gjennom konsum kan han markere sin ønskete posisjon og høyne sin status. Han kunne gjennom å bruke symboler tilhørende de øvre klasser spille en rolle som kunne få mennesker til å oppfatte hans status som høyere. Med en effektiv inntrykkskontroll var dette en mulighet han så han kunne gjennomføre. Han måtte bare legge seg opp litt kapital først.

I ett tidligere kapittel snakket jeg om Caldeira (2000) og hennes begrep Fortified enclaves. Disse beskyttede områdene har flere implikasjoner enn bare å sikre overklassen og Caldeira sier om disse; "Fortified enclaves confer status. The construction of status symbols is a process that elaborates social differences and creates means for the assertion of social distance and inequality" (2000:258). De synlige markørene viser mennesker hvem som er velkommen og hvem som ikke ønskes her. Gjennom privat sikkerhet kan man distansere seg fra andre uønskete grupper: "Yet the consumption of private policing might also be interpreted as an attempt by people to distinguish themselves (symbolically) from those who remain dependent for their security on a cash-strapped, seemingly unresponsive public service" (Loader 1999:383). Med et politi som er lavt bemannet og ikke alltid til å stole på, vil overklassen i Uganda søke private løsninger for å sikre seg selv. Samtidig forsterker de skillelinjene mellom seg selv og andre grupper, ved fysisk å stenge ute store deler av befolkningen. Eksklusive boligområder blir avgrenset fra mindre eksklusive områder, med synlige og usynlige barrierer.

Også større områder hvor sosial interaksjon foregår blir gjenstand for segregasjon, som vi har sett gjennom Caldeiras 'Fortified enclaves'. Kjøpesenteret Garden City i Kampala er ett eksempel på dette. Den arkitektoniske utformingen på dette senteret tiltrekker seg et utvalgt klientell og utelukker et annet. Selv om fattige afrikanere har muligheten til å gå inn her, og nødvendigvis ikke blir stoppet av vaktene i døren, er det likevel barrierer som finnes. De sosiale forskjellene blir tydeliggjort gjennom det arkitektoniske preget på bygget, samtidig som prisnivå og utvalg er rettet mot øvre klasser. Kjøpesenteret kan skape ett samhold mellom de øvre klasser, mens andre ikke har nok kapital, økonomisk og kulturell til å delta i denne samhandlingen. Kjøpesenteret er ekskluderende i sin form, og de lavere klassene velger heller å handle andre steder.

For eierne av kjøpesenteret er det de private sikkerhetstjenestene som er den eneste

muligheten. Politiet vil ikke ha kapasitet til å holde vakt med kjøpesenteret og å ikke ha vakthold er nok uaktuelt. Vakthold rundt kommersiell virksomhet finner en over det meste av Kampala. Dette varierer fra internt organiserte vakter til innleide selskaper. For næringsinteresser er privat sikkerhet forlokkende med tanke på at de selv kan kontrollere vaktene, og ikke er avhengig av at politiet skal se etter forretningen.

Det er ikke bare vakthold som kan sees som statussymbol i denne sammenhengen. Jeg vil påstå at de fleste sikkerhetsanordninger kan ha et symbolsk aspekt ved seg. Bilene, som jeg har diskutert i et tidligere kapittel, har absolutt en stor symbolsk betydning. Vi husker hvordan personer fra de øvre klasser i Kampala bevegde seg så og si utelukkende ved hjelp av privatbil. Personer fra de lavere lag i befolkningen vil ikke ha råd til en bil, og om de hadde hatt tilgang, er det ikke sikkert de hadde hatt råd til drivstoff. Bilene er forbeholdt overklassen og hos dem er bilene store og nye. Som sosiale markører fungerer bilen bra, en stor og ny bil symboliserer at det her er en person fra overklassen som er ute å kjører.

Sosial mobilitet

Jeg viste i det overstående hvordan politimannen i FN-boligen legde til rette for et spill for å øke sin status. Ved bruk av overklassens symboler kunne han klatre i det sosiale hierarkiet. For å benytte Bourdieus språk, kan man ved å lære de kulturelle kodene, benytte symbolsk makt til å gi uttrykk for en høyere status enn man har.

Ved å benytte seg av de sosiale klassemarkørene som kan identifiseres av personene, kan de manipulere med disse og ta dem i bruk selv. Men i stor grad er det økonomiske aspekter som setter en stopper for dette. Den fattige afrikaneren har ikke mulighet til å kjøpe et stort, inngjerdet hus. Ikke har han råd til å kjøpe seg en bil, han har knapt råd til offentlig transport. Som det kommer av Bourdieus tanker rundt distinksjonen, det er den herskende klassen som definerer den gode smak og dermed setter opp hierarkiet for klassifisering. Den sosiale mobiliteten ser ikke ut til å være så tilgjengelig gjennom konsum av sikkerhetstjenester.

Personer i middelklassen har større muligheter til dette, men de kan likevel ikke ha den samme ekstravagante livsstil som overklassen utviser. Men gjennom å forvalte sin kapital riktig, kan personer fra middelklassen tre inn i konsumentrolle og operere på samme arena som dem fra overklassen. Da kan en utvise den gode smak, slik den er definert av den herskende klassen og dermed bli en del av denne klassen.

Konklusjon

Jeg har i denne oppgaven sett på hvordan personer i de øvre klasser i Kampala forholder seg til risiko og søker å minimere denne ved konsum av sikkerhetsanordninger. De er konsumenter i sikkerhetsmarkedet og som konsumenter sier de også noe mer gjennom sine handlinger er den rene handelstransaksjonen viser. Varene de kjøper har en symbolverdi som sier noe om konsumentene. Varer er markører, men bare i en sosial kontekst.

Når ukjente grupper blir oppfattet som farlig og utrygg av et større sosialt lag i befolkningen, skapes dype skiller som kan være vanskelig å krysse. Utrygghet blant overklassen i Kampala har som vi har sett, lagt grunnen for liten interaksjon mellom lagene i befolkningen. Dette har selvfølgelig også andre årsaker, økonomiske forhold skaper en delt bosetning. Eiendommer er en mangelvare og utbyggere beveger seg ut over Kampalas grenser til der hvor det er mindre folk på små områder og der hvor de kan finne tilgjengelige landområder.

Gjennom å benytte seg av sikkerhetsanordninger har vi sett hvordan mennesker i de øvre klasser segregerer seg fra resten av befolkningen og hvordan skiller mellom fattig og rik opprettholdes. Dette forsterkes gjennom konsum av statussymboler, som viser at man er i en annen sosial klasse enn de som ikke har muligheter for å benytte seg av disse. Samtidig har vi sett hvordan konsum av disse statussymbolene også kan være en måte for personer av lavere (middel-) klasse å stige i det hierarkiske systemet.

Referanseliste

- Aas, Katja Franco 2006: "Ta vare på deg selv, lommeboka, mobilen og dine venner" i *Trygghet*, Thomas Hylland Eriksen (red) 2006, Oslo:Universitetsforlaget
- Abrahamsen, Rita & Williams, Michael C. 2007: "Securing the City: Private Security Companies and Non-State Authority in Global Governance" i *International Relations* 2007, Vol. 21 (2): side 237-253. hentet fra: <http://ire.sagepub.com/content/21/2/237.full.pdf+html>
- Baker Bruce 2008: *Multi-Choice Policing in Africa*; Uppsala:Nordiska Afrikainstitutet
- Baker, Bruce 2006: "Beyond the State Police in Urban Uganda and Sierra Leone i *Africa Spectrum*, Vol. 41, No 1(2006), side 55-76. hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/pdfplus/40175113.pdf?acceptTC=true>
- Barth, Fredrik 1996: "Økonomiske sfærer i Darfur" side 46-65 i Fredrik Barth: *Manifestasjon og prosess*. Oslo:Universitetsforlaget, i kompendium for SVSANT 102 Verdi: Økonomi, politikk og økologi, NTNU 2003
- Fredrik Barth 1969: "Introduction" s. -9-38 i Fredrik Barth (ed): *Ethnic Groups and Boundries: the Social organization of Culture Difference*, Oslo: Universitetsforlaget i kompendium SVSANT 103,Identitet: dannelse og kommuniskasjon av identiteter NTNU, 2002
- Bauman, Zygmunt 1987: *Legislators and Interpreters, On modernity, post-modernity and intellectuals*; UK: Polity Press.
- Bohannan, Paul: "The Impact of Money on an African Subsistence Economy" *Journal of Economic History*, Vol 19 (1959), s. 491-501, i kompendium for SVSANT 102Verdi: Økonomi, politikk og økologi, NTNU 2003
- Bourdieu, Pierre, 1991: "On Symbolic Power", s 163-170 i Bourdieu: *Language and Symbolic Power*, Cambridge i kompendium for SVSANT 102Verdi: Økonomi, politikk og økologi, NTNU 2003

Bourdieu, Pierre, 1984: *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, London: Routledge and Kegan Paul

Bryceson, Deborah Fahy, 2006: "Fragile Cities: Fundamentals of Urban Life in East and Southern Africa" i Bryceson, Deborah Fahy & Potts, Deborah, *African Urban Economies, Viability, Vitality or Vitiation*, Palgrave Mcmillian

Bryceson, Deborah Fahy, 2006; *Tribal and Creole Urban Designs: Kampala and Dar es Salaam as Ethnic Cities In Formative Nation States*, hentet fra

http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/sociology/research/cscs/working_papers/bryceson_creolism_in_east_africa1.doc.pdf

Caldeira, Teresa, 2000; *City of Walls: Crime, Segregation, and Citizenship in Sao Paulo*, University of California press

Caplan, Pat (red.), 2000: *Risk Revisited*, London; Pluto Press

Chabal, Patrick & Daloz, Jean-Pascal 1999: *Africa Works, Disorder as Political Instrument*, The International African Institute: African Issues

Chazan, Naomi; Lewis, Peter; Mortimer, Robert; Rotchild, Donald & Stedman, Stephen John 1999: *Politics and Society in Contemporary Africa*, 3rd edition, Boulder: Lynne Rienner Publishers

Crompton, Rosemary 1998: *Class and stratification, An Introduction to Current Debates*, Second Edition, Storbritannia: Polity

Cuff, E.C, Sharrock, W.W. & Francis, D.W 2006: *Perspectives in Sociology*, Fifth Edition, London: Routledge

Davis, Mike 2010: "City of Quartz: Excavating the Future in Los Angeles, i Bridge, Gary & Watson, Sophie, 2010, *The Blackwell City Reader*, Storbritannia: Wiley-Blackwell

Duclos, Denis 01.08.05: "Alt under kontroll" *Le Monde Diplomatique*, hentet fra: <http://www.lmd.no/index.php?article=646>

- Douglas, Mary & Isherwood, Byron 1996 [1979]: *The World Of Goods, Towards an anthropology of consumption*, London: Routledge
- Douglas, Mary & Wildavsky Aaron 1982: *Risk and Culture – An Essay on the Selection of Technological and Environmental Dangers*, University of California Press
- Douglas, Mary 2002 [1966]: *Purity and Danger*, Routledge Classics
- Eriksen, Thomas Hylland, Bal, Ellen og Salemink Oscar (red.) 2010; *A World Of Insecurity*, London: Pluto Press
- Elbadawi, Ibrahim A. & Ndung'u, Njugana S. 2005: "The Economic and Political Consequences of Conflict and Implications for Post-Conflict Recovery in Africa i *Post -Conflict Economies in Africa*, Fosu, Augustin Kwasi & Collier Paul, New York: Palgrave Macmillan
- Gardner, Dan, 2008: *Risk – The Science and Politics of Fear*, Virgin Books
- Geertz, Clifford 1993: *The Interpretation of Cultures*, London: Fontana Press
- Giddens, Anthony, 1997: *Modernitetens konsekvenser*, Norge: Pax
- Goffman, Erving 1959: *The Presentation of Self in Everyday Life*, Penguin Books
- Gupta, Akhil & Ferguson, James 2002: "Beyond 'Culture': Space, Identity and the Politics of Difference" I J. X. Inda og R. Rosaldo (red.): *The Anthropology of globalization: a reader*. Blackwell Publishing Ltd., Malden, Mass.
- Hannerz, Ulf, 1980; *Exploring the City: Inquiries Toward an Urban Anthropology*, New York: Columbia University Press
- Hastrup, Kirsten, 1995: *A Passage to Anthropology*, London: Routledge
- Heald, Suzette 2005: "State, Law and Vigilantism in Northern Tanzania" *African Affairs*, 105/419, side 265-283. Hentet fra: <http://afraf.oxfordjournals.org/content/105/419/265.full.pdf>

Loader, Ian 1999: "Consumer Culture and the Commodification of Policing and Security" i *Sociology* Vol.33, No 2, May 1999, side 373-392

Low, Setha M., 1996; "The Anthropology of Cities: Imagining and Theorizing the City" *Ann. Rev. Anthropol.* 1996 25:383-409. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/pdfplus/2155832.pdf>

Low, Setha M., 2001:"The Edge and the Center: Gated Communities and the Discourse of Urban Fear" *American Anthropologist*, New Series, Vol. 103, No. 1 (Mar., 2001), pp. 45-58. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/pdfplus/683921.pdf>

Mamdani, Mahmood, 1999 [1976]; *Politics and Class Formation in Uganda*, Kampala: Fountain Publishers

Mamdani, Mahmood 1993: "The Ugandan Asian Expulsion Twenty Years After" *Economic and Political Weekly* Vol. 28, No. 3/4 (Jan. 16-23, 1993), side 93-96
Hentet fra:<http://www.jstor.org/stable/pdfplus/4399301.pdf>

Marx, Karl & Engels, Frederick 1992: *The Communist Manifesto*, New York: International Publishers

Mesaki, Simeon, 2009: "The Tragedy of Ageing: Witch Killing and Poor Governance among the Sukuma" i Haram, Liv og Yamba, C. Bawa (red): *Dealing with Uncertainty in Contemporary African Lives*, Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet

Museveni, Yoweri Kaguta 1997: *Sowing the Mustard Seed, The Struggle for Freedom and Democracy in Uganda*, Oxford: Macmillan

Nuwagaba, Augustus; 2006: "Dualism in Kampala: Squalid Slums in a Royal Realm" i Bryceson, Deborah Fahy & Potts Deborah 2006; *African Urban Economies; Viability, Vitality or Vitiation?*; Palvegrave Macmillian

Nyakaana, Segendo and Lwasa, 2007; *Population, Urban Development and the Enviromnent in Uganda: The case of Kampala City and its Environs*, hentet fra http://www.cicred.org/Eng/Seminars/Details/Seminars/PDE2007/Papers/NYAKAANA_paperNairobi2007-2.pdf

O'Connor, Kevin 2008: *Ugandan Society Observed*, Kampala: Tour Guide Publications

Otiso, Kefa M. 2006; *Culture and Customs of Uganda*, Westport: Greenwood Press

Simelane, Hamilton Sipho 2008: "Security for All? Politics, Economy & the Growth of Private Security in Swaziland" i *Review of African Political Economy*, No. 118, side 599-612. Hentet fra: <http://dx.doi.org/10.1080/03056240802569276>

Simone, Abdoumalig; 2001; «On the Worliding of African Cities» i Geschiere, Peter, Meyer, Birgit og Pels, Peter 2008: *Readings in Modernity in Africa*, The International African Institute
Smart, Alan & Smart, Josephine, 2003; "Urbanization and the Global Perspective" i *Annu. Rev. Athropol.* 2003. 32:263-85

Tangri, Roger & Mwenda, Andrew, 2008: "Elite Corruption and Politic in Uganda" *Commonwealth & Comparative Politics*, 46: 2, 177-194, hentet fra: <http://dx.doi.org/10.1080/14662040802005336>

Thelle, Dag (red.), 2001: *På den usikre siden – Risiko som forestilling, atferd og rettesnor*, Cappelen Akademisk Forlag

Tulloch, John & Lupton, Deborah, 2003: *Risk and Everyday Life*, London; Sage Publications

Internettreferanser:

Annual Crime Report 2010, Uganda Police Force:

<http://www.upf.go.ug/Reports/Annual%20Report%202010%20Final%20%28Launch%29.pdf>

Kabaka's Lake:

<http://www.slideshare.net/PEMO/kabakas-lake>

http://buganda.or.ug/index.php?option=com_content&view=article&id=80&Itemid=111&limitstart=3

Kampala City Council:

- District Profile, http://www.kcc.go.ug/downloads/district_profile.pdf
- Executive Summary, http://www.kcc.go.ug/downloads/Executive_Summary.pdf

- Central Divison , http://www.kcc.go.ug/city_council_of_kampala_media_and_publications.asp

Mengo Massacre:

<http://www.mengo1966massacre.com/> &

<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,835718,00.html>

Monitor Online 10.03.08: "Masaka's affluent class want separate ward";

[http://www.monitor.co.ug/artman/publish/regional-](http://www.monitor.co.ug/artman/publish/regional-special/Masaka_s_affluent_class_want_separate_ward_61800.shtml)

[special/Masaka_s_affluent_class_want_separate_ward_61800.shtml](http://www.monitor.co.ug/artman/publish/regional-special/Masaka_s_affluent_class_want_separate_ward_61800.shtml)

Monitor Online 08.05.08: "Senior army officers warned against using bodabodas";

http://www.monitor.co.ug/artman/publish/news/Senior_army_officers_warned_against_using_boda_bodas_64813.shtml

<http://www.fbwprojects.com/chatsworthpark/downloads/FBW-294-salespack1-A4.pdf>

